

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

Υποθέσεις Περί τραύματος: Προς Σίμωνα Λυσίου και Κατά Κόνωνος Δημοσθένους

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Βασιλικής Π. Μαράντου

Πτυχιούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

2008

Επιβλέπων Καθηγητής: κα Βολονάκη Ελένη, επίκουρη καθηγήτρια, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Συνεπιβλέποντες : κος Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος, αναπληρωτής καθηγητής, πρόεδρος τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

κος Ευσταθίου Αθανάσιος, αναπληρωτής καθηγητής, Ιονίου Πανεπιστημίου.

Καλαμάτα, (Οκτώβριος 2017)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΡΗΤΟΡΙΚΗ: Η ΕΝΝΟΙΑ , ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ	
Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΘΗΝΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.....	6
Είδη Δικών	6
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ.....	10
Μαρτυρίες	10
Όρκος	12
Διαιτησία	12
Γραφή Παρανόμων.....	14
Παραγραφή.....	15
Τιμητός άγών.....	16
Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΛΟΓΟΓΡΑΦΩΝ	17
Ο Λυσίας	18
Ο Δημοσθένης.....	22
ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	25
Τραύματα έκ προνοίας και τραύματα αικείας.....	25
ΡΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΛΥΣΙΟΥ - ΠΡΟΣ ΣΙΜΩΝΑ.....	31
Εισαγωγικά Στοιχεία	31
Προοίμιο (§§ 1-4).....	35
Διήγηση(§§5-20).....	39
Πίστεις (§§ 21-45).....	46
Επίλογος (§§ 46-48).....	64
ΡΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ – ΚΑΤΑ ΚΟΝΩΝΟΣ	66
Εισαγωγικά Στοιχεία	66
Προοίμιο (§§ 1-2).....	69
Διήγηση(§§3-12).....	75
Πίστις ή Απόδειξις (§§ 13-44).....	88
Επίλογος (§§ 42-44).....	109
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	121

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της διπλωματικής εργασίας υπήρξε η νοηματική ανάλυση δύο δικανικών λόγων, «Προς Σίμωνα», που ανήκει στον επιφανή λογογράφο και ρήτορα Λυσία καθώς και τον λόγο «Κατά Κόνωνος», του διακεκριμένου ρήτορα και πολιτικού Δημοσθένη.

Αφού μελετήθηκε η έννοια της ρητορικής, με την προβολή των δημιουργών της και των προϋποθέσεων ανάπτυξής της, προσεγγίστηκε η νομοθεσία της αρχαίας αθηναϊκής πολιτείας με την παράθεση όρων δικονομίας. Έπειτα, αφού παρουσιάστηκαν στοιχεία της ζωής και του έργου των δύο λογογράφων, αναλύθηκε ξεχωριστά ο κάθε δικανικός λόγος. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη μορφή των λόγων, καθώς το έργο του Λυσία πραγματεύεται το αδίκημα του τραυματισμού εκ προμελέτης (τραύμα έκ προνοίας), ενώ το έργο του Δημοσθένη αφορά το αδίκημα των σωματικών βλαβών (τραύμα αικείας). Υπήρξε ακολούθως, συγκριτική μελέτη των δύο αδικημάτων, σχετικά με τον τρόπο στοιχειοθέτησής τους, τον χώρο στον οποίον εκδικάζονταν αλλά και τις ποινικές κυρώσεις που αναλογούν στο κάθε αδίκημα. Ανάλογη υπήρξε η συγκριτική αξιολόγηση και των δυο δικανικών λόγων, ως προς το περιεχόμενό τους. Εξετάστηκε, δηλαδή, ο τρόπος παρουσίασης του προοιμίου των δύο λόγων και ο βαθμός επίτευξης των στόχων που αυτός έχει. Στο χωρίο της πίστεως αναλύθηκαν τα επιχειρήματα και αξιολογήθηκε η ισχύς τους. Τέλος, παρουσιάστηκε ο τρόπος επιλογής έκθεσης του επιλόγου. Αξίζει να σημειωθεί ότι επισημάνθηκαν συγκριτικά οι ρητορικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στους λόγους, τα στοιχεία ηθοποιίας και παθοποιίας. Τέλος, επιχειρήθηκε να γίνει μια εικασία ως προς την ετυμηγορία των υποθέσεων και τους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκε το δικαστικό σώμα σ' αυτή.

ΡΗΤΟΡΙΚΗ: Η ΕΝΝΟΙΑ , ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ

Η ρητορική είναι η ικανότητα της ανευρέσεως σε κάθε ζήτημα των επιχειρημάτων που είναι δυνατόν να πιστευθούν σχετικώς. Τούτο πράγματι δεν είναι έργο καμίας άλλης τέχνης και οι κανόνες της δεν αφορούν καμία άλλη κατηγορία¹. Έτσι, αυτό που αποκαλούμε ρητορική μπορεί ν' αναχθεί στο φυσικό ένστικτο της επιβίωσης, καθώς και του ελέγχου του περιβάλλοντος μας και της άσκησης επιρροής σε πράξεις άλλων ως προς αυτό που δείχνει πιο συμφέρον για τους εαυτούς μας, τις οικογένειές μας, τις κοινωνικές και πολιτικές μας ομάδες, και τους απογόνους μας. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω άμεσης δράσης (για παράδειγμα δύναμης, απειλών, δωροδοκιών) ή μπορεί να γίνει μέσω της χρήσης «σημείων», από τα οποία τα πιο σημαντικά είναι οι λέξεις στον προφορικό ή γραπτό λόγο. Ορισμένες αντιλήψεις περί ρητορικής, με διαφορετικό όνομα, μπορούν ν' ανευρεθούν σε πολλές αρχαίες κοινωνίες. Στην Αίγυπτο ή στην Κίνα, για παράδειγμα, όπως και στην αρχαία Ελλάδα, είχαν γραφτεί πρακτικά εγχειρίδια με συμβουλές προς τους αναγνώστες, πώς να γίνουν πιο αποτελεσματικοί ομιλητές².

Στο σημείο αυτό, πρέπει να εξηγήσουμε τη διαφορά των εννοιών της ρητορικής και της ρητορείας. Με τον όρο ρητορική εννοούμε τη θεωρητική θεμελίωση κανόνων που μας βοηθούν να εκφραζόμαστε κατανοητά αλλά και πειστικά, ενώ με τον όρο ρητορεία αναφερόμαστε στην πραγματική εφαρμογή αυτών των κανόνων στο πλαίσιο ενός ρητορικού λόγου. Δεν είναι ασφαλώς παράδοξο ότι η ρητορεία προηγήθηκε ιστορικώς της ρητορικής, καθώς και ότι η ρητορική αποτέλεσε τον πρόδρομο μιας πιο έντεχνης ρητορείας στη συνέχεια. Ήδη από τον Όμηρο το χάρισμα του πειστικού λόγου ήταν το διακριτικό γνώρισμα των ηρώων: ο ήρωας θα πρέπει ταυτοχρόνως να είναι ικανός στα λόγια και στα έργα³.

Ο ελληνικός όρος ρητορική φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε στον κύκλο του Σωκράτη τον πέμπτο αιώνα, και πρωτοεμφανίζεται στον πλατωνικό διάλογο Γοργίας, που γράφτηκε μάλλον περί το 385 π.Χ., αλλά η υπόθεσή του τοποθετείται μια γενεά

¹ Ηλιού, Ηλ., τομ1, (1980), 19

² Kennedy, G., (2005), 9

³ Ράπτης, Γ., (2004), 17

νωρίτερα. Στα αρχαία ελληνικά, ο όρος ρητορική δηλώνει συγκεκριμένα την πολιτική τέχνη της δημόσιας ομιλίας, όπως αυτή εξελίχθηκε σε συνελεύσεις με διερευνητικό χαρακτήρα, σε δικαστήρια και σε άλλες επίσημες περιπτώσεις, υπό το καθεστώς καταστατικής διακυβέρνησης στις αρχαίες ελληνικές πόλεις, ειδικά στην αθηναϊκή δημοκρατία. Ως τέτοια, αποτελεί ένα πολιτιστικό υποσύνολο μιας πιο γενικής αντίληψης για τη δύναμη των λέξεων και τη δυνατότητα τους να επηρεάσουν μια κατάσταση στην οποία χρησιμοποιούνται ή προσλαμβάνονται⁴.

Οι κλασικοί συγγραφείς, μάλιστα, θεωρούσαν τη ρητορική προϊόν «εύρεσης» ή ακριβέστερα, «ανακάλυψης», κατά τον πέμπτο π.Χ. αιώνα, στις δημοκρατίες των Συρακουσών και της Αθήνας⁵. Επομένως, οι απαρχές της ρητορικής θεωρίας συμπίπτουν με τις προόδους της δημοκρατίας κατά τη διάρκεια του πέμπτου αιώνα⁶. Το ελεύθερο πολίτευμα και οι θεσμοί των *λαοκρατικών Αθηνών* σε συνδυασμό με το οικονομικό σύστημα και τις μεθόδους της παραγωγής που επιρρίπτονταν το μόχθο για την αντιμετώπιση των υλικών αναγκών στους δούλους και στους συμμάχους των Αθηναίων, επέτρεπαν ή μάλλον επέβαλλαν στους ελεύθερο πολίτες ν' ασχολούνται κυρίως με την πνευματική και αισθητική καλλιέργεια τους και να βρίσκουν εξαιρετική διασκέδαση στην εντύπωση περίτεχνων λόγων⁷.

Συγκεκριμένα, πρώιμη αντιπροσωπευτική περίπτωση της τέχνης αυτής στην Αθήνα του πέμπτου αιώνα ήταν ο δημοκρατικός Θεμιστοκλής, ο οποίος έπεισε τη συνέλευση να ν' αναπτύξει τη ναυτική δύναμη της πόλεως και κατόπιν να τη χρησιμοποιήσει με τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα στη Σαλαμίνα. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο και τον Πλούταρχο, ο Θεμιστοκλής διδάχθηκε τη ρητορική δεινότητα από τον Μνησίφιλο, ο οποίος περιγράφεται ως πρόδρομος των σοφιστών. Η ανάγκη για ρητορική εκπαίδευση, ιδιαίτερα με τη μορφή εγχειριδίων, έγινε επιτακτική μετά τις ριζοσπαστικές αλλαγές (462) του Εφιάλτη, ο οποίος διαδέχθηκε τον Θεμιστοκλή ως ηγετική πολιτική μορφή της δημοκρατικής μερίδας στην Αθήνα. Αυτή η ανάγκη άρχισε να ικανοποιείται πλήρως ως αποτέλεσμα εξελίξεων όχι στην

⁴Kennedy,G., (2005), 9

⁵ ο.π., (2005),10

⁶Edwards,M.,(2002), 12

⁷Ηλιού,Ηλ.,τομ1, (1980), 3

Αθήνα αλλά στις Συρακούσες της Σικελίας, όπου η δημοκρατία είχε διαδεχθεί την τυραννία το 467⁸.

Η αρχαία παράδοση ομόφωνα απέδιδε την εύρεση της ρητορικής στον Κόρακα και τον μαθητή του Τεισία, παρ' όλο που παραμένει αβέβαιο ποια ήταν η ιδιαίτερη, προσωπική συμβολή του καθενός. Ο Κόρακας ανέπτυξε πιθανώς τη χρήση του επιχειρήματος (χρήση των «εικότων») που αντλείται από την πιθανολογία, με το οποίο ήταν δυνατό να ελεγχθούν οι ειδικές περιστάσεις μιας υπόθεσης έναντι των γενικών συνθηκών του ανθρώπου. Ένα τέτοιο λογικό επιχείρημα μπορούσε να συστηματοποιηθεί και να γίνει αντικείμενο διδασκαλίας και το προτιμούσαν περισσότερο από τις άμεσες αποδείξεις των μαρτύρων, (οι οποίοι θα μπορούσε π.χ., να δωροδοκηθούν) ή από τα έγγραφα (που ήταν δυνατόν να παραποιηθούν). Ενδεχομένως, ο Τεισίας να είναι υπεύθυνος για τη διεύρυνση αυτής της τεχνικής του επιχειρηματολογείν και για την καταγραφή της διδασκαλίας του δασκάλου του σε μορφή εγχειριδίου (Τέχνη). Επίσης, ο Κόρακας φαίνεται να εισηγήθηκε έναν τριμερή χωρισμό των λόγων που εκφωνούσαν οι πολίτες, όταν απευθύνονταν στη συνέλευση. Ο Τεισίας ανέλιξε αυτήν τη διαίρεση για σκοπούς δικανικούς, δημιουργώντας την τετραμερή δομή των δημοσίων λόγων της κλασικής εποχής: εισαγωγή (*προοίμιον*), αφήγηση (*διήγησις*), απόδειξη (*πίστις*) και συμπέρασμα (*επίλογος*).⁹

Ο Αριστοτέλης πολύ σωστά παρατηρεί ότι ο Τεισίας, ο Θρασύμαχος, ο Θεόδωρος και πολλοί άλλοι ασχολήθηκαν μάλλον με θέματα εξωτερικά και ξένα προς τη βαθύτερη ουσία της ρητορικής, δηλαδή με τη διάταξη του λόγου. Ο Αριστοτέλης, όμως, πρώτος προσπάθησε να διαγνώσει τη φύση της ρητορικής και το σκοπό της. Και σκοπό μεν αναγνωρίζει ότι έχει η ρητορική το να πείσει τους ακροατές, επομένως η τέχνη του ρήτορα συνίσταται κυρίως στην εύρεση και την ανάπτυξη των αποδείξεων. Θεωρεί συνεπώς, ως σπουδαιότερο σημείο της ρητορικής τέχνης εκείνο που αναφέρεται στις αποδείξεις¹⁰.

Από τις αποδείξεις άλλες είναι άτεχνες και άλλες είναι έντεχνες. Άτεχνες αποδείξεις είναι εκείνες που δεν παράγονται από εμάς τους ίδιους αλλά προ της ενεργείας μας υπάρχουν: δηλαδή οι μάρτυρες, οι ομολογίες που επιτυγχάνονται με βασανιστήρια, τα έγγραφα και τα σχετικά.

⁸ Edwards, M., (2002), 12 -13

⁹ ο.π., 13

¹⁰ Ηλιού, Ηλ., τομ1, (1980), 19

Εντέχνους αποδείξεις είναι όσα μπορούμε να παρουσιάσουμε εμείς δια της μεθόδου της ρητορικής. Επομένως, πρέπει να επωφελούμεθα των ατέχνων και να δημιουργούμε τις εντέχνους αποδείξεις. Οι έντεχνες αποδείξεις είναι τριών ειδών: Οι πρώτες προέρχονται από το ήθος του ρήτορα. Οι άλλες συνίστανται στο να φέρουμε (δια του λόγου) το ακροατήριο σε μια ορισμένη ψυχολογική διάθεση. Το τρίτο είδος αποτελείται από τα επιχειρήματα που είναι η φαίνονται πειστικά και περιέχονται στην αγόρευση: ενθυμήματα (συλλογισμοί), γνώμες, παραδείγματα¹¹.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΘΗΝΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Είδη Δικών

Οι αθηναϊκές υποθέσεις ταξινομούνται γενικά σύμφωνα με τη διαδικασία την οποία κινούνταν και έρχονταν στο στάδιο της εκδίκασης. Η λέξη που χρησιμοποιείται είναι «δίκη» και η ευρύτερη διάκριση είναι εκείνη μεταξύ μια υπόθεσης ιδιωτικού και μεταξύ μιας υπόθεσης δημοσίου δικαίου¹².

Οι δημόσιες δίκες αφορούσαν εγκλήματα ή διαφορές που θεωρούνταν ότι έθιγαν την κοινότητα ως σύνολο, και κατά συνέπεια, οποιοσδήποτε ήθελε, είχε δικαίωμα να υποβάλει μήνυση. Ο εθελοντής μηνυτής μπορούσε να είναι οποιοσδήποτε ελεύθερος ενήλικας άνδρας, μόνο που μερικά είδη εγκλημάτων δεν μπορούσαν να καταγγεληθούν από κάποιον που δεν είχε την ιδιότητα του πολίτη, ενώ κανένα δεν μπορούσε να καταγγεληθεί από πολίτη που είχε αποστερηθεί των πολιτικών του δικαιωμάτων. Τα εγκλήματα για τα οποία μπορούσαν να εγερθούν δημόσιες δίκες, περιελάμβαναν εκείνα τα οποία έθιγαν καταφανώς το σύνολο της κοινότητας εξίσου, όπως π.χ. η προδοσία, η λιποταξία από το στρατό ή η κατάχρηση δημοσίου χρήματος. Αλλά και μερικά εγκλήματα που στρέφονταν κατ' ατόμων υπάγονταν επίσης σ' αυτή την κατηγορία, είτε διότι το θύμα ενός τέτοιου εγκλήματος ήταν ίσως ανίκανο ν' αναλάβει νομική δράση για λογαριασμό του, είτε απλώς επειδή μια τέτοια συμπεριφορά, θεωρούνταν τόσο σοβαρή, ώστε να είναι προσβλητική ακόμη και για εκείνους που δε θίγονταν προσωπικά από αυτή. Ανάμεσα σ' αυτά τα εγκλήματα ήταν

¹¹ ο.π., 20-21

¹² Macdowel, D.M.,(2003),90

η κακομεταχείριση ορφανού, η αποπλάνηση ελεύθερης γυναίκας, ορισμένα είδη κλοπών και η «ὕβρις»¹³.

Ο πιο συνηθισμένος τύπος δημόσιας δίκης ήταν η γραφή, η οποία ονομαζόταν έτσι διότι, όπως φαίνεται, αρχικά ήταν ο μόνος τύπος υπόθεσης στον οποίον η καταγγελία έπρεπε να υποβληθεί γραπτώς, αν και ως τον τέταρτο αιώνα οι έγγραφες καταγγελίες είχαν γίνει κανόνας και σε άλλες υποθέσεις¹⁴.

Επειδή ο Σόλων εισήγαγε το σύστημα της μήνυσης από εθελοντές θεωρείται συνήθως, ως ο άνθρωπος, ο οποίος εισήγαγε την ονομασία και τη διαδικασία της «γραφής», αν και δεν υπάρχουν κατηγορηματικά στοιχεία γι' αυτό¹⁵. Στον αντίποδα, η ιδιωτική υπόθεση, κυριολεκτικά «δίκη ίδια» ονομαζόταν συχνά απλώς «δίκη». Αφορούσε ένα θέμα που θεωρούνταν ότι δεν επηρέαζε την κοινότητα ως σύνολο αλλά μόνο τα εμπλεκόμενα άτομα. Μόνο το πρόσωπο που ισχυριζόταν ότι είχε υποστεί κάποια άδικη πράξη ή αποστέρηση μπορούσε να ήταν μηνυτής. Ένα ιδιαίτερο είδος ιδιωτικής υπόθεσης ήταν η «διαδικασία», που χρησιμοποιούταν όταν ένα δικαίωμα (π.χ. να διεκδικήσει κάποιος μια κληρονομιά) ή μια υποχρέωση (π.χ. για εκτέλεση μιας τριηραρχίας) αμφισβητούνταν μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων. Το χαρακτηριστικό της γνώρισμα ήταν ότι δεν υπήρχε μηνυτής και κατηγορούμενος, αλλά όσοι πρόβαλλαν αξιώσεις βρίσκονταν στην ίδια μοίρα. Οι υποθέσεις ανθρωποκτονίας (δίκη φόνου) παρουσίαζαν ανωμαλίες. Εφόσον δεν μπορούσε να καταγγελθεί για ανθρωποκτονία από το πρόσωπο που είχε δολοφονήσει, η υπόθεση δεν μπορούσε να είναι ιδιωτική με την αυστηρή έννοια. Ο μηνυτής θα ήταν συνήθως κάποιος συγγενής του νεκρού. Αμφισβητείται αν κάποιος μη συγγενής επιτρεπόταν να υποβάλει μήνυση. Ωστόσο, ο όρος γραφή και οι άλλοι όροι που χρησιμοποιούνταν για τις δημόσιες υποθέσεις δε χρησιμοποιούνταν για την ανθρωποκτονία, ίσως διότι οι Αθηναίοι διατήρησαν για τις υποθέσεις ανθρωποκτονίας καθ' όλη τη διάρκεια της κλασικής περιόδου τη διαδικασία που πιστεύεται ότι είχε εισαχθεί από τον Δράκοντα ή παλιότερα, πριν από την επινόηση της «γραφής»¹⁶.

¹³ ο.π.,91

¹⁴ ο.π.

¹⁵ ο.π.

¹⁶ ο.π.,93

Η διαδικασία διεξαγωγής της δίκης

Στην αρχαία αθηναϊκή πολιτεία οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων ήταν δημόσιες. Ο καθένας μπορούσε τυχαία και ανενόχλητα να παρακολουθήσει τη διεξαγωγή της δίκης γύρω από το κιγκλίδωμα του δικαστηρίου με την επιβαλλόμενη ευκοσμία και τάξη¹⁷.

Οι διάδικοι στην ποινική δίκη είχαν υποχρέωση να εμφανισθούν αυτοπροσώπως στο δικαστήριο. Αν δεν εμφανιζόταν ο μηνυτής (κατήγορος), η δίκη ματαιωνόταν. Αν δεν εμφανιζόταν ο κατηγορούμενος καταδικαζόταν ερήμην, σαν να ήταν παρών¹⁸. Οι διάδικοι είχαν την υποχρέωση ν' αγορεύουν μόνο στα θέματα κατηγορίας. Το ίδιο και οι δικαστές, ν' αποφασίζουν μόνο επ' αυτής. Την υποχρέωση αυτή των δικαστών επέβαλλε και ο δικαστικός όρκος που έδιναν¹⁹.

Η κύρια διαδικασία άρχιζε με την αγόρευση του μηνυτή – κατηγόρου που έπαιρνε πρώτος τον λόγο για ν' αποδείξει την ενοχή του κατηγορουμένου. Η πρώτη αυτή αγόρευση λεγόταν «πρότερος έκ κατηγορίας λόγος»²⁰. Όταν ο κατήγορος τελείωνε την αγόρευσή του, ο προεδρεύων έδινε τον λόγο στον κατηγορούμενο, που με τη σειρά του εκφωνούσε τον «πρῶτο τῆς ἀπολογίας» λόγο, αποκρούοντας την κατηγορία και επιδιώκοντας ν' αποδείξει το αβάσιμο αυτής, τόσο κατά το νόμο όσο και κατά την ουσία. Η απολογία ήταν «ιερό» δικαίωμα του κατηγορουμένου και σε κάθε περίπτωση έπρεπε να του δοθεί η δυνατότητα ν' απολογηθεί²¹.

Όταν τελείωνε και ο κατηγορούμενος την απολογία του, ο κατήγορος είχε το δικαίωμα δευτερολογίας, δηλαδή να ζητήσει και πάλι τον λόγο, για ν' αντικρούσει τα επιχειρήματα και τους ισχυρισμούς του απολογηθέντος κατηγορουμένου. Η δεύτερη αυτή αγόρευση του κατηγόρου λεγόταν «ὑστερος έκ κατηγορίας λόγος»²².

Εφόσον ο κατήγορος λάμβανε για δεύτερη φορά το λόγο, ο κατηγορούμενος είχε κι αυτός δικαίωμα να δευτερολογήσει και να είναι αυτός που θα μιλούσε τελευταίος στους δικαστές. Στη δεύτερη αυτή απολογία του, που λεγόταν «ὑστερος ἐξ

¹⁷ Λιακοπούλου Ι., (1999), 485

¹⁸ ο.π., 486

¹⁹ ο.π., 487

²⁰ ο.π., 490

²¹ ο.π., 492

²² ο.π., 493

απολογίας λόγος», ο κατηγορούμενος αντέκρουε όλα τα επιχειρήματα του κατηγορούμενου και την κατηγορία²³.

Ο κατηγορούμενος τελειώνοντας την απολογία του, είχε το δικαίωμα να παρουσιάσει μπροστά στο δικαστήριο τη γυναίκα του και τα παιδιά του, καθώς και άλλους συγγενείς και φίλους, σε μια τελευταία προσπάθεια να συγκινήσει τους δικαστές, για να επιτύχει την αθωωτική τους ψήφο²⁴.

Τόσο ο κατηγορούμενος, όσο και ο κατηγορούμενος, μπορούσαν να ενισχύσουν την επιδίωξή τους για καταδίκη ή αθώωση από τρίτα πρόσωπα (συγγενείς, φίλοι, ομοϊδεάτες). Τα πρόσωπα αυτά λέγονταν «συνήγοροι» και είχαν δικαίωμα να λάβουν το λόγο και ανερχόμενοι στο ειδικό βήμα του δικαστηρίου να κατηγορήσουν ή να υπερασπισθούν τον κατηγορούμενο²⁵. Μάλιστα, οι διάδικοι είχαν την υποχρέωση, ενώ αγόρευαν, να παρουσιάζουν και τους μάρτυρες που είχαν στη διάθεσή τους²⁶. Η απόδειξη των γεγονότων και των περιστατικών γινόταν εκτός από τις μαρτυρίες και με έγγραφα που ήταν κάθε μορφής, δηλαδή συμβόλαια διαθήκες, επιστολές, κατάλογοι διάφοροι πραγμάτων ή προσώπων. Όλα αυτά τα διάβαζε ο γραμματέας του δικαστηρίου στους δικαστές με εντολή του διαδίκου που αγόρευε²⁷.

Ο διάδικος που αγόρευε χρησιμοποιούσε, επίσης και τα λοιπά αποδεικτικά μέσα (τεκμήρια, εικότα, εξώδικες ομολογίες) όσο μπορούσε καλύτερα σε μια καταληπτή σειρά επιχειρημάτων και συλλογιστικής. Επιπλέον, για τη νομική θεμελίωση των ισχυρισμών του ο διάδικος χρησιμοποιούσε και τις ισχύουσες διατάξεις νόμων και ψηφισμάτων, που και αυτές τις διάβαζε στο δικαστήριο ο γραμματέας με εντολή αυτού του διαδίκου²⁸. Τέλος, θα πρέπει ν' αναφερθεί πως οι διάδικοι είχαν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν και τον αντίδικό τους προκειμένου ν' αποδείξουν την αλήθεια κάποιου ισχυρισμού τους. Τον καλούσαν μπροστά στο δικαστήριο και υπέβαλλαν σ' αυτόν ερωτήσεις, στις οποίες ο ερωτώμενος είχε υποχρέωση να δώσει απάντηση²⁹.

²³ ο.π.,494

²⁴ ο.π.,495

²⁵ ο.π.,496

²⁶ ο.π.,497

²⁷ ο.π.,498

²⁸ ο.π.,499

²⁹ ο.π.,500

Είναι κατανοητό πως οι δικαστές ήταν υποχρεωμένοι ν' ακούν με την ίδια προσοχή και αντικειμενικότητα και τους δύο διαδίκους για να μπορούν να σχηματίσουν δίκαιη γνώμη πριν αποφανθούν στην ετυμηγορία τους. Περίφημη έγινε η διαδικαστική αυτή αρχή «μηδενί δικάσαι πρίν άμφοϊν μῦθον άκούσης»³⁰.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Μαρτυρίες

Οι μαρτυρικές καταθέσεις που είχαν αυξημένη αποδεικτική ισχύ³¹ γίνονταν δεκτές χωρίς περιορισμό – εκτός από έναν: να μην έχει ο μάρτυρας ελαττωμένη νομική προσωπικότητα. Κατά κανόνα δεν μπορούσαν να καταθέσουν ως μάρτυρες οι γυναίκες τα παιδιά και οι δούλοι – οι γυναίκες και οι δούλοι μπορούσαν να κληθούν να μαρτυρήσουν μόνο σε εγκλήματα αίματος. Οι δούλοι μπορούσαν επίσης να καταθέτουν και κατά τη διεξαγωγή των εμπορικών δικών, καθώς συμμετείχαν πράγματι στα *sacra* της οικογένειας στην οποία ανήκαν. Οι δούλοι (όπως άλλωστε και οι γυναίκες) είχαν αυτοτελή προσωπικότητα μέσα στα πλαίσια του οικογενειακού και του θρησκευτικού δικαίου. Σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις οι καταθέσεις των γυναικών και των δούλων λαμβάνονταν με πράξη εξώδικη της οποίας προηγείτο μια ειδική τυπική πράξη (*πρόσκλησις*) με την οποία ζητούσαν τη συγκατάθεση του κυρίου της γυναίκας ή του προσώπου που στην κυριότητά του υπαγόταν ο δούλος, για να τους επιτραπεί να καταθέσουν. Σημειωτέον ότι η κατάθεση των δούλων δεν μπορούσε να ληφθεί πριν προηγουμένως χρησιμοποιηθούν βασανιστήρια³².

Βάσανοι

Οι εξώδικες μαρτυρίες των δούλων, ανδρών ή γυναικών, αποκτούσαν σημασία για το δικαστήριο μόνο αν προηγούνταν βασανιστήρια (*βάσανος*)³³. Ο λόγος που οδήγησε στη θέσπιση αυτού του κανόνα, πρέπει να ήταν ότι ένας δούλος που γνώριζε κάτι σημαντικό θα ανήκε συνήθως σε κάποιον από τους διάδικους, και επομένως θα φοβόταν να πει οτιδήποτε αντίθετο στα συμφέροντα του κυρίου του, εκτός κι αν η πίεση που ασκούσαν επάνω του για να αποκαλύψει την αλήθεια, ήταν ακόμα

³⁰ ο.π.,488

³¹ Κυριακόπουλος, Π., 591

³² Biscardi, A., (2005), 422

³³ ο.π, 423

μεγαλύτερη από την τιμωρία την οποία μπορούσε να περιμένει από τον κύριό του γι' αυτή του την αποκάλυψη. Ο δούλος, όμως, αποτελούσε πολύτιμο περιουσιακό στοιχείο, το οποίο μπορούσε να υποστεί βλάβη με τα βασανιστήρια, και επομένως δεν μπορούσε να βασανιστεί χωρίς τη συναίνεση του κυρίου του³⁴.

Στην προαναφερθείσα περίπτωση που ο κύριος του δούλου δεν επέτρεπε να βασανισθεί ο δούλος του ή που αυτός μεν, αντιθέτως τον προσέφερε για *βάσανον* όμως ο αντίδικός του δε δεχόταν την προσφορά, ο διάδικος που ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την κατάθεση του δούλου, φρόντιζε να αναγραφεί στα πρακτικά η σχετική *πρόκλησις*. Έτσι, η τελευταία αυτή αποκτούσε αποδεικτική αξία για τον προσκαλέσαντα διάδικο³⁵.

Αξίζει να σημειωθεί πως βάσανοι δούλων για μαρτυρία τους απαγορεύονταν ενώπιον του δικαστηρίου³⁶. Έτσι, όταν ένας δούλος ανακρινόταν με βασανιστήρια, ενδεχομένως, ό,τι έλεγε καταγραφόταν και μπορούσε έπειτα ν' αναγνωσθεί στο δικαστήριο, όπως η μαρτυρία κάθε άλλου μάρτυρα. Απλώς, άλλα πρόσωπα που είχαν παρευρεθεί στην ανάκριση και όχι ο ίδιος ο δούλος θα παρευρίσκονταν στη δίκη για να βεβαιώσουν ότι το αναγιγνωσκόμενο έγγραφο αποτελούσε ακριβή καταγραφή όσων είχε πει³⁷.

Υπάρχουν μερικές ενδείξεις ότι μπορούσαν να βασανιστούν ως μάρτυρες και ελεύθεροι ξένοι, αλλά δεν είναι σαφές κάτω από ποιες συνθήκες ήταν αυτό δυνατόν. Οι ξένοι εμφανίζονταν συχνότερα ως συνηθισμένοι μάρτυρες, χωρίς βασανιστήρια. Ωστόσο, το να βασανίζεις έναν αθώο ή μια αθώα για να ελέγξεις την αλήθεια των πληροφοριών, των σχετικών με το αδίκημα κάποιου άλλου, αυτό φαίνεται ως πράξη αναίτιας και άσκοπης βαρβαρότητας. Έρχεται σε αντίθεση με την ανθρωπιά, η οποία θεωρείται ως χαρακτηριστικό των Αθηναίων. Ούτε και αποτελεί αποτελεσματικό τρόπο ανακάλυψης γεγονότων, διότι παρακινεί τον μάρτυρα να πει μάλλον ό,τι επιθυμεί ο βασανιστής, παρά ό,τι είναι πράγματι αλήθεια³⁸.

³⁴ Macdowel, D.M.,(2003),378

³⁵ Biscardi, A., (2005), 423

³⁶ Κυριακόπουλος, Π., 590

³⁷ Macdowel, D.M.,(2003),380- 381

³⁸ ο.π.,380

Όρκος

Ένα άλλο είδος πρόκλησης που μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως στοιχείο αποτελούσε η πρόκληση δόσεως όρκου³⁹. Κατά την κλασική περίοδο, μάλιστα, η δόση όρκου δεν είχε στην Αθήνα την ίδια σημασία που είχε στις λοιπές πόλεις της Ελλάδας. Πάντως και στην πόλη της Παλλάδας κατά την αρχαϊκή εποχή, ο όρκος επιβαλλόταν από τον άρχοντα, με δική του πρωτοβουλία. Τούτο εξυπηρετούσε τη βασική δικονομική ανάγκη δεδομένου ότι οι δίκες τότε διεζάγονταν αποκλειστικώς προφορικά και έτσι, οι όρκοι αποτελούσαν μαζί με τους μάρτυρες τα μοναδικά αποδεικτικά μέσα⁴⁰. Η σημασία του ως αποδεικτικού μέσου άρχισε να μειώνεται αφού επιτράπηκε η προσαγωγή στο δικαστήριο εγγράφων αποδείξεων⁴¹. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να επιβάλλεται μόνο με πρωτοβουλία ενός από τα διάδικα μέρη μέσω προκλήσεως που δεν αποτελούσε τίποτ' άλλο παρά μια πρόσκληση στον αντίδικο να δώσει όρκο ή αυτός ο ίδιος ή κάποιο πρόσωπο που βρισκόταν κάτω από την εξουσία του⁴², ότι η δική του (του καθενός) δήλωση, σε κάποιο αμφισβητούμενο σημείο ήταν αληθινή⁴³. Και στην περίπτωση αυτή, οσάκις η απάντηση του αντιδίκου ήταν αρνητική, η *πρόκλησις* καταχωριζόταν στα πρακτικά και αποτελούσε στοιχείο υπέρ του προσκαλέσαντος⁴⁴.

Διαιτησία

Το αθηναϊκό σύστημα δημόσιας διαιτησίας αναπτύχθηκε από ένα σύστημα περιφερειακών δικαστών. Κατά τα μέσα του έκτου αιώνα είχαν διοριστεί από τον τύραννο Πεισίστρατο μερικοί δικαστές δήμων για να εξοικονομήσουν τον χρόνο των αγροτών, εκδικάζοντας τις διαφορές τους στις περιφέρειες στις οποίες ζούσαν, αντί να τους υποχρεώνουν να ταξιδεύουν στην πόλη. Αυτοί οι διορισμοί, όμως, καταργήθηκαν, χωρίς να γνωρίζουμε πότε. Το 453/2 διορίστηκαν εκ νέου δικαστές δήμων. Ήταν τριάντα και περιόδευσαν στην Αττική. Στο τέλος του πέμπτου αιώνα, ο αριθμός αυτός αυξήθηκε από τριάντα σε σαράντα, εκλεγόμενους ανλα τέσσερις με κλήρο από καθεμία από τις δέκα φυλές. Στο εξής αποκαλούνταν απλώς οι

³⁹ Macdowel, D.M.,(2003),381

⁴⁰ Biscardi, A., (2005), 423 - 424

⁴¹ Κυριακόπουλος, Π., 590

⁴² Biscardi, A., (2005), 424

⁴³ Macdowel, D.M.,(2003),381

⁴⁴ Biscardi, A., (2005), 424

«Τεσσαράκοντα». Ωστόσο, εμείς θα τους ονομάσουμε φυλοδικαστές⁴⁵.

Κατά τον τέταρτο αιώνα οι φυλοδικαστές ήταν οι άρχοντες οι αρμόδιοι για τις περισσότερες ιδιωτικές υποθέσεις («δίκαι»), με την εξαίρεση των ιδιωτικών υποθέσεων τις οποίες χειριζόταν ο άρχων (όπως ήταν οι κληρονομικές υποθέσεις), οι θεσμοθέτες (όπως ήταν οι εμπορικές υποθέσεις), ή άλλοι άρχοντες. Όποιος επιθυμούσε να φέρει ενώπιον της δικαιοσύνης υπόθεση, η οποία ενέπιπτε στη δικαιοδοσία των φυλοδικαστών έπρεπε να υποβάλει αίτηση στους τέσσερις φυλοδικαστές της φυλής στην οποία ανήκε ο εναγόμενος. Αν το εμπλεκόμενο στην υπόθεση χρηματικό ποσό δεν ήταν μεγαλύτερο των δέκα δραχμών, οι τέσσερις φυλοδικαστές είχαν δικαιοδοσία να εκδικάσουν την υπόθεση. Διαφορετικά την παρέπεμπαν σε διαιτητή. Το ζήτημα αυτό δεν ανήκε στη διακριτική ευχέρεια των αντιδίκων ή των φυλοδικαστών. Η παραπομπή σε διαιτητή γινόταν αυτομάτως⁴⁶.

Μάλιστα, ο θεσμός της διαιτησίας εισήχθη το 399, λίγο μετά από την αντικατάσταση των τριάντα από τους σαράντα δικαστές των δήμων. Λειτουργούσε μόνο σε συνάρτηση με τους φυλοδικαστές. Όλοι οι άρρενες Αθηναίοι πολίτες εκτελούσαν καθήκοντα διαιτητών κατά το εξηκοστό έτος της ηλικίας τους, έτος το οποίο σημείωνε το τέλος της υποχρέωσής τους προς την παροχή στρατιωτικής υπηρεσίας⁴⁷.

Οι δημόσιοι διαιτητές ήταν όπως οι «άρχοντες» και οι περισσότεροι άλλοι αξιωματούχοι, απλοί πολίτες χωρίς κάποια ιδιαίτερη ευφυΐα ή ικανότητα, αν και ηλικία τους βέβαια σήμαινε ότι είχαν πράγματι κάποια πείρα ζωής.

Κάθε διαιτησία διεξαγόταν σε κάποιο δημόσιο τόπο, όπου όποιος ενδιαφερόταν μπορούσε να παρακολουθήσει και ν' ακούσει τις διαδικαστικές ενέργειες. Ο διαιτητής άκουγε τα επιχειρήματα και τα στοιχεία που προσκομίζονταν από τον ενάγοντα και τον εναγόμενο και προσπαθούσε, αν γινόταν, να πετύχει κάποιο συμβιβασμό. Αυτό μπορούσε ν' απαιτήσει έναν αριθμό συνελεύσεων σε διαφορετικές μέρες. Αν δεν επιτυχανόταν συμβιβασμός, καθόριζε εκ των προτέρων μια μέρα κατά τη οποία θα εξέδιδε την απόφασή του. Αν ο είτε ο ένας είτε ο άλλος αντίδικος επιθυμούσε την αναβολή της ημερομηνίας, μπορούσε να υποβάλει κατ' αυτής γραπτή ένσταση, ενισχυμένη με όρκο, ότι δεν μπορεί να παραστεί («υπομωσία») λόγω ασθενείας ή απουσίας του από την Αττική. Αν ο διαιτητής αποδεχόταν την ένσταση,

⁴⁵ Macdowel, D.M.,(2003),320 - 321

⁴⁶ ο.π.,321

⁴⁷ ο.π.,321 - 322

ανέβαλε την ημερομηνία. Αν την έκρινε απαράδεκτη, εξέδιδε την απόφασή του την ημερομηνία που είχε εξ' αρχής καθορισθεί παρά την απουσία ενός από τους αντιδίκους. Αν κάποιος βρισκόταν σε δυσχερή θέση, πρέπει να ήταν δελεαστικό να ζητήσει αναβολή, ακόμη κι όταν δεν τη χρειαζόταν πραγματικά⁴⁸.

Όταν ο διαιτητής εξέδιδε την απόφασή του, την γνωστοποιούσε αμέσως στους τέσσερις φυλοδικαστές από τους οποίους είχε παραπεμφθεί σ' αυτόν η υπόθεση. Για τις υπηρεσίες του έπαιρνε από τον ενάγοντα αμοιβή μιας δραχμής (η οποία ονομαζόταν «παράστασις»). Ο αντίδικος, ο οποίος υπέβαλε αίτηση για αναβολή της ημερομηνίας έκδοσης της διαιτητικής απόφασης, έπρεπε να καταβάλει στον διαιτητή ακόμη μια δραχμή. Το ποσό φαίνεται μικρό, όμως δεν είναι κατάφωρα δυσανάλογο προς τους τρεις οβολούς (μισή δραχμή) που έπαιρνε ένας δικαστής⁴⁹.

Γραφή Παρανόμων

Είναι γεγονός πως στην πρακτική οι περισσότερες αποφάσεις των Αθηναίων είχαν μια περισσότερο προσωρινή ή ειδική μορφή και γι' αυτό λαμβάνονταν με ψηφίσματα. Πράγμα που σήμαινε ότι αρκούσε η απλή πλειοψηφία των πολιτών που ήταν παρόντες σε μια συνέλευση της Εκκλησίας⁵⁰.

Είτε η καινούρια πρόταση επεδίωκε τη θέσπιση νόμου, είτε την έκδοση ψηφίσματος, ο ίδιος ο προτείνων είχε την ευθύνη να βεβαιωθεί ότι δεν παραβίαζε κανένα υπάρχοντα νόμο, είτε στη μορφή είτε στο περιεχόμενο. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, ο προτείνων μπορούσε να διωχθεί. Αμέσως μόλις ο μηνυτής προέβαινε σε ένορκη δήλωση ότι προτίθετο να υποβάλει «γραφή παρανόμων», ο προτεινόμενος νόμος ή ψήφισμα, είτε η Εκκλησία είχε ψηφίσει γι' αυτόν είτε όχι, αναστελλόταν μέχρι τη διεξαγωγή της δίκης. Αν ο εναγόμενος κρινόταν ένοχος, τιμωρούνταν, συνήθως με πρόστιμο, ενώ ο νόμος ή το ψήφισμα που πρότεινε ακυρωνόταν. Αν κάποιος καταδικαζόταν τρεις φορές γι' αυτό το είδος εγκλήματος, υφίστατο επιπρόσθετα και στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων⁵¹.

Κατά τον τέταρτο αιώνα ήταν δυνατόν, επίσης, να μηνυθεί κάποιος με «γραφή» για τη θέσπιση «ανάρμοστου νόμου». Αυτή κατηγορία ήταν κατά ένα τρόπο στενότερη

⁴⁸ ο.π., 323 - 324

⁴⁹ ο.π., 324

⁵⁰ ο.π., 80

⁵¹ ο.π., 81

από τη «γραφή παρανόμων», διότι είχε να κάνει μόνο με νέους νόμους, όχι με νέα ψηφίσματα. Από μια άλλη άποψη, όμως ήταν ευρύτερη, διότι η λέξη «μη επιτηδείου» αποτελεί έναν αόριστο όρο που θα μπορούσε να καλύψει και άλλα αδικήματα από την παραβίαση υφισταμένου νόμου.

Κατά τον πέμπτο αιώνα δεν υπάρχουν γνωστές περιπτώσεις μηνύσεως για τη θέσπιση του «μη επιτηδείου νόμου» και το γεγονός ότι αυτή διαδικασία εφαρμοζόταν μόνο για νόμους υποδηλώνει ότι πρέπει να θεσπίστηκε κατά την εποχή μετά το 403, όταν η διάκριση ανάμεσα σε νόμους και ψηφίσματα ήταν επακριβώς καθορισμένη. Όπως συνέβαινε με το σύστημα της θεσπίσεως νόμων δια των νομοθετών, έτσι και αυτή η διαδικασία ενδέχεται να προέκυψε από την ιδιαίτερη ανησυχία που υπήρχε εκείνη την περίοδο, για την προστασία του κώδικα νόμων από ανεπιθύμητες μεταβολές. Τα ψηφίσματα, όμως, εξακολουθούσαν να προσβάλλονται με τη γραφή παρανόμων, που φαίνεται ότι υπήρξε η πολύ συνηθέστερη από τις δύο κατηγορίες. Έγινε δημοφιλής μέθοδος υποβολής κατηγορίας εναντίον εξεχόντων πολιτικών ανδρών, οι οποίοι υπέβαλαν συχνά προτάσεις στην Εκκλησία.

Παραγραφή

Η παραγραφή αποτελεί θεσμό βασικής σημασίας για την ανάπλαση του αττικού δικονομικού φαινομένου, που κατά ορισμένους από τους δικαιοδίφες εισήχθη με κάποιο νόμο που προτάθηκε από τον Αρχίνο κατά το 403 -402 π.Χ. , με άλλα λόγια λίγο μετά την πτώση των Τριάκοντα τυράννων⁵². Συγκεκριμένα, πριν από την έναρξη της κύριας διαδικασίας, ο κατηγορούμενος είχε το δικαίωμα να υποβάλει ενστάσεις για την αναρμοδιότητα του δικαστηρίου, για μη νόμιμη «εισαγωγή» της υποθέσεως λόγω παραγραφής ή δεδικασμένου ή παραιτήσεως του μηνυτή από της εγκλήσεως . Αίτημα της ενστάσεως ήταν πάντα η ματαίωση της εκδικάσεως. Η ένσταση αυτή λεγόταν «παραγραφή» ή περιφραστικά «παραγράφεται την δίκην». Όταν γινόταν πριν από την έναρξη της κύριας διαδικασίας, προηγούνταν αυτής, αγόρευε πρώτος (καίτοι «φεύγων») ο ενιστάμενος κατηγορούμενος, ύστερα ο μηνυτής αντίδικος, ο μεν πρώτος αναπτύσσοντας τους λόγους της ενστάσεως, ο δε δεύτερος αντικρούοντας αυτούς, και το δικαστήριο έβγαζε απόφαση. Αν έκανε δεκτή την ένσταση, η εκδίκαση της υπόθεσης ματαιωνόταν. Αν δε γινόταν δεκτή η κύρια διαδικασία συνεχιζόταν. Στην περίπτωση αυτή, επιβαλλόταν σε βάρος του νικημένου διαδίκου χρηματικό ποσό («έπωβελία»). Μπορούσε, όμως, ο κατηγορούμενος να μην υποβάλει την

⁵² Biscardi, A., (2005), 398

ένσταση προ της διαδικασίας , αλλά να υποστηρίξει τους λόγους αυτής κατά την απολογία του επί της ουσίας, ζητώντας πάλι το ίδιο πράγμα, δηλαδή τη ματαίωση της δίκης⁵³.

Τιμητός άγών

Όταν επρόκειτο για εγκλήματα για τα οποία ο νομοθέτης δεν είχε προβλέψει ορισμένη ποινή, η δίκη έπαιρνε τον χαρακτήρα του *τιμητοῦ άγώνος*. Σ' αυτούς τους αγώνες οι δικαστές ήταν εκείνοι που καθόριζαν «*ὄ,τι χρή παθεῖν ἢ ἀποτεῖσαι*» (τι ποινή έπρεπε να υποστεί ή τι πρόστιμο έπρεπε να καταβάλει) ο κατηγορούμενος. Σε παρόμοιες περιπτώσεις διεξάγονταν δύο ψηφοφορίες: με την πρώτη καθοριζόταν η ενοχή ή όχι του κατηγορουμένου. Με τη δεύτερη αποφασιζόταν ποια ποινή θα επιβαλλόταν, επιλέγοντας μεταξύ των δύο, αφενός εκείνης που πρότεινε ο κατήγορος και αφετέρου αυτής που ο ίδιος ο κατηγορούμενος δήλωνε πως θα δεχόταν για τον εαυτό του . Σχετικώς παρατηρήθηκε ότι το σύστημα κατέληγε στο παράδοξο να εμφανίζεται ο κατηγορούμενος να προτείνει για τον εαυτό του ποινές κάθε άλλο παρά μικρές , κι από για να μην ωθηθούν οι δικαστές να κάνουν δεκτή την αντίθετη πρόταση του κατηγορούμενου για πολύ μεγαλύτερη ποινή⁵⁴.

⁵³ Λιακοπούλου Ι., (1999),489

⁵⁴ Biscardi, A., (2005), 426

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΛΟΓΟΓΡΑΦΩΝ

Κατά τον τέταρτο αιώνα, ήταν κοινή τακτική η ανάθεση της συγγραφής ενός λόγου σ' έναν λογογράφο. Καθώς κάθε διάδικος έπρεπε να υπερασπιστεί τον εαυτό του, δεν μπορούσε να παραμείνει σιωπηλός κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, και να μιλάει για λογαριασμό του κάποιος δικηγόρος, όπως στα σημερινά δικαστήρια. Δεν ήταν ότι υπήρχε κάποιος γραπτός νόμος που τον υποχρέωνε να μιλήσει, αλλά μάλλον ότι κανένα αθηναϊκό δικαστήριο δε θα ψήφιζε υπέρ ενός άνδρα, ο οποίος δεν έλεγε τίποτα. Έτσι, πολλοί από τους σωζόμενους λόγους, που αποδίδονται στον Αντιφώντα, τον Λυσία, τον Ισαίο και τον Δημοσθένη, είναι γραμμένοι, για να εκφωνηθούν από κάποιον άλλον⁵⁵. Ο λογογράφος, λοιπόν, λειτουργούσε τόσο ως νομικός σύμβουλος όσο και ως συντάκτης ομιλιών και αποκτούσε σημαντική εμπειρογνώσια στη νομική επιχειρηματολογία αλλά και στην εγκληματολογική στρατηγική⁵⁶.

Δεν είναι σίγουρο αν οι λόγοι διαβάζονταν στο δικαστήριο ή αποστηθίζονταν και απαγγέλλονταν από μνήμης, το τελευταίο, όμως, είναι πιθανότερο. Ίσως το δικαστήριο να σχημάτιζε πολύ καλύτερη εντύπωση, αν ο ομιλητής φαινόταν ότι έλεγε απλώς ό,τι ήξερε ο ίδιος για την υπόθεση, χωρίς καμία περίτεχνη προετοιμασία ή βοήθεια. Αναμφίβολα μερικοί ομιλητές απομακρύνονταν από το γραπτό κείμενο είτε τυχαία είτε σκόπιμα, ενώ μερικά κείμενα τροποποιούνταν προς όφελος των αναγνωστών, μετά το πέρας της δίκης. Έτσι, δεν μπορούμε ποτέ να είμαστε βέβαιοι ότι ένα κείμενο που έχουμε αποτελεί ακριβή καταγραφή ενός λόγου που πραγματικά εκφωνήθηκε⁵⁷.

Παρ' όλα αυτά ήταν σύνηθες φαινόμενο ομιλητές ν' αποκηρύσσουν τη νομική εμπειρία ή τη ρητορική ικανότητα, ενώ την ίδια στιγμή εξέδιδαν έναν επιδέξια συγκροτημένο λόγο. Ωστόσο, οι Αθηναίοι εντυπωσιάζονταν από τις νέες ιδέες των σοφιστών, των οποίων η επιρροή σε όλα τα θέματα της αθηναϊκής κουλτούρας, συμπεριλαμβανομένου της ιστορίας, της τραγωδίας, της κωμωδίας και της φιλοσοφίας ήταν τεράστια⁵⁸.

⁵⁵ Macdowel, D.M.,(2003),385-386

⁵⁶ Gagarin,M.,(1997), 16

⁵⁷ Macdowel, D.M.,(2003),386

⁵⁸ Gagarin,M.,(1997), 16

Ο Λυσίας

Ο Λυσίας, που γεννήθηκε στην Αθήνα το 459 π.Χ. και ήταν γιός του Συρακούσιου, ως προς την καταγωγή, επιφανούς Κέφαλου, στην ηλικία των δεκαπέντε ετών, μετανάστευσε (είτε με τα δύο αδέρφια του είτε με τον μεγαλύτερο αδερφό του, τον Πολέμαρχο) στην αποικία των Θουρίων. Εκεί έμεινε μέχρι να εκδιωχθεί από την αντιαθηναϊκή παράταξη, μετά την καταστροφή της Σικελικής αποστολής, οπότε και επέστρεψε στην Αθήνα το 412-11 π.Χ.⁵⁹.

Στην αποικία των Θουρίων, ο γνωστός ρήτορας, λέγεται ότι εκπαιδεύτηκε από τον Συρακούσιο ρητορικό Τεισία. Αυτό μπορεί να είναι μια εικασία βασιζόμενη αποκλειστικά στην παραμονή του Λυσία στη Magna Graeca. Ωστόσο, πρέπει τουλάχιστον να προσεγγίζει την αλήθεια, στο βαθμό που ο Λυσίας ολοκλήρωσε την εκπαίδευσή του σε μια περιοχή όπου σημειώθηκαν πρόοδοι στον εξορθολογισμό της ρητορικής. Η αρχαία παράδοση, άλλωστε, αποδίδει τις πρώτες προσπάθειες διαμόρφωσης συστηματικών ρητορικών θεωριών στο Κόρακα και τον Τεισία τον Συρακούσιο αλλά και στο σοφιστή Γοργία, του οποίου το ύφος είχε τεράστια επιρροή στην Αθήνα το τελευταίο τέταρτο του 5ου αιώνα⁶⁰.

Σχετικά με την περίοδο 412 - 403 έχουμε λίγες πληροφορίες. Ο Λυσίας, μάλιστα, είχε δηλώσει ότι, πριν από την κυριαρχία των Τριάκοντα, η οικογένειά του δεν είχε διαφωνία με κανέναν. Ασχολούνταν μ' ένα εργοστάσιο ασπίδοποιίας στον Πειραιά και εκτιμάται, σύμφωνα με τον Λυσία, πως τότε η περιουσία τους έφτανε τα 70 τάλαντα. Σ' αυτήν την περίοδο μπορεί να ανήκει "η καριέρα του ως δάσκαλος της ρητορικής". Δεδομένου, όμως, ότι υπάρχει ισχυρισμός για απειρία του στην ομιλία το 403π.Χ., πιθανώς να πιστέψουμε ότι είχε ένα παθητικό ενδιαφέρον για τη ρητορική πριν από αυτή την ημερομηνία⁶¹.

Ωστόσο, μετά την ήττα της Αθήνας, το 404 π.Χ. και την εγκαθίδρυση του ολιγαρχικού καθεστώτος των Τριάκοντα, η κατάσταση άλλαξε δραματικά. Καθώς ο Λυσίας και ο αδερφός του Πολέμαρχος είχαν περιουσία, το μεγαλύτερο μέρος αυτής δημεύτηκε, για να πληρωθεί η Σπαρτιατική φρουρά που στήριζε το καθεστώς. Ο Πολέμαρχος θανατώθηκε χωρίς δίκη, ενώ ο Λυσίας δραπετεύσε για τα Μέγαρα. Αργότερα, όταν οι δημοκρατικοί εξόριστοι εισέβαλαν στην Αττική βοήθησε με

⁵⁹ Carey, C., (1989), 1

⁶⁰ ο.π., 2

⁶¹ ο.π.

χρήματα, μισθοφόρους και όπλα ». Υπήρξε ανάμεσα σ' αυτούς τους μετοίκους που επιβραβεύθηκαν με το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη, σύμφωνα με το διάταγμα του Θρασύβουλου μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας . Ωστόσο, το διάταγμα ακυρώθηκε και ο Λυσίας έζησε τη ζωή του ως μέτοικος με την προνομιούχα ιδιότητα του «ισοτελούς»⁶² .

Η καριέρα του Λυσία ως επαγγελματία ομιλητή, φαίνεται για να είναι το αποτέλεσμα μιας τυχαίας συνύπαρξης ευκαιριών και αναγκών .Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας άσκησε δίωξη εναντίον του Ερατοσθένους, έναν από τους Τριάκοντα τυράννους, για τη δολοφονία του Πολεμάρχου. Η ομιλία που παρέδωσε, προσέλκυσε το ενδιαφέρον των υποψηφίων πελατών. Η ετοιμότητά του να εκμεταλλευτεί τη νέα του φήμη αυξήθηκε από την απώλεια του πλούτου του, κατά την περίοδο των Τριάκοντα. Βέβαια, η ικανότητά του να βοηθήσει τους δημοκρατικούς δείχνει ότι δεν οδηγήθηκε στη φτώχεια. Ωστόσο, το ποσό της περιουσίας του, το οποίο ήταν σε μετρητά είχε εντελώς χαθεί , ενώ άλλοι τίτλοι ιδιοκτησίας αποδείχθηκε δύσκολο να επανακτηθούν⁶³. Ωστόσο, η διδασκαλία της ρητορικής, η οποία πιθανότατα θα έπρεπε να χρονολογείται μετά το 403, και η συγγραφή ομιλιών για χρήματα επέτρεψαν στον Λυσία ν' ανακτήσει με κάποιο τρόπο την προηγούμενη ευημερία του⁶⁴.

Οι λόγοι του Λυσία θεωρούνταν από τους κριτικούς της αρχαιότητας πρότυπα καθαρού και διάφανου Αττικού πεζού λόγου, με την καθημερινή αλλά εκλεπτυσμένη γλώσσα τους, την απουσία ποιητικού λόγου και τη φειδωλή χρήση μεταφορών . Σύμφωνα με τον ιστορικό και κριτικό Διονύσιο τον Αλικαρνασσέα, το ύφος του είναι ζωντανό, πειστικό και ενδεδυμένο με χάριν, με γοητεία που απορρέει από την φαινομενικά ανεπιτήδευτη, απλότητά του. Πρόκειται, πράγματι, για εξέχον παράδειγμα καθαρότητας στον λόγο⁶⁵.

Στην οργάνωση της ομιλίας στο σύνολό της, ο Λυσίας δείχνει την επιθυμία για σαφήνεια και απλότητα υιοθετώντας σταθερά τη μορφή: προοίμιο, αφήγηση (όπου χρειάζεται), αποδείξεις και επίλογος. Και πάλι, όμως, η επιφανειακή απλότητα είναι παραπλανητική, αφού η αφήγηση χρησιμοποιείται συχνά για να δημιουργήσει μια

⁶² ο.π.

⁶³ ο.π., 2-3

⁶⁴ ο.π., 3

⁶⁵ Edwards, M., (2002), 34

εικόνα του ομιλητή ή του αντιπάλου, προκειμένου να πείσει τους δικαστές για την αλήθεια των ισχυρισμών του ομιλητή. Δεδομένου ότι αυτό το στοιχείο παρουσιάζεται συχνά στο προοίμιο, υπάρχει σε πολλές περιπτώσεις μια στενή σχέση μεταξύ των μεμονωμένων τμημάτων της ομιλίας που παραβιάζουν τον απλό τυπικό διαχωρισμό⁶⁶.

Για τα μεμονωμένα μέρη της ομιλίας, η σημασία του προοιμίου, στην οποία ο ομιλητής κάνει την πρώτη του επαφή με το ακροατήριό του, είναι εμφανής. Καθένα από τα προοίμια του διασωθέντος υλικού είναι προσαρμοσμένο ώστε να ταιριάζει σε κάθε ομιλία και αυτή η ποικιλία έχει εξίσου επισημανθεί στο μεγάλο αριθμό των λόγων που αποδόθηκαν στην Λυσία κατά την αρχαιότητα⁶⁷.

Ακόμη, ξεχωριστό και αξιοθαύμαστο, τόσο από τους σύγχρονους όσο και από τους αρχαίους αναγνώστες, είναι το αφηγηματικό τμήμα, για το οποίο ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς χαρακτήρισε τον Λυσία «αναμφισβήτητα το καλύτερο από όλους τους ρήτορες». Αυτό το τμήμα, λοιπόν, είναι κάτι περισσότερο από ένα μέσο παρουσίασης της εκδοχής των γεγονότων απ' την πλευρά του ομιλητή. Η αληθοφάνεια της αφήγησης συμβάλλει σημαντικά στο έργο της πειθούς. Συγκεκριμένα, οι αφηγήσεις του είναι παραστατικές και βρίσκονται εσωτερικά σε συμφωνία. Επίσης, διατυπώνονται με σαφήνεια, χωρίς να είναι εκτεταμένες. Οι λεπτομέρειες, δηλαδή, που είναι σημαντικές για τη γενική αξιοπιστία του λόγου, δεν είναι κουραστικές αλλά παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη διακόπτουν την ομαλή πορεία της αφήγησης. Υπάρχει σε όλη τη διάρκεια ένα απλό και προφανώς άτεχνο αναπόφευκτο που, όπως συμβαίνει συνήθως με τον Λυσία, είναι στην πραγματικότητα το προϊόν της ακριβούς δεξιοτεχνίας του⁶⁸.

Στους ιδιωτικούς λόγους προτιμάται το ρέον ύφος, η χαλαρή δομή, με ανολοκλήρωτες αντιθέσεις και ανακόλουθα ή με μακροσκελείς προτάσεις, που αποτελούνται από αλληπάλληλες δευτερεύουσες προτάσεις, οι οποίες εξαρτώνται από μια αρχική κύρια πρόταση (πρόκειται για την αποκαλούμενη ιστορική περίοδο), δημιουργούν την αίσθηση της ζωντάνιας και της ανεπιτήδευτης απλότητας που τόσο πολύ θαύμασαν οι κριτικοί⁶⁹. Βέβαια, στους λόγους του που ασχολούνται με πολιτικά γεγονότα δείχνει προτίμηση στο περιοδικό ύφος. Το περιοδικό ύφος συνδυάζεται στις περιπτώσεις αυτές με την αποφυγή της χασμωδίας, την εκτεταμένη χρήση των

⁶⁶ Carey, C., (1989), 9

⁶⁷ ο.π.

⁶⁸ ο.π.

⁶⁹ Edwards, M., (2002), 34

γοργίειων σχημάτων, όπως π.χ. της αντίθεσης⁷⁰

Γενικότερα, το λυσιανικό ύφος ξεχωρίζει για την ποικιλία του, όπως αυτή καθορίζεται μέσα από τη σύγκριση των διάφορων ρητορικών του λόγων ή όπως εμφανίζεται στα διαφορετικά μέρη καθενός από τους λόγους του⁷¹.

⁷⁰ Ράπτης, Γ., (2004),19

⁷¹ ο.π.

Ο Δημοσθένης

Ο Δημοσθένης γεννήθηκε το έτος 384 π.Χ., και σε ηλικία επτά ετών έχασε τον πατέρα του, ο οποίος ήταν πολίτης εύπορος και ευπόληπτος και ονομαζόταν επίσης Δημοσθένης.

Η πατρική, όμως, περιουσία σπαταλήθηκε στα χέρια άπιστων κηδεμόνων. Συγκεκριμένα, ενώ κατά τον θάνατο του πατέρα Δημοσθένη, υπολογιζόταν σε δεκατέσσερα τάλαντα, κατέληξε να περιοριστεί σε ένα τάλαντο ή κάτι περισσότερο, μετά από τη δεκαετή κηδεμονία⁷².

Ο πατέρας του είχε δύο εργοστάσια, το ένα οπλοποιίας και το άλλο κλινοποιίας, στα οποία ήταν κεφάλαια έντοκα τοποθετημένα και εξασφάλιζαν εισοδήματα ανώτερα από τα έξοδα της οικογένειας, τα οποία θα έπρεπε ν' αυξάνουν την πατρική περιουσία.. Έτσι, όταν ο Δημοσθένης ενηλικιώθηκε, κατά το 18^ο έτος, και ενεγράφη στα βιβλία του δήμου Παιανίας, ο νέος ζήτησε λογοδοσία από τους κηδεμόνες του για τη διαχείριση της περιουσίας και τότε έμαθε ότι οικονομικά ήταν κατεστραμμένος. Παρ' όλο που οι αντίδικοι ανέθεταν στους λογογράφους να γράφουν τους λόγους τους οποίους επρόκειτο να εκφωνήσουν, ο Δημοσθένης ήθελε ο ίδιος να μπορέσει να παρακολουθήσει τα συμφέροντά του και να υπερασπίσει προσωπικά το δίκιο του. Έτσι, αναζήτησε διδάσκαλο, που θα ήταν ικανός να τον μυήσει στην τέχνη του «όμιλεϊν» και συγχρόνως να του χρησιμεύσει και ως σύμβουλος. Δεν απευθύνθηκε στον Ισοκράτη, αλλά σ' έναν πιο ταπεινό καθηγητή τον Ισαίο, ο οποίος ήταν από τους πλέον περιζήτητους λογογράφους της Αθήνας⁷³. Κατευθυνόμενος, λοιπόν, από τον διδάσκαλό του, ο Δημοσθένης μπόρεσε να υποστηρίξει το ζήτημά του με ευθυκρισία, συγκρατημένη συγκίνηση και σαφήνεια, με αποτέλεσμα να πεισθούν οι δικαστές⁷⁴.

Έπειτα, άρχισε να γράφει χάριν διαδίκων. Αυτό, άλλωστε αποτέλεσε εξαιρετική προπαρασκευή για την πολιτική του ρητορεία. Έμαθε μ' αυτό τον τρόπο να γνωρίζει τους νόμους της πατρίδας του. Συνήθιζε ν' αρπάζει τον αντίπαλο, σώμα με σώμα, και να τον συσφίγγει στους συλλογισμούς της ρωμαλέας λογικής. Υπέτασσε την ιδιοφυία του στην ακριβολογία, την οποία απαιτούσαν οι χρηματικές υποθέσεις. Τέλος, η κλεψύδρα, η οποία κανόνιζε αμείλικτα στα αθηναϊκά δικαστήρια τον προσδιοριζόμενο, για κάθε διάδικο, χρόνο, τον ανάγκαζε να επιλέγει τις αποδείξεις,

⁷² Weil, H., (1975), 5-6

⁷³ ο.π., 6-7

⁷⁴ ο.π., 7

να παραλείπει οτιδήποτε περιττό και να περιορίζεται στην αποτελεσματική βραχυλογία⁷⁵.

Αξίζει, βεβαίως, να σημειωθεί ότι κατά τη νεανική του ηλικία, η ασθενικής του κράση αλλά και η φυσική του κλίση, τον ώθησαν να καλλιεργεί το πνεύμα του σε βάρος του σώματος. Συνήθισε, δηλαδή από πολύ νωρίς να συγκεντρώνει τη σκέψη του σ' ένα αντικείμενο που παρακολουθούσε με επιμονή και πάθος.

Ήταν φίλος του μονήρου βίου, λιτοδίαιτος, ενώ ως χαρακτήρας ήταν σοβαρός, κατηφής, δυνατός και σκληραγωγημένος, καμωμένος για να μάχεται, για να επιπλήττει τους αδυνάτους, για να διεγείρει το θάρρος των άλλων που είχε κλονιστεί.⁷⁶

Αυτή η δύναμη της θέλησης και της επιμονής του αποτυπώθηκε και στον τρόπο με τον οποίον προσπαθούσε να ξεπεράσει τη φυσική αναπηρία του φωνητικού του οργάνου καθώς δεν άρθρωνε με ευκρίνεια, διότι η φωνή του στερείτο δύναμης και ευρύτητας. Απήγγειλε, λοιπόν, στίχους βαδίζοντας γρήγορα ή ανεβαίνοντας ανηφορικές οδούς, ενώ παράλληλα προσπαθούσε να μιλήσει ευκρινώς έχοντας στο στόμα του χαλίκια, σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Δημήτριου Φαληρέα, ο οποίος τον είχε γνωρίσει προσωπικά⁷⁷.

Σχετικά με τη ρητορεία, αρεσκόταν στο να λέει ότι η υπόκριση είναι το πρώτο πράγμα για τον ρήτορα, το δεύτερο η υπόκριση και το τρίτο πάλι η υπόκριση. Εάν πιστέψουμε τους λεπτολόγους, η υπόκριση του Δημοσθένη ήταν υπερβολική και δεν τη διέκρινε η απλότητα και η γλαφυρότητα. Ο Δημοσθένης, όμως, άφηνε να ξεσπά το πάθος στον τρόπο που μιλούσε, στη χειρονομία του και παρέσυρε το λαό. Η ομιλία του ήταν τολμηρότερη από το ύφος του. Αφετέρου, ποτέ δεν εγκατέλειπε τις μελετηρές συνήθειές του, προετοιμάζοντας επιμελώς ό,τι ήθελε να πει και ενδίδοντας όσο το δυνατόν λιγότερο στον αυτοσχεδιασμό, αν και ήξερε ν' αυτοσχεδιάζει όταν υπήρχε ανάγκη, όπως μνημονεύει ο Πλούταρχος⁷⁸.

Βεβαίως, δε διαβάζουμε τις δημηγορίες του Δημοσθένη, έτσι όπως τις εκφώνησε. Ο ρήτορας δηλαδή, ήξερε τόσο καλά ότι με άλλο τρόπο πρέπει να μιλά κανείς στον ακροατή και διαφορετικά στον αναγνώστη. Κι όμως, οι ζωντανές εκείνες ερωτήσεις, οι απρόοπτοι εκείνοι τρόποι έκφρασης, οι έντεχνες εκείνες φυσικές περιόδους μας

⁷⁵ ο.π., 14

⁷⁶ ο.π., 8

⁷⁷ ο.π., 12

⁷⁸ ο.π., 12-13

υπενθυμίζουν τον τόνο της φωνής του και τη ρητορική του χειρονομία. Θα έλεγε κανείς ότι η υπόκριση άφησε κάποιο αόρατο αποτύπωμα σ' εκείνη τη ρητορεία, η οποία είναι πλήρης ζωής μετά από είκοσι και πλέον αιώνες⁷⁹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μια από τις ανυπέβλητες λογοτεχνικές αρετές του Δημοσθένη ήταν η ικανότητά του να διαφοροποιεί το ύφος του, ώστε να είναι κατάλληλο κάθε φορά για την περίσταση για την οποία γράφτηκε, είτε επρόκειτο για ιδιωτική δίκη, είτε για δημόσια αγόρευση. Πιο αναλυτικά, ο τρόπος με τον οποίο αναμειγνύει μακροσκελείς περιόδους με μικρότερες και απλούστερες δημιουργούν μια αίσθηση αυθορμητισμού. Οι προτάσεις αυτές λειτουργούν ως συνόψιση ή εισάγουν ένα νέο επιχείρημα, ενώ ρητορικές ερωτήσεις –μία ή σειρά ερωτήσεων– βοηθούν ν' αποφεύγεται το μονότονο των περιόδων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι περίοδοι καθαυτές παρουσιάζουν έλλειψη ποικιλίας: στον Δημοσθένη, η θέση του ρήματος της κύριας πρότασης ποικίλλει εν σχέσει με τις μετοχικές προτάσεις, αν και οι αναφορικές καθώς και οι απαρεμφατικές συνήθως προηγούνται του ρήματος. Ο ρήτορας προσπαθεί, επίσης, ν' αποφύγει τη χασμωδία, όχι όμως με την αυστηρότητα που διέκρινε τον Ισοκράτη: οι παύσεις εξαιτίας της χασμωδίας πιθανόν να έδιναν στον ομιλητή τον χρόνο να πάρει μια ανάσα. Πράγματι, από αυτή την άποψη, οι περίοδοι του λόγου στον Δημοσθένη είναι λιγότερο επεξεργασμένες απ' ό,τι στον Ισοκράτη, καθώς ο Δημοσθένης έδινε μεγαλύτερη προτεραιότητα στην πειθώ του λόγου παρά στη μορφή του. Οι λόγοι του, με γενικούς όρους μιλώντας, είναι λειτουργικοί και όχι προϊόντα μιας τέχνης για την τέχνη⁸⁰.

Ο Δημοσθένης έγραψε σε καθαρά αττική ελληνική γλώσσα, αλλά σε μια αττική γλώσσα που ήταν πιο κοντά στη γλώσσα της καθημερινότητας, παρά σ' εκείνη του Λυσία ή του Ισοκράτη. Συχνά χρησιμοποιεί οικείες εκφράσεις και επιφωνήματα, καθώς εντυπωσιακές μεταφορές και ιδιωματισμούς. Ο τόνος του μπορεί να είναι οργισμένος, ειρωνικός, ή σαρκαστικός, σπανιότερα συγκινητικός ή χιουμοριστικός. Στα αφηγηματικά του μέρη, εντούτοις, ο Δημοσθένης καταφεύγει στη γλωσσική απλότητα του Λυσία⁸¹. Αυτός ο συνδυασμός της απλότητας του Λυσία και της Θουκυδίδειας πολυπλοκότητας σε ένα «μέσον» ύφος θεωρούσε ο Διονύσιος ότι παράγει την πιο αποτελεσματική ρητορική⁸².

⁷⁹ ο.π., 13

⁸⁰ Edwards, M., (2002), 59-60

⁸¹ ο.π., 60

⁸² ο.π., 61-62

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Τραύματα έκ προνοίας και τραύματα αικείας

Σωματικές βλάβες - τραύματα από πρόθεση / Τραύματα έκ προνοίας

Στον ρητορικό λόγο Προς Σίμωνα, η κατηγορία που αντιμετωπίζει ο ομιλητής είναι για *τραύμα εκ προνοίας*. Σύμφωνα με την αττική νομοθεσία, ήταν αδίκημα να καταφέρει κανείς χτύπημα σε κάποιον άλλον και μπορούσε για το λόγο αυτό να κινηθεί μια συνηθισμένη ιδιωτικής φύσης δίκη για σωματική βλάβη («*δίκη αικείας*»). Μια ακόμη σοβαρότερη κατηγορία ήταν ο εσκεμμένος τραυματισμός («*τραύμα εκ προνοίας*»). Η διάκριση μεταξύ αυτού και του απλού χτυπήματος φαίνεται ότι δεν είχε καθορισθεί με νόμο⁸³.

Υποδηλώνεται, πάντως ,(Λυσίας 4.6.) , ότι στην πράξη χτύπημα με πέτρα ή με άλλο όπλο εθεωρείτο γενικά ως εσκεμμένος τραυματισμός, ενώ ένα χτύπημα χωρίς όπλο ήταν απλώς σωματική βλάβη (*αικεία*). Διάφορα χαρακτηριστικά της διαδικασίας δείχνουν πόσο περισσότερο σοβαρή θεωρούσαν οι Αθηναίοι μια υπόθεση εσκεμμένου τραυματισμού από την απλή σωματική βλάβη. Πρώτον, εκδικαζόταν από τον Άρειο Πάγο, όπως οι υποθέσεις ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως. Δεύτερον, ήταν «*γραφή*», πράγμα που σήμαινε ότι δεν ήταν απαραίτητο να καταγγεληθεί από το ίδιο το θύμα. Αν το θύμα ήταν πολύ σοβαρά χτυπημένο για ν' αναλάβει δικαστικές ενέργειες, ο δράστης μπορούσε να παραπεμφθεί στη δικαιοσύνη από κάποιον άλλον⁸⁴.

Για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα των σωματικών βλαβών, όπου κάποιος, προξενούσε σε άλλον σωματικές κακώσεις ή βλάβη της υγείας του , με απόπειρα να τον φονεύσει, ήταν απαραίτητο ο δόλος του δράστη να κατευθύνεται στην αφαίρεση της ζωής του θύματος. Στην εκτέλεση αυτής της πρόθεσης επέφερε σωματικές κακώσεις, αποτυγχάνοντας στον κύριο σκοπό της ανθρωποκτονίας⁸⁵. Αν τα *έπενεχθέντα* τραύματα επέφεραν αργότερα το θάνατο του παθόντος , δεν υπήρχε ιδιαίτερη περίπτωση «θανατηφόρων τραυμάτων» αλλά η πράξη

⁸³ Macdowel, D.M.,(2003), 190

⁸⁴ ο.π., 192

⁸⁵ Λιακοπούλου Ι., (1999), 284- 285

χαρακτηριζόταν ως ανθρωποκτονία από πρόθεση, αφού στο αποτέλεσμα αυτό απέβλεψε από την αρχή ο δράστης και στην επιτυχία αυτού κατέτεινε η πρόθεση αυτού⁸⁶.

Σχετικά με το υποκείμενο και το αντικείμενο του αδικήματος μπορούσε να είναι κάθε πρόσωπο ανεξάρτητα από ηλικία και φύλο (γυναίκα, ανήλικο) καθώς και από ιδιότητα (ελεύθερος πολίτης, μέτοικος, ξένος ή απελεύθερος, δούλος ή άλλο υπεξούσιο πρόσωπο).

Τα τραύματα μπορούσαν να γίνουν σε κάθε μέλος του ανθρωπίνου σώματος (κεφαλή, κορμός, άκρα) καθώς και σε κάθε συνάρθρωση ή όργανο, του οποίου διαταρασσόταν από την κάκωση η ομαλή φυσική λειτουργία. Δεν ενδιέφερε αν τα τραύματα προκαλούσαν ή όχι αναπηρία πρόσκαιρη ή μόνιμη. Δεν ενδιέφερε, επίσης, το μέσον και ο τρόπος που επέφεραν τον τραυματισμό. Εκτός από τα όπλα (σπαθί, ακόντιο, βέλος) και τα κτυπήματα με πέτρα ή κεραμίδι, με χέρια ή πόδια, ήταν πρόσφορα και συνηθισμένα μέσα του δράστη⁸⁷.

Οι προβλεπόμενες ποινές για το αδίκημα αυτό ήταν η εξορία και η δήμευση της περιουσίας του δράστη. Οι ποινές επιβάλλονταν αθροιστικά, γιατί η δεύτερη ήταν παρεπόμενη της πρώτης.⁸⁸

Η ποινική δίωξη κατά του δράστη άρχιζε με την υποβολή μηνύσεως από τον παθόντα. Η μήνυση αυτή (γραφή) υποβαλλόταν στον αρμόδιο άρχοντα, που ήταν ο βασιλεύς. Αυτός διενεργούσε την προανάκριση και διαβίβαζε την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστήριο⁸⁹.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η «γραφή» ήταν έγγραφη μήνυση που στρεφόταν εναντίον προσώπου που διέπραξε δημόσιο αδίκημα (π.χ. λιποταξία ή δωροδοκία) ή ιδιωτικό μὲν, αλλά που ενδιέφερε και τη δημόσια τάξη, είτε λόγω της φύσης του αδικήματος (π.χ. μοιχείας ή κακώσεως), είτε λόγω των συνθηκών τελέσεως (π.χ. ύβρεως)⁹⁰. Άλλωστε, τα αδικήματα αυτά μπορεί να προσέβαλαν εκ πρώτης όψεως, μόνο μεμονωμένα άτομα, όμως κατά βάθος έθεταν σε κίνδυνο ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο⁹¹.

Η Βουλή του Αρείου Πάγου, που παρέμεινε πάντοτε στην καρδιά των Αθηναίων ως

⁸⁶ Λιακοπούλου Ι., (1999), 285

⁸⁷ ο.π., 286

⁸⁸ ο.π., 287

⁸⁹ ο.π., 288

⁹⁰ ο.π., 421

⁹¹ Biscardi, A., (2005), 404

σύμβολο της αθηναϊκής πολιτείας⁹² ήταν το αρμόδιο δικαστήριο που δικάζε τα αδικήματα των σωματικών κακώσεων από πρόθεση⁹³. Ήταν το αρχαιότερο και (αρχικά) το κυριότερο δικαστήριο που είχε πάρει την ονομασία του από τον ομώνυμο λόφο όπου και συνεδρίαζε. Μέλη της βουλής αυτής γίνονταν αυτοί που είχαν διατελέσει στους εννέα άρχοντες. Έπρεπε, όμως, ν' αποδειχθούν άμεμπτοι στη διαχείριση της δημόσιας εξουσίας, γι' αυτό και μετά τη λήξη της θητείας τους λογοδοτούσαν, οπότε και συγκαταλέγονταν στα μέλη του. Για το λόγο αυτό, ο συνολικός αριθμός των μελών του ήταν απροσδιόριστος⁹⁴.

Η Βουλή του Αρείου Πάγου είχε την αρμοδιότητα να δικάζει υποθέσεις εκ προμελέτης φόνου και τραυματισμού, εμπρησμού και προκλήσεως θανάτου με δηλητηρίαση⁹⁵. Επίσης ήταν αρμόδια να εκδικάζει τα αδικήματα που είχαν σχέση με τις ιερές ελαίες (εκρίζωση ή υλοτομία ιερής ελαίας -που λεγόταν «μορία»- καθώς και καταστροφή του ξύλινου περιφράγματος τέτοιας ελαίας – που λεγόταν «σηκός»)⁹⁶. Το δικαστήριο του Αρείου Πάγου συνεδρίαζε αρχικά πάντα στον ομώνυμο λόφο και αργότερα και στη λεγόμενη «στοά του βασιλέως»⁹⁷

⁹² ο.π.,93

⁹³ Λιακοπούλου, Ι., (1999), 288

⁹⁴ ο.π., 449-450

⁹⁵ Κυριακόπουλος, Π., 564

⁹⁶ Λιακοπούλου, Ι., (1999), 451

⁹⁷ ο.π., 484

Σωματικές βλάβες / Τραύματα αικείας

Στον ρητορικό λόγο Κατά Κόνωνος, η κατηγορία που αντιμετωπίζει ο Κόνων είναι για *τραύμα* αικείας.

Αυτός που διέπραττε το αδίκημα των σωματικών βλαβών (αικείας) έκανε άδικη ή αναίτια επίθεση εναντίον άλλου και του προξενούσε σωματικές κακώσεις ή βλάβη της υγείας του⁹⁸.

Το αδίκημα αυτό περιελάμβανε όλες τις περιπτώσεις σωματικών βλαβών, εκτός από την περίπτωση των σωματικών βλαβών από πρόθεση ανθρωποκτονίας. Αν οι σωματικές κακώσεις επέφεραν αργότερα το θάνατο του παθόντος, η πράξη χαρακτηριζόταν ως ανθρωποκτονία⁹⁹.

Ο αξιούμενος δόλος του δράστη συνίστατο στην από μέρους του γνώση ότι ενεργούσε άδικα και παράνομα επιτιθέμενος εναντίον του άλλου και επιφέροντας σ' αυτόν σωματικές κακώσεις, ενέργεια που έπρεπε ν' αποφύγει ακολουθώντας τη νόμιμη οδό, έστω και αν ο άλλος τον αδικούσε ή τον προκαλούσε. Γι' αυτό ήταν επιβαρυντική (ως προς την ύπαρξη του δόλου) η περίπτωση που ο δράστης έκανε την επίθεση εναντίον του παθόντος χωρίς λόγο (αναίτια)¹⁰⁰.

Δράστης και θύμα του αδικήματος μπορούσε να είναι κάθε πρόσωπο, ανεξάρτητα από ιδιότητα (ελεύθερος πολίτης, μέτοικος, ξένος ή απελεύθερος, δούλος ή άλλο υπεξούσιο πρόσωπο) καθώς και από ηλικία και φύλο (γυναίκα, ανήλικος)¹⁰¹.

Σχετικά με τις κακώσεις αυτές μπορούσαν να γίνουν σε κάθε μέλος του ανθρωπίνου σώματος (κεφαλή, κορμός, άκρα) καθώς και σε κάθε συνάρθρωση ή όργανο, του οποίου διαταρασσόταν από την κάκωση η ομαλή φυσική λειτουργία. Δεν ενδιέφερε αν τα τραύματα προκαλούσαν ή όχι αναπηρία, πρόσκαιρη ή μόνιμη. Δεν ασκούσαν επίσης νομική επιρροή το μέσον (χέρια, πόδια, πέτρες) καθώς και ο τρόπος (κτύπημα, σπρώξιμο) που επέφεραν τις κακώσεις¹⁰².

Όσον αφορά την επιβαλλόμενη ποινή στον δράστη σωματικών κακώσεων (αικεία), αυτή ήταν στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών που εκδίκαζαν την υπόθεση. Αυτοί είχαν εξουσία από το νόμο να επιβάλουν στον κατηγορούμενο ό,τι πρέπει να υποστεί

⁹⁸ ο.π., 289

⁹⁹ ο.π.

¹⁰⁰ ο.π., 290

¹⁰¹ ο.π.

¹⁰² ο.π., 291

ή να εκτίσει. Συνεπώς, η ποινή της αικείας μπορούσε να είναι θάνατος, φυλάκιση, εξορία, ή χρηματική ποινή ή πρόστιμο.

Στις περιπτώσεις αυτές, που δεν προβλεπόταν από το νόμο ορισμένη ποινή (ή προβλέπονταν διαζευκτικά περισσότερες από μία) η δίκη λεγόταν «ἀγών τιμητός» και ο μηνυτής πρότεινε στη μήνυσή του την ποινή που κατά τη γνώμη του έπρεπε να επιβληθεί στον κατηγορούμενο¹⁰³.

Σε όσες περιπτώσεις υπήρχε άρση του αδικού (άμυνα, συγγνώμη) ή του αξιόποινου η πράξη ήταν ατιμώρητη. Ειδικότερα, παρέμενε ατιμώρητος ο δράστης σωματικών κακώσεων σε βάρος μοιχαλίδας γυναίκας (εφόσον δεν προκαλούσε σ' αυτήν αναπηρία ή θάνατο), που σύχναζε σε απαγορευμένο δημόσιο χώρο μετά την καταδίκη της. Επίσης, σε βάρος κλέπτη, που καταδιωκόταν τη νύχτα¹⁰⁴.

Σχετικά με την εκδίκαση του ποινικού αδικήματος της «αικείας» ήταν αρμόδιο το δικαστήριο της Ηλιαίας που δικάζε με τις σχετικές ποινικές διατάξεις¹⁰⁵. Συγκεκριμένα, η Ηλιαία υπήρξε το πρώτο αληθινά λαϊκό δικαστήριο της Αθήνας¹⁰⁶ στο οποίο εκλέγονταν 6000 από το σύνολο των Αθηναίων πολιτών. Από αυτούς οι 1000 ήταν αναπληρωματικοί, χωρίς διακρίσεις περιουσίας, ή τάξεως. Για να εκλεγεί κανείς δικαστής έπρεπε α) να είναι γνήσιος Αθηναίος πολίτης, β) να έχει συμπληρωμένο το τριακοστό έτος της ηλικίας, γ) να έχει ακώλυτη τη χρήση των πολιτικών του δικαιωμάτων (δηλαδή να μην είναι καταδικασμένος σε στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων, να μην οφείλει στο Δημόσιο κλπ.)¹⁰⁷. Οι λαϊκοί αυτοί δικαστές αναδεικνύονταν με κλήρο και η θητεία τους ήταν ετήσια¹⁰⁸. Μάλιστα καθώς πρόκειται για δημιούργημα του Σόλωνα θεωρείται πως αποτέλεσε τη μεγαλύτερη παραχώρησή του προς τις λιγότερες εύπορες τάξεις, που είχαν μείνει εκτός της πολιτικής ζωής και των δημοσίων λειτουργημάτων¹⁰⁹.

Η Ηλιαία ήταν δικαστήριο γενικής καθ' ύλην αρμοδιότητας. Αυτή δικάζε (σε ολομέλεια ή τμήματα) όλες τις υποθέσεις, εκτός από εκείνες που με ειδική διάταξη νόμου εκδικάζονταν από άλλα δικαστήρια. Δικάζε, επίσης και ανθρωποκτονίες εκτός

¹⁰³ ο.π., 292

¹⁰⁴ ο.π.

¹⁰⁵ ο.π., (1999), 293

¹⁰⁶ Biscardi, A., (2005), 97

¹⁰⁷ Λιακοπούλου, Ι., (1999), 447-448

¹⁰⁸ Κυριακόπουλος, Π., 564

¹⁰⁹ Biscardi, A., (2005), 97-98

από εκείνες που υπάγονταν στην αρμοδιότητα του Αρείου Πάγου. Για την εκδίκαση αυτών των («φονικών» λεγομένων) δικών συγκροτούνταν «ειδικά » ηλιαστικά δικαστήρια, που είχαν δική του ονομασία το καθένα, ανάλογα με την εκδικαζόμενη περίπτωση¹¹⁰. Έτσι, το Παλλάδιο Δικαστήριο είχε την αρμοδιότητα να δικάζει υποθέσεις με ακουσίους, τυχαίους φόνους, απόπειρες φόνου πολίτη όπως και εκουσίου φόνου μετοίκου, ξένου ή δούλου¹¹¹. Το Δελφίνιο Δικαστήριο, στο οποίο ο κατηγορούμενος ομολογεί μεν τον φόνο, αλλά ισχυρίζεται ότι νομίμως τον διέπραξε, καθώς υπάρχουν και «δίκαιοι φόνου», που νομίμως μένουν ατιμώρητοι, εφόσον βεβαίως διαπιστωθεί η νομιμότητά τους.

Το Δικαστήριο στο Πρυτανείο, η αρμοδιότητα του οποίου ήταν η δίκη κατ' αγνώστων που προκάλεσαν φόνο εκούσιο ή ακούσιο με λίθο, ξύλο ή σίδηρο¹¹². Τέλος, το Δικαστήριο της Φρεαττύδας στο οποίο δικάζεται πολίτης που είναι ήδη καταδικασμένος σε εξορία για ακούσια ανθρωποκτονία -για την οποία χωρεί συμβιβασμός- και κατηγορείται εκ νέου για εκούσιο φόνο ή τραυματισμό¹¹³. Στην περίπτωση αυτή το μεν δικαστήριο συνεδρίαζε στην παραλιακή τοποθεσία που λεγόταν «έν Φρεαττοῖ», ο δε κατηγορούμενος πλησίαζε πάνω σε πλοiάριο από την πλευρά της θάλασσας και απολογούνταν για ανθρωποκτονία. Με τον τρόπο αυτό και ο κατηγορούμενος ασκούσε το αναφαίρετο δικαίωμα της απολογίας του για το νέο αδίκημα και η εξορία του δε διακοπτόταν¹¹⁴. Όσον αφορά τον τόπο συνεδρίασεως, η Ηλιαία δικάζε στο ύπαιθρο και τα προαναφερθέντα «φονικά» δικαστήρια αυτής στις τοποθεσίες από τις οποίες πήραν και την ιδιαίτερη ονομασία τους, τα δε υπόλοιπα στην αγορά, όπου υπήρχε και οικοδόμημα της Ηλιαίας¹¹⁵.

¹¹⁰ Λιακοπούλου, Ι., (1999), 453

¹¹¹ Κυριακόπουλος, Π., 567

¹¹² ο.π., 568

¹¹³ ο.π., 569

¹¹⁴ Λιακοπούλου, Ι., (1999), 454-455

¹¹⁵ ο.π., 484

ΡΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΛΥΣΙΟΥ - ΠΡΟΣ ΣΙΜΩΝΑ

Εισαγωγικά Στοιχεία

Το Είδος Του Λόγου

Τα είδη των ρητορικών λόγων είναι τρία: ο συμβουλευτικός, ο δικανικός και ο πανηγυρικός. Ο συγκεκριμένος λόγος ανήκει, σύμφωνα με την κατάταξη του Blass, στους δημόσιους δικανικούς λόγους του Λυσία, τρίτος κατά την αρίθμηση. Η δίκη αυτή συνιστά το μόνο λόγο του ρήτορα που μαζί με το «Περὶ τραύματος ἐκ προνοίας», αναφέρεται στο αδίκημα του τραυματισμού εκ προμελέτης¹¹⁶.

Ιστορικό Πλαίσιο – Ο χρόνος τέλεσης της δίκης

Από το 398-386 π.Χ. δύο μεγάλα γεγονότα έλαβαν χώρα: η συνομοσία του Κινάδωνα (398 π.Χ.) και ο Κορινθιακός πόλεμος (395-386 π.Χ.). Ο Κινάδων δεν ήταν Σπαρτιάτης, επιθυμούσε, όμως, να έχει τα πλήρη δικαιώματα ενός Σπαρτιάτη. Για το λόγο αυτό προσπαθούσε να οργανώσει συνομοσία με εκείνες τις ομάδες της κοινωνίας της Σπάρτης που δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Το σχέδιο ανακαλύφθηκε από τους Εφόρους πριν από την εφαρμογή του. Ο Κινάδων είχε υπολογίσει πολύ ρεαλιστικά τις προοπτικές επιτυχίας του, αφού συναντούσε καθημερινά στην αγορά της Σπάρτης τους δυσαρεστημένους κατά των λίγων Σπαρτιατών με πλήρη δικαιώματα¹¹⁷.

Με τον ίδιο τρόπο σκέφτηκαν και οι Θηβαίοι, οι οποίοι κινήθηκαν στο πλαίσιο των δυσαρεστημένων πόλεων. Γρήγορα δημιούργησαν ένα συνασπισμό, στον οποίον ανήκαν η Κόρινθος, το Άργος και η Αθήνα. Ο πόλεμος, ο οποίος άρχισε εναντίον της Σπάρτης ονομάστηκε Κορινθιακός, γιατί το θέατρο των επιχειρήσεων ήταν κατά το μεγαλύτερο μέρος η Κορινθία. Ο σκοπός της σύρραξης ήταν να κλονιστεί η ισχύς της

¹¹⁶Κυριαζής, Γ.,(1993), 243

¹¹⁷Baltrusch, E., (2004),113-114

Σπάρτης σε ολόκληρη την Ελλάδα. Ο πόλεμος ήταν αμφίρροπος, δεν υπήρξε νικητής, όμως το αποτέλεσμα ήταν η σημαντική συρρίκνωση της δύναμης της Σπάρτης σε σύγκριση με αυτήν που είχε αποκτήσει μετά τη νίκη του Πελοποννησιακού πολέμου (404)¹¹⁸.

Συγκεκριμένα, το 394 μ.Χ. έγινε η μάχη της Νεμέας και ο συνασπισμός Αθηνών, Βοιωτών και Κορινθίων υπέστη συντριπτική ήττα από τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους. Οι Αθηναίοι, τότε, που είχαν βαρύτερες απώλειες οχυρώθηκαν σε στρατηγικές θέσεις γύρω από την Κόρινθο, ώστε να εμποδιστεί η διάβαση του εχθρού. Σε αυτή τη συγκυρία μόλις έφτασε η είδηση ότι ο Αγησίλαος εισβάλλει στη Βοιωτία δόθηκε εντολή αποσπαστούν ορισμένες δυνάμεις και να σπεύσουν σε βοήθεια. Η Σύγκρουση έγινε στην Κορώνεια, όπου η Αθήνα ηττήθηκε ξανά¹¹⁹. Μάλιστα, η αναφορά της παραγράφου 45 παραπέμπει στα χρόνια 395-394 π.Χ., και με βάση αυτά, οι υπολογισμοί του Αν. Ζάκα χρονολογούν την υπόθεση περίπου στα 394-93 π.Χ.¹²⁰.

Η υπόθεση

Ο Αθηναίος πολίτης Σίμων, με συμπολίτη του, το οποίου το όνομα είναι άγνωστο, έρχονται σε αντιπαράθεση καθώς διεκδικούν τον νεαρό Θεόδοτο από τις Πλαταιές, ως ερωτικό σύντροφο. Σε συμπλοκή μεταξύ τους, ο Σίμων τραυματίζεται. Επειδή όμως για το επεισόδιο, ο ίδιος είχε την ευθύνη δεν καταγγέλλει τον συμπολίτη του. Ωστόσο, μετά το πέρασμα τεσσάρων ετών, ο Σίμων καταφεύγει στη δικαιοσύνη, καταγγέλλοντας τον αντεραστή του. Επιλέγει αυτή τη χρονική περίοδο, διότι πρόκειται για μια δύσκολη στιγμή για τον κατηγορούμενο καθώς εκδικάζεται ταυτόχρονα υπόθεσή του για αντίδοση, ανταλλαγή δηλαδή περιουσίας με άλλον κατηγορο, πράγμα που γινόταν όταν ο βαριά φορολογούμενος και υποχρεωμένος ν' αναλάβει λειτουργία θεωρούσε δυσβάσταχτο αυτόν τον έκτακτο φόρο¹²¹. Ο κατηγορούμενος, για τον οποίον ο Λυσίας έγραψε το λόγο αυτό, προσπαθεί να αποδείξει ότι ο ίδιος δεν είχε προμελετήσει την επίθεση που οδήγησε στον τραυματισμό του Σίμονα και ότι για το ατυχές γεγονός θα έπρεπε να λογοδοτήσει ο τελευταίος, καθώς το είχε προκαλέσει με τις πράξεις του.

¹¹⁸Baltrusch, E., (2004),114

¹¹⁹Λεντάκης, Β., (2015), 132

¹²⁰Κυριαζής, Γ.,(1993), 243- 244

¹²¹Ράπτης, Γ., (2004), 165

Οι πρωταγωνιστές

Οι πρωταγωνιστές της δίκης είναι ο Σίμων(ο ενάγων), ο αγνώστου ονόματος συμπολίτης του (ο εναγόμενος) και ο νεαρός Θεόδοτος .

Ο Σίμων είναι κατώτερης τάξης Αθηναίος πολίτης, φτωχός, ή τουλάχιστον έτσι δηλώνει, αποτιμώντας το σύνολο της περιουσίας του σε διακόσιες πενήντα δραχμές (παράγραφος 24). Το γεγονός πάντως ότι στρατολογήθηκε ως οπλίτης (παράγραφος 45), υποδεικνύει ότι δεν ανήκει στους «θύτες», την οικονομική ασθενέστερη τάξη των Αθηναίων πολιτών. Για την ηλικία του δεν υπάρχει ένδειξη¹²².

Ο κατηγορούμενος, αγνώστου ονόματος, είναι Αθηναίος πολίτης και ανήκει στην υψηλή κοινωνία της Αθήνας, καταγόμενος από μια από τις πλουσιότερες αυτής. Μάλιστα το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ανάληψη λειτουργιών (παράγραφοι 20,45) αποδεικνύει ότι πρόκειται για έναν ευκατάστατο και οικονομικά ισχυρό άνδρα. Είναι ώριμης ηλικίας (παράγραφος 4), χωρίς, ωστόσο, να πρέπει κατ' ανάγκη να τον φανταστούμε γηραιό αφού είχε ακόμη τη δύναμη να εμπλακεί σε καυγάδες και να υπερασπιστεί τον εαυτό του.

Ο Θεόδοτος – το πρόσωπο κλειδί- της υπόθεσης έχει αμφίβολη κοινωνική θέση. Το Πλαταϊκόν μειράκιον , όπως αποκαλείται από τον Λυσία, αποκλείεται να είναι Αθηναίος πολίτης. Αυτό συνάγεται από το γεγονός ότι στα πλαίσια του Πελοποννησιακού πολέμου, κατά το 427, οι Πλαταιείς κυριεύτηκαν από τους Σπαρτιάτες και θα μπορούσαν οι Πλαταιείς, που επέζησαν, να διεκδικήσουν την Αθηναϊκή υπηκοότητα, αν πληρούσαν συγκεκριμένους όρους. Φαίνεται σίγουρο, όμως , ότι ποτέ ο πατέρας του Θεοδότου δεν έλαβε την αθηναϊκή υπηκοότητα¹²³. Παράλληλα, στην παράγραφο 33 γίνεται αναφορά στον ενδεχόμενο βασανισμό του. Η πρακτική αυτή ήταν απαγορευμένη στην περίπτωση ενός Αθηναίου πολίτη, επιβεβλημένη όμως στην περίπτωση ενός δούλου, προκειμένου να θεωρηθεί έγκυρη η μαρτυρία του. Αυτό, όμως, δεν αποδεικνύει, απαραίτητα πως ο Θεόδοτος ήταν δούλος. Όπως έχει επισημανθεί (Bushala 1967), πουθενά δε γίνεται μνεία του ιδιοκτήτη του, σε συμφραζόμενα όπου κάτι τέτοιο θα ήταν αναμενόμενο. Ο Σίμων κάνει συμφωνητικό απευθείας με τον νεαρό, όχι με τον κύριό του. Ο Θεόδοτος

¹²² Λεντάκης, Β., (2015), 81-82

¹²³ Carey, C., (1989), 87

καρπώνεται το συνολικό ποσό που συμφωνήθηκε. Είναι ελεύθερος να ζήσει με όποιον κάθε φορά επιλέγει και το κυριότερο, να εγκαταλείψει για ένα διάστημα την Αθήνα χωρίς να δώσει λογαριασμό σε κανέναν. Μια τέτοια ελευθερία κινήσεων είναι αδιανόητη για έναν δούλο, ακόμη κι αν αυτός ανήκε στην προνομιούχο κατηγορία των χωρίς οικούντων (των δούλων δηλαδή που ζούσαν και εργάζονταν σε καθεστώς ημιαυτονομίας, αποδίδοντας μέρος των εισπράξεών τους στον ιδιοκτήτη τους). Τέλος, αν ήταν δούλος ο νεαρός, δε θα συνέφερε περισσότερο τον ομιλητή να τον έχει αγοράσει από τον ιδιοκτήτη του, εξασφαλίζοντας έτσι την αποκλειστική χρήση του; Η οικονομική δυνατότητα προφανώς υπήρχε¹²⁴.

Καθώς αποκλείεται το ενδεχόμενο ο Θεόδοτος να είναι δούλος αλλά και ελεύθερος πολίτης (εξαιτίας της διαβασάνου απόσπασης μαρτυρίας §34), οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι μάλλον πρέπει να ήταν μέτοικος.

Εξάλλου, η αττική νομοθεσία επέτρεπε το βασανισμό ενός κατηγορουμένου για σοβαρό αδίκημα όταν αυτός ήταν ξένος¹²⁵. Επιπλέον, ο αλλοδαπός δε θιγόταν από το νόμο, σύμφωνα με τον οποίον, ο εκπορνευόμενος που ήταν Αθηναίος πολίτης δεν μπορούσε να κατέχει διοικητικό αξίωμα στην Αθήνα ή να διατυπώσει πρόταση στη συνέλευση¹²⁶. Ίσως και γι' αυτό ο ομιλητής ανοιχτά αναφέρεται στην ιδιότητα του Θεοδότου, αφού δεν κινδυνεύει να υποστεί κάποια μορφή ποινής.

Τη χρονική στιγμή που εκδικάζεται η υπόθεση ο Θεόδοτος πρέπει να είναι τουλάχιστον δεκαοκτώ χρονών, γι' αυτό κατηγορούμενος αποδίδει σ' αυτόν τον χαρακτηρισμό *παιδίον* (παράγραφος 33)¹²⁷

¹²⁴ Λεντάκης, Β., (2015), 82-83

¹²⁵ ο.π., 82

¹²⁶ Dover, K.J., (1990), 34

¹²⁷ Carey, C., (1989), 87

Η δομή του δικανικού λόγου

Ο Λυσίας σηματοδοτεί μια νέα αρχή για την έντεχνη ρητορική ως προς τον τρόπο που χειρίζεται τις ποικίλες ενότητες του λόγου του. Και εκείνος επίσης υιοθετεί τον βασικό διαχωρισμό του λόγου σε τέσσερα μέρη, αν και συχνά προσθέτει μια διαφωτιστική εισαγωγή (πρόθεσις), συνήθως στην αφηγηματική ενότητα¹²⁸.

Στο συγκεκριμένο δικανικό λόγο η δομή είναι η εξής:

Προοίμιο: §§1-4

Δήγηση: §§ 5-20

Πίστεις: §§ 21-45

Επίλογος : §§ 46-48

Προοίμιο (§§ 1-4)

Στο προοίμιο, ο Λυσίας, εφαρμόζει, την εξής αρχή: «Η καλύτερη άμυνα είναι η επίθεση», μετατρέποντας από τις πρώτες κιόλας λέξεις την απολογία σε κατηγορία και τον θύτη σε θύμα¹²⁹. Έτσι, ο κατηγορούμενος ξεκινά την απολογία του κάνοντας επίθεση στο ήθος του αντιπάλου. Συγκεκριμένα, αναφέρεται σε φήμες φοβερές για τον Σίμωνα και στο μέγεθος της θρασύτητάς του, αφού για πράγματα για τα οποία θα έπρεπε ο ίδιος να τιμωρείται, κατηγορεί τον συμπολίτη του.

Η αμαύρωση του ήθους του αντιπάλου (διαβολή) και συνεπώς η υπονόμηση της αξιοπιστίας του, αποτελεί συνήθη τακτική της δικανικής ρητορείας¹³⁰.

ὄρκον διομοσάμενον: Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στη διομοσία. Κατήγορος και κατηγορούμενος πριν εκφωνήσουν τους λόγους τους ορκίζονταν να πουν την αλήθεια. Ο όρκος δινόταν πάνω σε κομμάτια κρέατος (τόμια) από ταύρο, κάπρο και κριό, οι οποίοι είχαν σφαγιασθεί από τα κατάλληλα πρόσωπα και την κατάλληλη ημέρα, ώστε να εξασφαλίζεται πλήρως η ιερότητα της διαδικασίας¹³¹.

Έπειτα, ο απολογούμενος επικαλείται τη δίκαιη κρίση των βουλευτών καθώς σε άλλη περίπτωση θα μπορούσε να συναχθεί κάποιο επισφαλές συμπέρασμα. Αυτό θα συνέβαινε γιατί εύκολα θα παραβιαζόταν το αίσθημα του δικαίου. Εδώ υπαινίσσονται

¹²⁸ Edwards, M., (2002), 35

¹²⁹ Λεντάκης, Β., (2015), 115

¹³⁰ Ο.π.

¹³¹ Ο.π.

οι παρασκευιακές συνεννοήσεις, δηλαδή η επιτήδεια επιλογή και προετοιμασία των μαρτύρων παρά δωροδοκία των κριτών, γεγονός που οπωσδήποτε θα προσέβαλε το δικαστήριο¹³². Στη συγκεκριμένη περίπτωση εκ προοιμίου δηλώνει ότι κάτι ανάλογο θ' αποφευχθεί.

Δείχνει, λοιπόν, ο κατηγορούμενος εμπιστοσύνη στους δικαστές και αισθάνεται σίγουρος ότι θα επιτελέσουν ακριβοδίκαια το καθήκον τους. Αυτή είναι μια πάγια τακτική του Λυσία. Απ' την αρχή του έργου του οι κατηγορούμενοί του εκφράζονται κολακευτικά για την ευθυκρισία του δικαστικού σώματος. Η υποθετική πρόταση μαζί με την κύρια κάνουν τον υποθετικό λόγο του μη πραγματικού, που δίνει έμφαση στη βεβαιότητα του απολογουμένου ότι οι δικαστές θα αρθούν στο ύψος τους, γιατί δεν είναι δυνατόν να πράξουν διαφορετικά.¹³³

Στη συνέχεια, ο κατηγορούμενος δηλώνει την αγανάκτησή του καθώς εξαναγκαζόμενος από τον Σίμωνα, και όχι από δική του βούληση, θα μιλήσει για ζητήματα για τα οποία ανεχόταν να αδικείται, επισημαίνοντας τη ντροπή που βίωνε γι' αυτή την ανοχή.

Συγκεκριμένα, ανέχθηκε τις προκλήσεις και τη χρήση βίας από τον κατηγορό του, Σίμωνα¹³⁴ καθώς δεν ήθελε να γνωστοποιηθούν κάποιες διαδεδομένες συνήθειες στην Αθήνα της εποχής. Στο σημείο αυτό αναφέρεται στον έρωτά του προς τον Θεόδοτο από τις Πλαταιές που είχε έρθει στην Αθήνα και του «τάραξε» έκτοτε τη ζωή. Όμως, αυτό ήταν καθαρά προσωπικό του θέμα και δεν ήθελε να πάρει δημοσιότητα¹³⁵.

Ωστόσο, αφού το προσωπικό του πρόβλημα πήρε απρόσμενες διαστάσεις δημοσιότητας, είναι αποφασισμένος να τα πει όλα στο δικαστήριο του Αρείου Πάγου¹³⁶. Επιπλέον ο εναγόμενος τονίζει πως σε περίπτωση που κριθεί ένοχος, να μην τύχει συγγνώμης, ωστόσο αν αθωωθεί να μην θεωρηθεί άνθρωπος ευτελούς αξίας εξαιτίας των προαναφερθέντων επιθυμιών του.

Διαπιστώνεται από τη μια ότι ομολογεί τον έρωτά του για τον Θεόδοτο, απ' την άλλη πλευρά έκδηλη είναι η αμηχανία του η οποία δεν εστιάζεται στο γεγονός ότι

¹³² Λεντάκης, Β., (2015), 215

¹³³ Ράπτης, Γ., (2004), 199

¹³⁴ ο.π., 200

¹³⁵ ο.π., 199

¹³⁶ ο.π., 199 - 200

ερωτεύτηκε έναν νεαρό, αλλά στο ότι το ερωτικό πάθος είναι αταίριαστο με την ηλικία του¹³⁷.

Στην αρχαιότητα, ο έρωτας ενός ωρίμου άντρα για ένα ανήλικο αγόρι θεωρούνταν κάτι το φυσιολογικό. Αυτό που προβλημάτιζε ηθικά ήταν η σωματική πλήρωση της επιθυμίας: επιλήψιμη όταν ο ερώμενος ήταν γιος ενός πολίτη, απολύτως ανεκτή και αναμενόμενη όταν επρόκειτο για μέτοικο ή δούλο¹³⁸. Έτσι, η συγκεκριμένη κοινωνική θέση του ερωμένου είναι αυτό που επιτρέπει στον ομιλητή ν' αποκαλύψει με σχετική άνεση λεπτομέρειες της ιδιωτικής του ζωής¹³⁹.

Παρ' όλα αυτά ζητά την απονομή δικαιοσύνης μια και τον έρωτά του κανένας νόμος δεν τον απαγορεύει. Πράγματι είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου να επιθυμεί κάτι και στις νόμιμες επιθυμίες (στόχους ιδανικά, έρωτες) κανείς δεν πρέπει να ορθώνει απροσπέλαστα τείχη, αδικώς μάλιστα¹⁴⁰. Άλλωστε, υποστηρίζει ότι έχει διαχειριστεί και υπομείνει τα πάθη του κατά τρόπο κόσμιο και ευπρεπή. Στο τέλος του προοιμίου, ο κατηγορούμενος δηλώνει ότι θα περάσει στην αποδεικτική διαδικασία για να καταρρίψει και να αναιρέσει τις κατηγορίες του Σίμωνα¹⁴¹.

Έργο του προοιμίου είναι η *εύνοια*, η *πρόσεξις* και η *ευμάθεια*. Με τον όρο *πρόσεξις*, ο ομιλητής επιδιώκει να προσελκύσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Στο συγκεκριμένο προοίμιο αυτό επιτυγχάνεται με την επίθεση που κάνει στο ήθος του κατηγορούμενου, του Σίμωνα δηλαδή, κατηγορώντας τον για θρασύτητα, ψευδορκία και αναξιοπιστία. Συγχρόνως, προκαλεί την περιέργεια του ακροατηρίου όταν μιλά για μια εξαιρετικά άδικη συμπεριφορά από μέρους του Σίμωνα, η οποία περιελάμβανε ακόμη και τη χρήση βίας, την οποία ανεχόταν. Η προσοχή, τέλος έλκεται με την αναφορά στην ομολογία του κατηγορουμένου για τον έρωτά του προς τον κατά πολύ νεότερό του Θεόδοτο, κάτι που δεν ήθελε σε καμία περίπτωση να δημοσιοποιηθεί. Εγείρεται, λοιπόν, το ενδιαφέρον για τους λόγους της επαίσχυντης συμπεριφοράς του Σίμωνα προς τον κατηγορούμενο αλλά για τους λόγους που ωθούν τον τελευταίο να μιλήσει διεξοδικά και κατ' ανάγκην για μια προσωπική του υπόθεση που απέκρυπτε.

¹³⁷ Λεντάκης, Β., (2015), 116

¹³⁸ Ο.π.

¹³⁹ Ο.π.

¹⁴⁰ Ράπτης, Γ., (2004), 200

¹⁴¹ Ο.π., 201

Ο ομιλητής επιδιώκει το ακροατήριο του να διάκειται φιλικά προς αυτόν (*εύνοια*). Αυτό επιτυγχάνεται καθώς επικαλείται τη δίκαιη κρίση των δικαστών και δηλώνει τη σιγουριά του για μια δίκαιη δίκη. Επιπλέον, το γεγονός ότι προβάλλεται ως ο αποδέκτης βίαιων ενεργειών, τις οποίες δεν έχει καταγγείλει, προσπαθώντας να ζήσει με κοσμιότητα, βοηθά τον ομιλητή να παρουσιάσει τον εαυτό του ως το θύμα και να αυξήσει τις πιθανότητες μιας ευνοϊκής προδιάθεσης των δικαστών απέναντι του.

Η *ευμάθεια*, δηλαδή η σύντομη ενημέρωση του ακροατηρίου επί του θέματος επιδιώκεται με μια αναφορά που ο ομιλητής ακροθιγώς κάνει για τον έρωτά του προς τον Θεόδοτο, τη βίαιη συμπεριφορά του Σίμωνα της οποίας είχε γίνει στόχος. Δηλώνει ξεκάθαρα την πρόθεσή του να μιλήσει αναλυτικά για όλα αυτά αλλά και να καταρρίψει τις κατηγορίες που έχει εξαπολύσει εναντίον του ο Σίμωνας, χωρίς βεβαίως εκ προοιμίου να τις ονοματίζει.

Διήγηση (§§5-20)

Η πρώτη επίθεση του Σίμωνα (§§5-9)

Στη διήγηση, ο κατηγορούμενος παραδέχεται την ερωτική επιθυμία που είχε νιώσει για τον Θεόδοτο, νεαρό από τις Πλαταιές, όπως ακριβώς και ο κατήγορος, ο Σίμων. Ο Θεόδοτος προσέφερε επ' αμοιβή σεξουαλικές υπηρεσίες σε μεγαλύτερους άντρες. Η διατύπωση εδώ δίνει την εντύπωση ότι οι δύο αντεραστές διεκδίκησαν τον Θεόδοτο ταυτοχρόνως. Από τη συνέχεια όμως της διήγησης διαφαίνεται ότι ο ομιλητής απέσπασε τον νεαρό από τον Σίμωνα με το δέλεαρ της μεγαλύτερης αμοιβής¹⁴².

Ο κατηγορούμενος, ωστόσο, προσδιορίζει την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα σε αυτόν και τον Σίμωνα. Διευκρινίζει, δηλαδή, ότι ο ίδιος φρόντιζε τον νεαρό Θεόδοτο, ενώ ο Σίμοντας του φερόταν με τρόπο προσβλητικό και καταδυναστευτικό πιστεύοντας ότι ήταν υποχρεωμένος να κάνει ό,τι αυτός ήθελε.

Θα χρειαζόταν, μάλιστα, πολύς καιρός και πολύς κόπος να απαριθμήσει ο απολογούμενος πόσες προσβολές δέχτηκε ο Θεόδοτος από τον Σίμωνα και την παρέα του¹⁴³. Παρ' όλα αυτά δηλώνει ότι θα επικεντρωθεί στις πράξεις του Σίμωνα που ζημίωσαν κατά πολύ τον κατηγορούμενο.

Συγκεκριμένα, περιγράφει πως μια νύχτα, που ο Σίμων πληροφορήθηκε ότι ο Θεόδοτος βρίσκεται στο σπίτι του κατηγορουμένου, μεθυσμένος, έσπασε τις πόρτες, μπήκε στο σπίτι του κατηγορουμένου και συγκεκριμένα εισήλθε χωρίς ντροπή στο γυναικωνίτη. Εκεί φιλοξενούνταν η χήρα του αδελφού του με τις δύο κόρες της, που μετά το χτύπημα της μοίρας ζούσαν κλεισμένες μέσα στο σπίτι, αποφεύγοντας τη συναναστροφή, ακόμα και με τους συγγενείς τους. Τόσο βαριά υπέφεραν το πένθος τους¹⁴⁴.

Μάλιστα, με αναίδεια συγχρωτίστηκε με τη χήρα και τις ανιμίες του κατηγορουμένου και χρειάστηκε η παρέμβαση των παρευρισκομένων προκειμένου να εκδιωχθεί από το δωμάτιο τους. Έπειτα, αμετανόητος κατευθύνθηκε προς τον ανδρόνα, κάλεσε τον απολογούμενο να βγει έξω, άρχισε να τον χτυπά χωρίς λόγο.

¹⁴² Λεντάκης, Β., (2015), 116-117

¹⁴³ Ράπτης, Γ., (2004), 201

¹⁴⁴ ο.π., 202

Όταν ο απολογούμενος αμύνθηκε, ο Σίμωνας τον λιθοβόλησε χωρίς στόχο. Ωστόσο, πέτυχε κατά λάθος έναν φίλο του, τον Αρίσταρχο που είχε έρθει μαζί του για να τον βοηθήσει.

Ο κατηγορούμενος αποφασίζει ν' αφήσει ατιμώρητο τον Σίμωνα γιατί γνωρίζει πως θα είναι δύσκολο ν' αποδείξει την ενοχή του κατηγορούμενου αφού οι πράξεις του θα φαίνονταν ταιριαστές αν συνυπολογίσει κανείς το φαύλο του χαρακτήρα του. Αντιθέτως, ο ίδιος που αγωνίζεται για το κοινό καλό θα τον περιγελάσουν.

Η αποδημία του ομιλητή (§10)

Ο κατηγορούμενος για ν' αποφευχθεί το σκάνδαλο στην αθηναϊκή κοινωνία, προτίμησε να εγκαταλείψει την Αθήνα και με το μεράκι ν' αποδημήσει χωρίς ν' αναφέρεται σε ποια πόλη πήγε¹⁴⁵. Η αναφορά αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο ομιλητής ήταν ευκατάστατος καθώς είχε τη δυνατότητα να φύγει. Επιπλέον, συνάγεται πως αν ο Θεόδοτος ήταν δούλος δε θα μπορούσε να εγκαταλείψει την Αθήνα ή τουλάχιστον δε θα το είχε κάνει χωρίς να επιτηρείται από τον κύριό του¹⁴⁶.

Η δεύτερη επίθεση του Σίμωνα (§§11-14)

Ο κατηγορούμενος μετά από κάποιο χρονικό διάστημα επιστρέφει στην Αθήνα θεωρώντας ότι θα έχει ξεχαστεί η υπόθεση με το Θεόδοτο και ότι ο Σίμωνας δε θα τους ξαναενοχλήσει.

Πηγαίνει, λοιπόν, ο ομιλητής στον Πειραιά και ο Θεόδοτος σ' ένα φιλικό σπίτι, σ' αυτό του Λυσιμάχου. Είναι πιθανό από διακριτικότητα προς την οικογένειά του, απέναντι στην οποία αισθάνεται εκτεθειμένος λόγω του προηγούμενου επεισοδίου, ο απολογούμενος να έχει εγκαταστήσει τον Θεόδοτο στο σπίτι του φίλου του, όπου και τον επισκέπτεται¹⁴⁷.

Ο Σίμωνας με την παρέα του, μόλις πληροφορήθηκαν ότι ο κατηγορούμενος πήγε στον Λυσιμάχο για να συναντήσει τον Θεόδοτο, μεθυσμένοι επιτίθενται εναντίον τους. Φαίνεται ότι ο χρόνος που κύλησε από την πρώτη επίθεση δε στάθηκε αρκετός να ξεθυμάνει την οργή του Σίμωνα εναντίον του κατηγορουμένου και να τιθασει

¹⁴⁵ Ράπτης, Γ., (2004), 202

¹⁴⁶ Λεντάκης, Β., (2015), 119

¹⁴⁷ ο.π., 120

το ασίγαστο πάθος του για τον μικρό Θεόδοτο¹⁴⁸. Στη συμπλοκή αυτή, δε συμμετέχει όλη η ομάδα του Σίμωνα, αλλά ο Θεόφιλος, ο Πρώταρχος και ο Αυτοκλής ορμούν ν' αποσπάσουν τον Θεόδοτο για λογαριασμό Σίμωνα¹⁴⁹. Ο Θεόδοτος τότε αφήνει το ιμάτιό του και τρέχει να ξεφύγει ενώ και ο κατηγορούμενος αλλάζει δρόμο θεωρώντας πως ο Σίμωνας και η ομάδα του θα σταματήσουν να τον κυνηγούν από ντροπή προς τους περαστικούς που θα συναντούσαν. Έτσι, σ' αυτή τη συμπλοκή δεν υπάρχει κανένας τραυματισμός, όπως ψευδώς αναφέρει ο Σίμων. Προς επιβεβαίωση των λεγομένων του, ο ομιλητής δηλώνει ότι θα παρουσιάσει και μάρτυρες.

Σε πρώτη ανάγνωση η φυσικότητα, η ενάργεια και η συνοχή της αφήγησης, καθώς και η αληθοφάνεια του χαρακτήρα δημιουργούν την αίσθηση πως η υπόθεση είναι ξεκάθαρη. Τις ρωγμές τις διαπιστώνει κανείς σε δεύτερη και τρίτη ανάγνωση, παρατηρώντας λεπτομέρειες που είχαν περάσει απαρατήρητες¹⁵⁰.

Συγκεκριμένα, εγείρονται αμφιβολίες για το χρηματικό ποσό, για τον πραγματικό λόγο εισβολής του Σίμωνα στο σπίτι του κατηγορουμένου αλλά και για το κίνητρο της απομάκρυνσης του τελευταίου από την Αθήνα. Ενδέχεται το βράδυ της πρώτης επίσκεψης ο Σίμωνας να μην είχε έρθει τυχαία, όπως υποστήριζε ο κατηγορούμενος, αλλά με σκοπό να ζητήσει τα χρήματά του πίσω, αφού πια δεν είχε στην «ιδιοκτησία» του τον Θεόδοτο. Ο ομιλητής ίσως να έδωσε τα χρήματα βρισκόμενος σε θέση αδυναμίας, αφού στεκόταν μόνος απέναντι στον Σίμωνα και την παρέα του. Ο τελευταίος αποχώρησε όχι γιατί αποκρούστηκε η επίθεση αλλά επειδή πήρε αυτό που ήθελε. Όμως, κάτι τέτοιο, δε θα μπορούσε να το ανεχθεί ο απολογούμενος γι' αυτό πήρε μαζί του τον νεαρό Σίμωνα και θέλησε ν' ανταποδώσει την «επίσκεψη»¹⁵¹.

Βέβαια, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο απολογούμενος αναφέρει ότι η αδελφή του και οι ανιψιές του ζούσαν με τόσο ευπρεπή τρόπο, ώστε ντρέπονταν να τις βλέπουν ακόμη και οι συγγενείς. Υπάρχει, εδώ, ένας προβληματισμός με το ότι η παρουσία της αδελφής και των ανιψιών του μέσα στο στον γυναικωνίτη δεν τον εμπόδιζε να βρίσκεται την ίδια ώρα με τον ερωμένο του στο διαμέρισμα των

¹⁴⁸ Ράπτης, Γ., (2004), 203

¹⁴⁹ Ο.π.

¹⁵⁰ Λεντάκης, Β., (2015), 86.

¹⁵¹ Ο.π., 88

ανδρών¹⁵². Επίσης παράδοξο είναι και το γεγονός ότι ο Σίμων εισβάλλει πρώτα στο γυναικωνίτη, στον πιο δυσπρόσιτο και προστατευμένο χώρο του σπιτιού και έπειτα στον *ανδρώνα*, που λογικά θα βρισκόταν πλησιέστερα στην *άυλειο θύρα*, ώστε να ελέγχεται η πρόσβαση. Είναι επίσης περιεργό ότι ο ομιλητής που οπωσδήποτε θα είχε ακούσει τη φασαρία στο χώρο των γυναικών θα παρέμενε κλεισμένος στον χώρο του και δε βγήκε παρά μόνο αφού τον κάλεσε έξω ο Σίμων¹⁵³.

Έπειτα, θα παρατηρηθεί ότι η διήγηση βρίθει συμπτώσεων. Συμπτωματικά ο νεαρός βρίσκεται σε πολύ κοντινή απόσταση από το σπίτι του Σίμονα. Συμπτωματικά την ώρα που ο Σίμων και η συντροφιά του επιτίθενται στον νεαρό ο ομιλητής επισκέπτεται τον Λυσίμαχο. Θεωρώντας ότι ο αγαπημένος του θα ξεφύγει από την καταδίωξη παίρνει άλλο δρόμο και στη συνέχεια, όπως θα περιγραφεί, μπροστά σε άλλο σπίτι συμπτωματικά ξαναπέφτει επάνω τους¹⁵⁴.

Πιο αναλυτικά, η αντίφαση που παρατηρείται κατά τον Carey, είναι ότι ενώ ο απολογούμενος εγκαταλείπει την Αθήνα με τον Θεόδοτο, για ν' αποφύγει το σκάνδαλο και προστριβές με τον Σίμονα, στη συνέχεια, όταν επιστρέφει, εγκαθιστά τον ερωμένο του σε σπίτι φίλου του που βρίσκεται πολύ κοντά σε αυτό του ερωτικού του αντίζηλου. Κάνει ιδιαίτερη εντύπωση η επιλογή αυτή, που εικάζεται ότι πραγματοποιήθηκε διότι ο απολογούμενος θέλησε να προκαλέσει και ταπεινώσει τον Σίμονα, επιδεικνύοντας το απόκτημά του¹⁵⁵. Ωστόσο, το στοιχείο αυτό έρχεται σε αντίφαση με το ήθος του κατηγορουμένου που ο Λυσίας προσπαθεί να διαγράψει, δηλαδή, αυτό του συνετού και σώφρονα ανθρώπου και έτσι δημιουργούνται ερωτήματα και αμφιβολίες σχετικά με το αν όντως εγκατέλειψε την Αθήνα προκειμένου να μην πυροδοτεί εντάσεις.

Αν όντως ισχύει η παραπάνω εικασία, το ερώτημα που τίθεται είναι ο λόγος για τον οποίον έφυγε τότε ο απολογούμενος από την Αθήνα. Δε φαίνεται, λοιπόν να είναι άλλος από το να αποφύγει εντάσεις με την οικογένειά του που την είχε προσβάλει, εγκαθιστώντας τον νεαρό και προκαλώντας έτσι την εισβολή του Σίμονα¹⁵⁶.

Ο κατηγορούμενος, επιπλέον, αναφέρει πως θεώρησε, ότι από ντροπή προς στους περαστικούς που θα συναντούσαν, η συμμορία του Σίμονα θα σταματούσε να κυνηγά

¹⁵² Λεντάκης, Β., (2015), 118

¹⁵³ ο.π.

¹⁵⁴ ο.π., 120

¹⁵⁵ ο.π., 87

¹⁵⁶ ο.π.

τον Θεόδοτο. Επομένως, συνάγεται, ότι δε υπήρχαν άλλοι άνθρωποι μπροστά στο σπίτι του Σίμωνα. Και όμως, στη συνέχεια, ο ομιλητής θα επικαλεστεί τη μαρτυρία των *παραγενομένων* ότι «κανένα κεφάλι δεν άνοιξε» στη συγκεκριμένη φάση. Πρόκειται για μια ανακολουθία, η οποία δύσκολα θα γινόταν αντιληπτή κατά την ακρόαση του λόγου¹⁵⁷.

Η τρίτη επίθεση του Σίμωνα (§§15-17)

Ο νεαρός Θεόδοτος τρομοκρατημένος από τα όσα έβλεπε, πήγε να σωθεί σε παρακείμενο βαφείο, αλλά οι διώκτες του έτρεξαν να τον συλλάβουν για να είναι στη διάθεση του Σίμωνα, μακριά από τον κατηγορούμενο. Έτσι, η μόνιμη επιθυμία του Σίμωνα θα εκπληρωνόταν.¹⁵⁸

Ο ιδιοκτήτης του βαφείου, ο Μόλωνας, μαζί με παρευρισκομένους που προσπάθησαν ν' αποτρέψουν τη βίαιη απομάκρυνση του Θεόδοτου ξυλοκοπήθηκαν.

Η τέταρτη επίθεση του Σίμωνα (§§ 17-20)

Ο απολογούμενος που προχωρούσε μόνος του σ' εκείνο το σημείο της συμπλοκής, κοντά στο σπίτι του Λάμπωνα, δεν άντεχε στην ιδέα να χάσει το *μειράκιον* ή να το αφήσει στα χέρια των «βαρβάρων» του Σίμωνα. Έτσι, όρμησε ανάμεσα σε πολλούς και απέσπασε προς στιγμήν τον Θεόδοτο.

Όμως, μεθυσμένοι οι επιθυμούντες το *μειράκιον* ορμούν εναντίον του κατηγορουμένου και όσων επιχείρησαν να βοηθήσουν αυτόν και τον Θεόδοτο, και γίνεται σφοδρή μάχη από την οποία βγήκαν όλοι σχεδόν με σπασμένα τα κεφάλια. Μετά τη σύγκρουση, λίγες μέρες αργότερα, οι φίλοι του Σίμωνα, ξεμέθυστοι ασφαλώς, ζήτησαν συγγνώμη από τον κατηγορούμενο για τα γεγονότα εκείνης της βραδιάς, και επί τέσσερα ολόκληρα χρόνια, κανείς δεν τον κατήγγειλε¹⁵⁹.

Σχετικά με τη συμπλοκή, ο απολογούμενος αναφέρει ότι έγινε κοντά στο σπίτι του Λάμπωνα. Η τοπογραφική αυτή λεπτομέρεια δίνεται για να τεκμηριωθεί ότι η μάχη δεν έγινε μπροστά στο σπίτι του Σίμωνα, όπως ισχυρίζεται ο ίδιος. Κατά πάσα πιθανότητα ο Λάμπων θα είναι ανάμεσα σε αυτούς που θα καταθέσουν ως μάρτυρες¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Ο.π.,121

¹⁵⁸ Ράπτης, Γ., (2004), 204

¹⁵⁹ Ο.π.

¹⁶⁰ Λεντάκης, Β., (2015), 122

Ο απολογούμενος τονίζει ότι περπατούσε μόνος του, δεν είχε καλέσει ενισχύσεις, κάτι που θα στοιχειοθετούσε προσχεδιασμό. Δεν μπορούμε όμως ν' αποκλείσουμε και το γεγονός ότι οι περαστικοί που βλέπουν την αδικία και παρεμβαίνουν υπέρ του ομιλητή (παράγραφος 18) δεν είναι στην πραγματικότητα δικοί του φίλοι. Συνήθως οι εξωτερικοί παρατηρητές, όταν παρίστανται σε μια φιλονικία προσπαθούν να χωρίσουν τα δύο μέρη, δε συμμετέχουν σ' αυτήν¹⁶¹.

Ο απολογούμενος κάνει λόγο για μια σφοδρή μάχη, από την οποία βγήκαν όλοι σχεδόν με σπασμένα τα κεφάλια. Δεν αρνείται λοιπόν, ο ομιλητής ότι ανταπέδωσε τα χτυπήματα ή ότι τραυμάτισε τον Σίμωνα. Αυτό όμως έγινε μέσα στη γενικευμένη συμπλοκή και μάλιστα τονίζει ότι το έκανε αμυνόμενος¹⁶². Με ιδιαίτερο νομικό βάρος η χρήση της φράσης *ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων*.

Μάλιστα, για τέσσερα χρόνια δε γίνεται καμία καταγγελία παρά μόνο μετά το πέρασμά τους, δηλαδή, τη χρονική στιγμή όπου ο απολογούμενος φαίνεται ότι βγήκε ηττημένος από τη διαδικασία ανταλλαγής της περιουσίας για έκτακτο φόρο (λειτουργία)¹⁶³. Γενικότερα, λειτουργίες ήταν συνεισφορές στα έξοδα υπέρ του Αθηναϊκού δήμου, που τις αναλάμβαναν πολύ συχνά οι πλούσιοι Αθηναίοι αυτοβούλως ή αν δε συνέβαινε αυτό, υπό την υπόδειξη των αρμόδιων αρχόντων. Κανείς δεν μπορούσε να αρνηθεί τη λειτουργία, ωστόσο, αν θεωρούσε ότι είχε άδικα επιλεγεί είχε το δικαίωμα ένστασης και υπόδειξης ενός ατόμου που κατά τη γνώμη του ήταν πλουσιότερο. Έτσι, προκαλούσε τον υποδεικνυόμενο σε ανταλλαγή – αντίδοση ιδιοκτησίας. Ο τελευταίος είχε τρεις επιλογές: θα μπορούσε να δεχτεί τη λειτουργία ή θα μπορούσε να αποδεχθεί την ανταλλαγή περιουσίας, αφήνοντας έτσι αυτόν που τον είχε προκαλέσει, να επιτελέσει τη λειτουργία ή τρίτον μπορούσε να επιτρέψει στο δικαστήριο να αποφασίσει ποιος θα εκτελέσει τη λειτουργία¹⁶⁴. Ίσως ο ομιλητής να είχε αποδεχθεί την ανταλλαγή και να είχε αποκτήσει ακίνητα επί των οποίων οφείλονταν χρέη ή τα οποία υπόκειντο σε απαιτήσεις. Εναλλακτικά, ο ομιλητής μπορεί να είχε αποδεχθεί την ανταλλαγή και αυτός ή ο αντίπαλός του στη συνέχεια να ανακάλυπταν ότι τα στοιχεία που είχαν απογραφεί προκειμένου να γίνει

¹⁶¹ Ο.π.

¹⁶² Ο.π.

¹⁶³ Ράπτης, Γ., (2004), 205

¹⁶⁴ Carey, C., (1989), 110

η ανταλλαγή έλειπαν. Τι ακριβώς είχε συμβεί σ' αυτή την περίπτωση είναι άγνωστο, αλλά πιθανώς θα έπρεπε να ληφθούν νομικά μέτρα ¹⁶⁵.

Το γεγονός ότι ο Σίμων δεν κινήθηκε εν θερμώ αλλά άφησε να περάσει ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, θα χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια της απολογίας ως ένδειξη για τις πραγματικές του προθέσεις. Θα υποστηρίξει ότι κίνητρο δεν είναι το ερωτικό πάθος αλλά ο ψυχρός απολογισμός. Και στόχος του δεν είναι η δικαίωση, αλλά η απόσπαση χρημάτων από τον ομιλητή¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Ο.π.

¹⁶⁶ Λεντάκης, Β., (2015), 123

Πίστεις (§§ 21-45)

Στην ενότητα 21, ο απολογούμενος εκφράζει την επιθυμία να διέκρινε τον Σίμωνα η ειλικρίνεια και η δίκαιη κρίση ώστε να επιβεβαιώνει τα λεγόμενα του ομιλητή, προκειμένου ασφαλή συμπεράσματα και σωστές απόψεις να συναχθούν από το δικαστήριο για τα γεγονότα. Μέσω αυτού του τεχνάσματος, ο κατηγορούμενος δηλώνει απερίφραστα την ειλικρίνεια των δικών προθέσεων και λεγομένων, χωρίς ν' αφήνει περιθώριο ν' ακουστούν διαφορετικές απόψεις. Και σ' ένα τέτοιο ενδεχόμενο ,προκαταβάλλει τους δικαστές ότι αντίθετες απόψεις θα ήταν συγχρόνως και ψευδείς. Τονίζει , έπειτα, για μια ακόμη φορά, όπως είχε κάνει και στο προοίμιο του λόγου, την αδιαφορία του Σίμωνα για τους όρκους. Η προβολή αυτής της αδιαφορίας βοηθά τον απολογούμενο να υποστηρίξει ότι ο Σίμοντας εύκολα θα παραβίαζε τους όρκους και επομένως θα ήταν εύλογο το κατηγορητήριό του να βασιστεί σε ψευδή στοιχεία. Έτσι, επιδιώκει να παρουσιάσει ότι, η μόνη περίπτωση ν' ακουστεί η αλήθεια θα περιοριστεί αποκλειστικά στα δικά του λεγόμενα του.

Μ' αυτόν τον τρόπο είναι έκδηλο ότι προσπαθεί να μειώσει τον αντίπαλο, να κερδίσει την εύνοια των βουλευτών εξασφαλίζοντας τη θετική τους διάθεση απέναντι στα αντεπιχειρήματα που πρόκειται ν' αναπτύξει.

1^ο Επιχείρημα Κατηγορίας του Σίμωνα:

Ο Σίμοντας ισχυρίζεται ότι είχε συνάψει συμβόλαιο με τον νεαρό Θεόδοτο να του «ανήκει»¹⁶⁷ και συγκεκριμένα, ότι ο νεαρός είχε δεσμευτεί να εκτελεί χρέη ερωμένου για ένα συγκεκριμένο διάστημα, κατ' αποκλειστικότητα, έναντι αμοιβής. Βέβαια δεν υπάρχει διευκρίνιση αν η δέσμευση ήταν γραπτή ή προφορική¹⁶⁸. Ωστόσο, ύστερα από παρέμβαση του απολογούμενου, κατά τον Σίμωνα ματαιώθηκε η συνειφθείσα συμφωνία.

Το ποσό, μάλιστα, φαίνεται ότι ανέρχεται σε τριακόσιες δραχμές. Για να έχουμε μια αίσθηση των μεγεθών, μπορούμε να λάβουμε υπόψη μας τ' ακόλουθα στοιχεία: Στα τέλη του 5^{ου} αιώνα, το ημερομίσθιο ενός ειδικευόμενου τεχνίτη ήταν μία δραχμή. Με τριακόσιες δραχμές μπορούσε κανείς να αγοράσει έναν

¹⁶⁷ Ράπτης, Γ., (2004), 206

¹⁶⁸ Λεντάκης, Β., (2015), 124-125

ή δύο δούλους ή ένα κατώτερης ποιότητας άλογο. Η επίσκεψη σε πορνείο στοίχιζε από έναν οβολό ως δύο δραχμές, για μια νύχτα όμως με ονομαστή εταιρά απαιτούνταν πολύ περισσότερα χρήματα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί η διαφορά ανάμεσα στον εταιρούντα και τον πορνευόμενον. Συγκεκριμένα, ο πρώτος εμπλέκεται με έναν κάθε φορά πελάτη, σε σχετικά μακροπρόθεσμη βάση και με δική του επιλογή, ενώ ο δεύτερος προσφέρεται αδιακρίτως σε πολλούς. Έτσι, σύμφωνα με τον ισχυρισμό του Σίμωνα, ο νεαρός είχε δεσμευτεί να εκτελεί χρέη ερωμένου για ένα συγκεκριμένο διάστημα και κατ' αποκλειστικότητα, έναντι αμοιβής¹⁶⁹.

i. Αντεπιχείρημα (§ 22)

«καίτοι έχρη̃ν αυτόν, εἴπερ ἦν ταῦτ' ἀληθῆ, παρακαλέσαντα μάρτυρας ὡς πλείστους κατὰ τοὺς νόμους διαπράττεσθαι περὶ αὐτῶν».

Ο κατηγορούμενος αντιτάσσεται στο προαναφερθέν επιχείρημα του Σίμωνα, λέγοντας ότι αν όντως είχε γίνει το συμφωνητικό και είχε καταβληθεί το συγκεκριμένο χρηματικό ποσό, θα έπρεπε όλη αυτή η διαδικασία να είχε γίνει ενώπιον μαρτύρων.

Προτάσσοντας το αντεπιχείρημα αυτό, ο κατηγορούμενος θέλει να τονίσει ότι εφόσον μάρτυρες δεν υπάρχουν, κάτι που εύκολα βεβαιώνεται, το συμφωνητικό δεν έγινε. Επιπλέον αν ο Σίμωνας είχε δώσει το χρηματικό ποσό των τριακοσίων δραχμών θα μπορούσε να διεκδικήσει την επιστροφή των χρημάτων του επικαλούμενος τους μάρτυρές του. Ωστόσο, ούτε σε δικαστική διεκδίκηση προέβη ούτε μάρτυρες εμφανίζει¹⁷⁰.

Απ' την άλλη πλευρά, εξετάζοντας πιο αναλυτικά το αντεπιχείρημα του κατηγορουμένου μπορούμε να οδηγηθούμε και σε άλλα συμπεράσματα: το ότι ο Σίμων δε διεκδίκησε τα χρήματά του ακολουθώντας τη δικαστική οδό δεν αποτελεί απόδειξη ότι δεν πλήρωσε τον Θεόδοτο. Ενδεχομένως, να γνώριζε ότι δεν είχε ελπίδες να κερδίσει τη νίκη, είτε γιατί η συνεννόηση είχε γίνει άτυπα, χωρίς γραπτό συμφωνητικό και χωρίς μάρτυρες, είτε γιατί το μειράκιο ήταν ανήλικο και δεν είχε δικαιοπρακτική ικανότητα.

¹⁶⁹ Ο.π., 124

¹⁷⁰ Ο.π., 126

Επιπροσθέτως, η ανυπαρξία του συμφωνητικού μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι ενδεχομένως ο Σίμων να μην ήθελε να εκθέσει τον εαυτό του υπογράφοντας ένα τέτοιο έγγραφο, πόσο μάλλον με την παρουσία μαρτύρων. Άλλωστε, για να θεμελιωθεί η κατηγορία της εκπόρνευσης δεν απαιτούνταν γραπτά κείμενα¹⁷¹. Βασιζόμενοι στα στοιχεία αυτά, μπορούμε, λοιπόν, να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι ο Σίμων ενδέχεται να μην έκανε συμφωνητικό υπό την παρουσία μαρτύρων για τους παραπάνω λόγους, αλλά αυτό δεν αποκλείει το γεγονός ότι πλήρωσε τον Θεόδοτο.

ii. Αντεπιχείρημα (§ 24)

«σκέψασθε δὲ ὡς ἄπιστα εἶρηκε. τὴν γὰρ οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ ἅπασαν πενήκοντα καὶ διακοσίων δραχμῶν ἐτιμήσατο. καίτοι θαυμαστὸν εἶ τὸν ἑταιρήσοντα πλειόνων ἐμισθώσατο ὧν αὐτὸς τυγχάνει κεκτημένος.»

Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι είναι αδιανόητο κάποιος να διαθέτει τριακόσιες δραχμές για να αποκτήσει τον *ερώμενόν* του, τη στιγμή που η περιουσία περιορίζεται στις διακόσιες δραχμές, όπως ο ίδιος την έχει αποτιμήσει.

Πρόκειται για ένα αντεπιχείρημα λογικό, που ενέχει έναν ιδιαίτερο βαθμό σοβαρότητας. Ωστόσο, η μόνη φωνή αντιλόγου που θα μπορούσε να ακουστεί είναι ότι ενδέχεται η αποτίμηση να αφορούσε μόνο την ακίνητη περιουσία του Σίμονα. Μπορεί δηλαδή, ο Σίμωνας να έκανε έρανο από τους φίλους του, να πήρε δάνειο ή και να πούλησε όλα τα υπάρχοντά του προκειμένου ν' αποκτήσει τον νεαρό. Επιπλέον, θα μπορούσε και η περιουσία του να ήταν μεγαλύτερη από αυτή που είχε δηλώσει, όταν κατηγορήθηκε ότι έφτασε στην Κόρινθο με σκόπιμη καθυστέρηση, ώστε ν' αποφύγει τις κρίσιμες μάχες (ίσως π.χ. να είχε κληρονομήσει κάποιο κτήμα). Επίσης, θέλοντας ν' αποκρούσει την κατηγορία της ανυποταξίας, ενδέχεται να είχε υποβάλει ψευδή δήλωση ότι η περιουσία του ήταν πολύ μικρή και έτσι δεν μπορούσε να υπηρετήσει τις τάξεις των οπλιτών.

Αξίζει να σημειωθεί πως στην ενότητα 23, ο απολογούμενος συνεχίζει το λόγο του κάνοντας επίθεση στο ήθος του αντιπάλου και τονίζοντας την βίαη, ασεβή και ανάρμοστη συμπεριφορά του. Οι αναφορές αυτές στόχο έχουν να προκαταβάλλουν τους δικαστές σε βάρος του κατηγορού, δημιουργώντας την εικόνα του αδίστακτου

¹⁷¹ Ο.π.

και του αλαζόνα, έτσι ώστε ο κατηγορούμενος να επιτύχει τους στόχους του και να γίνει όσο το δυνατόν γίνεται πειστικός στο επόμενο αντεπιχείρημα που πρόκειται να παραθέσει.

2ο Επιχείρημα Κατηγορίας του Σίμωνα:

Ο Σίμωνας υποστηρίζει ότι πήρε πίσω το ποσό των τριακοσίων δραχμών από τον κατηγορούμενο, το οποίο ποσό είχε δώσει στον Θεόδοτο για τις επικείμενες υπηρεσίες του.

Βεβαίως, το γεγονός αυτό είναι κάτι που θα μπορούσε να μην είχε παραθέσει καθώς με μια πρώτη ανάγνωση μάλλον αυτή η αναφορά θα ωφελούσε περισσότερο τον κατηγορούμενο από τον κατήγορο. Μια υπόθεση που μπορεί να γίνει γι' αυτό είναι ότι ο Σίμωνας προσπαθεί να παρουσιάσει τον κατηγορούμενο ως έναν άνθρωπο που φέρεται αλαζονικά και υπεροπτικά. Ίσως ο κατήγορος να είχε υποστηρίξει ότι εκδιώχθηκε από το σπίτι του τελευταίου με απαξιωτικό τρόπο: «Πάρε τα χρήματα σου και φύγε, ο νεαρός προτιμά εμένα.». Κάτι τέτοιο θα ταίριαζε με τη μετέπειτα στάση του κατηγορουμένου: ο λόγος που εγκατέστησε το μειράκιον απέναντι από το σπίτι του πρώην εραστή του, ήταν για να τον ταπεινώσει περισσότερο¹⁷².

Αντεπιχείρημα (§§ 25-26)

Ο απολογούμενος με τη χρήση ρητορικής ερώτησης απαντά στο παραπάνω επιχείρημα. Αναρωτιέται, λοιπόν, πώς είναι δυνατόν να αποκρούουν τον Σίμωνα στην εμπλοκή που είχαν και έπειτα να του επιστρέφουν και τα χρήματα ενώ συγχρόνως να είναι εκτεθειμένοι σε κατηγορίες και στον εκβιασμό.

Συμπεραίνει, επομένως, πως ο Σίμωνας ισχυρίζεται ότι κατέβαλλε το συγκεκριμένο χρηματικό ποσό στον Θεόδοτο αποκλειστικά και μόνο για να είναι προσωπικά καλυμμένος και για να μην κατηγορηθεί για επαίσχυντες πράξεις σε περίπτωση που τολμούσε να προσβάλει τον νεαρό Θεόδοτο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον κατηγορούμενο, όλα είναι επινοήσεις του Σίμωνα, ο οποίος υποστηρίζει ότι του επεστράφησαν τα χρήματα προκειμένου να ισχυροποιήσει τη θέση του ότι προηγουμένως τα είχε δώσει.

Τέλος, προσθέτει ότι ποτέ ο Σίμωνας δεν τους κατήγγειλε για χρήματα, ούτε έκανε καμία αναφορά σχετικά με την υπόθεση.

¹⁷²Ο.π., 128

Το αντεπιχείρημα που έχει θέσει ο κατηγορούμενος είναι πιθανό και ανήκει στην κατηγορία των εικότων καθώς ο ομιλητής διατυπώνει τις θέσεις του μέσα από μια ρητορική ερώτηση, χωρίς την παράθεση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων. Θα μπορούσε, ακόμη και να παρατηρηθούν σημάδια σαθρότητας του αντεπιχειρήματος.

Συγκεκριμένα, φαίνεται πιο λογικό να είχαν επιστραφεί τα χρήματα στον Σίμωνα γιατί έτσι ο απολογούμενος θα μπορούσε ν' αποφύγει βίαιες σκηνές καταδίωξής του από τον Σίμωνα στο μέλλον. Άλλωστε, όπως ο ίδιος αναφέρει γι' αυτό το λόγο είχε εγκαταλείψει την πόλη για ένα διάστημα (§10).

Αφού τον είχε αποκρούσει όπως λέει, τι φοβόταν¹⁷³;

Τέλος, το γεγονός ότι ο Σίμοντας δεν ακολούθησε νομικές διαδικασίες για να ζητήσει τα χρήματά του δε σημαίνει ότι δεν τα διεκδίκησε με άλλον τρόπο.

3ο Επιχείρημα Κατηγορίας του Σίμωνα

Ο Σίμοντας υποστήριξε ότι «χτυπήθηκε» από τον κατηγορούμενο στο κεφάλι μπροστά στην πόρτα του και περιήλθε σε πολύ άσχημη κατάσταση.

Αντεπιχείρημα (§ 27)

«φησὶ δ' ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ θύραις ὑπ' ἑμοῦ δεινῶς διατεθῆναι τυπτόμενος».

Στη θέση αυτή, ο κατηγορούμενος προβάλλει την ένστασή του καθώς αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν να είναι τόσο άσχημα χτυπημένος ο Σίμοντας και να είναι σε θέση να κυνηγά τον Θεόδοτο και τον απολογούμενο περίπου τέσσερα στάδια, που ισοδυναμούν με ένα χιλιόμετρο. Για να επιτείνει την πειστικότητα του λόγου δηλώνει ότι το περιστατικό αυτό διαδραματίστηκε μπροστά στα μάτια διακοσίων και πλέον ανθρώπων. Το αντεπιχείρημα του ομιλητή είναι απολύτως λογικό, πειστικό, τεκμηριωμένο και απευθύνεται στην κοινή λογική.

4ο Επιχείρημα Κατηγορίας του Σίμωνα

Ο Σίμοντας υποστηρίζει ότι ο κατηγορούμενος πήγε στο σπίτι του με κεραμίδια και τον απειλούσε ότι θα τον σκοτώσει. Τονίζει τα αιχμηρά αντικείμενα, που υποδηλώνουν την προμελέτη αλλά και την απειλή θανάτου, που παραπέμπουν όχι απλώς σε τραυματισμό αλλά σε πρόθεση για ανθρωποκτονία.

¹⁷³ ο.π.,127

Αντεπιχείρημα (§28)

«λέγει δ' ὡς ἡμεῖς ἤλθομεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν τούτου ὄστρακον ἔχοντες, καὶ ὡς ἠπέιλουν αὐτῷ ἐγὼ ἀποκτενεῖν, καὶ ὡς τοῦτό ἐστιν ἡ πρόνοια».

Το σκεπτικό του Σίμωνα, κατά τον κατηγορούμενο, είναι ν' αποδείξει ότι ο τελευταίος, πρώτος άρχισε τον καβγά και συγκεκριμένα τον είχε προσχεδιάσει. Θέλει να παρουσιάσει ότι πρόκειται όχι μόνο για ένα τραύμα εκ προνοίας, αλλά για μια απόπειρα φόνου καθώς υπήρχαν και τα αιχμηρά αντικείμενα αλλά και η απειλή θανάτου. Εξάλλου, ο εσκεμμένος τραυματισμός δεν ήταν απαραίτητα απόπειρα ανθρωποκτονίας¹⁷⁴.

Όμως, ο τόνος της απάντησης του απολογουμένου είναι ειρωνικός: η χρήση ενός αυτοσχέδιου όπλου αποδεικνύει ακριβώς το αντίθετο. Αν ο ομιλητής είχε πράγματι πρόθεση να σκοτώσει, θα πήγαινε καλύτερα εξοπλισμένος – δε θα χρησιμοποιούσε κεραμικό θραύσμα. Ούτε η απειλή «θα σε σκοτώσω!» συνιστά σοβαρό αποδεικτικό στοιχείο. Πρόκειται για λεκτική υπερβολή, όχι ασυνήθιστη σε στιγμές έντασης¹⁷⁵.

Αυτή ειρωνική χροιά που διαφαίνεται κατά τη διατύπωση των λεγομένων του κατηγορούμενου είναι ιδιαίτερος πειστική και ανατρέπει ολοσχερώς το ψευδολόγημα του Σίμωνα¹⁷⁶. Πράγματι κάποιος με τη χρήση απλών, αυτοσχέδιων αντικειμένων και με μια απειλητική διάθεση και έκφραση δεν μπορεί να κατηγορηθεί για φόνο εκ προμελέτης.

ii. Αντεπιχείρημα (§ 29) «εἰ μὴ εἰς τοῦτο μανίας ἀφικόμην ὥστε ἐπιθυμεῖν εἶς ὃν πολλοῖς μάχεσθαι»

Εκτός από τον ειρωνικό τόνο της φωνής του, ο απολογούμενος υποστηρίζει ότι θα ήταν παράφρων αν πήγαινε στο σπίτι του Σίμωνα τη στιγμή που ήταν συγκεντρωμένοι τόσο άνθρωποι, μόνο μαζί με τον Θεόδοτο, χωρίς καμία μια οργανωμένη ομάδα φίλων του να τον πλαισιώνει. Επιπλέον, θα είχε ν' αντιμετωπίσει και την ευχαρίστηση του άνθρώπου που παραβίασε την ιδιωτική του κατοικία και άσκησε βία επάνω του.

Το επιχείρημα ανήκει στην τάξη των εικότων αφού γίνεται λόγος για πιθανή παραφροσύνη του ομιλητή αν είχε τη συγκεκριμένη δράση. Θα μπορούσε βέβαια να

¹⁷⁴ Macdowel, D.M., (2003), 191

¹⁷⁵ Λεντάκης, Β., (2015), 127

¹⁷⁶ Ράπτης, Γ., (2004), 207

ευσταθεί υπό την προϋπόθεση ότι ο ομιλητής γνώριζε ότι στο σπίτι του Σίμων ήταν συγκεντρωμένοι και άλλοι άνθρωποι¹⁷⁷.

Επιπλέον, πρόκειται για ένα ψυχολογικό αντεπιχείρημα που προκαλεί αισθήματα αντιπάθειας για τον κατηγορο με τη βίαιη συμπεριφορά του και τους προκαταβάλλει να είναι αρνητικά διακείμενοι απέναντί του.

iii. Αντεπιχείρημα (§ 30)

«ἐπειδὴ δὲ χρόνος διεγένετο, πάλιν, ὡς οὗτός φησιν, ἐπεθύμησα περιβόητος γενέσθαι;»

Ο κατηγορούμενος υπενθυμίζει στους δικαστές την επαίσχυντη συμπεριφορά που είχε επιδείξει ο Σίμωνας, όταν με την παρέα του είχε εισβάλει στο σπίτι του παραβιάζοντας τον γυναικόνα - χωρίς κανένα ίχνος σεβασμού στις γυναίκες που διέμεναν εκεί - αλλά και τον ανδρώνα στη συνέχεια . Τότε έκαναν μια βίαιη επίθεση, την οποία ο απολογούμενος αποσιώπησε. Θεωρεί, λοιπόν, ο ομιλητής παράλογο και αφύσικό να πηγαίνει εσκεμμένα και μεθοδευμένα να προκαλέσει ένα θανάσιμο τραύμα στον Σίμονα, τη στιγμή που από την αρχή η στάση του χαρακτηρίζεται από διακριτικότητα και έντονη επιδίωξη να μη μαθευτεί η ιδιωτική του ζωή και τα προσωπικά του πάθη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, « γιατί μετά από τόσο καιρό να θέλει να γίνει διαβόητος»;

Ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι προσπάθησε να μη δώσει έκταση στην απρεπή συμπεριφορά του Σίμων και να την κρατήσει στην αφάνεια, προκειμένου ν' αποφύγει προστριβές μαζί του και να μη σπλωθεί η φήμη του. Πρόκειται για επιχείρημα ψυχολογικό που δεν τεκμηριώνεται με αποδεικτικά στοιχεία. Έτσι, δεν μπορεί ν' αποκλειστεί και το γεγονός ότι ο απολογούμενος αρχικά ενδέχεται να μην ήθελε κάποια συμπλοκή με τον κατηγορο, αλλά αργότερα θα μπορούσε να ήθελε να πάρει εκδίκηση ή απλώς και μόνο να κάνει επίδειξη της δύναμής του, χωρίς να γίνει απαραίτητα «διαβόητος».

Θα πρέπει εδώ να τονιστεί η χρήση της λέξης «διαβόητος » η οποία είναι συγκινησιακά φορτισμένη και στόχο έχει να διεγείρει συναισθηματικά τους δικαστές, στους οποίους προβάλλει την εικόνα ενός ανθρώπου που θέλει να ζήσει με αξιοπρέπεια, παρά τα πάθη του.

¹⁷⁷ Λεντάκης, Β., (2015), 128-129

iv. Αντεπιχείρημα (§ 31)

«καὶ εἰ μὲν ἦν παρὰ τούτῳ τὸ μειράκιον, εἶχεν ἄν τινα λόγον τὸ ψεῦδος αὐτῶ ὡς ἐγὼ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἠναγκαζόμεν ἀνοητότερόν τι ποιεῖν τῶν εἰκότων;»

Ο ομιλητής ισχυρίζεται ότι θα είχε λογική να είχε προβεί σε κάποια παράτολμη και παράλογη ενέργεια αν το κίνητρό του ήταν να διεκδικήσει τον Θεόδοτο. Εφόσον όμως κάτι τέτοιο δεν υφίσταται, και ήδη έχει κερδίσει τον νεαρό, δεν έχει κανένα λόγο να επιτεθεί στον αντίζηλό του. Μάλιστα, δεν παραλείπει ο κατηγορούμενος να μιλήσει για το μίσος που έτρεφε ο Θεόδοτος εναντίον του Σίμωνα.

Το επιχείρημα διαθέτει μια λογική βάση. Ωστόσο, θα μπορούσε ο αντίλογος να τεθεί με τη θέση ότι πολλές φορές μια παράτολμη πράξη δεν υπαγορεύεται αποκλειστικά και μόνο από την τύφλωση του πάθους αλλά και από την έντονη επιθυμία για εκδίκηση.

Σχετικά με την αναφορά για το μίσος που εξέτρεφε ο Θεόδοτος εναντίον του Σίμωνα θα πρέπει να επισημάνουμε ότι γίνεται στοχευόμενα, προκειμένου να ενημερωθούν οι δικαστές για τα αισθήματα του νεαρού Θεοδότου προς τον Σίμωνα αλλά και να τεκμηριωθεί η προηγούμενη θέση του ομιλητή για τη βίαιη συμπεριφορά που είχε ο κατηγορος σε βάρος του Θεοδότου. Γι' αυτό καταφεύγει και στην υπερβολή ότι ο νεαρός τον μισεί περισσότερο από όλους τους ανθρώπους.

v. Αντεπιχείρημα (§32)

«ὥστε τῶ ὑμῶν πιστὸν ὡς ἐγὼ πρότερον μὲν ἐξέπλευσα ἐκ τῆς πόλεως ἔχων τὸ μειράκιον, ἵνα μὴ τούτῳ μαχοίμην, ἐπειδὴ δὲ ἀφικόμην πάλιν, ἦγον αὐτὸν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν Σίμωνος, οὗ πλεῖστα ἔμελλον πράγματα ἔξειν;»

Με μια ρητορική ερώτηση, ο απολογούμενος θεωρεί αδιανόητο να εγκαταλείπει την Αθήνα για ν' αποφύγει συγκρούσεις και ταραχώδεις καταστάσεις και έπειτα να επανέρχεται και μόνος του να δημιουργεί προβλήματα στον εαυτό του επιτιθέμενος κατά του Σίμωνα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε τη χρήση της ρητορικής ερώτησης, ένα σχήμα λόγου που ποικίλλει το λόγο και με το οποίο ο ρήτορας προσπαθεί να πείσει τους δικαστές –στους οποίους απευθύνεται- ότι είναι αυτονόητο πως τα πράγματα είναι ακριβώς όπως τα περιγράφει.

Τα ότι ο ομιλητής έφυγε ένα διάστημα από την Αθήνα είναι γεγονός. Το επιχείρημα, όμως με τη χρήση ρητορικής ερώτησης δεν μπορεί να είναι ένας αποδείξιμος ισχυρισμός. Στον αντίποδα του λόγου αυτού, θα μπορούσε να παρατεθεί ότι ενδεχομένως ο ομιλητής να ήθελε ν' αποφύγει τη σύγκρουση με τον Σίμωνα σε μια δεδομένη συγκυρία, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δε θα την επιδίωκε κάποιον χρόνο αργότερα¹⁷⁸.

vi. Αντεπιχείρημα (§§ 33 -34)

«οὕτω δὲ ἦλθον ἀπαράσκευος,[...] ἀλλ' ἐνταῦθα ἦλθον οὗ αὐτὸς ἔμελλον ὑπὸ πλείστων ὀφθήσεσθαι τε καὶ συγκοπήσεσθαι, ὥσπερ κατ' ἑμαυτοῦ τὴν πρόνοιαν ἐξευρίσκων, ἴν' ὡς μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑβρισθείην;»

Χρησιμοποιώντας αλληπάλληλες ρητορικές ερωτήσεις, ο κατηγορούμενος κάνει λόγο για τις συνθήκες της επίθεσης. Υποστηρίζει, δηλαδή, ότι θα ήταν μεγάλη αφροσύνη από μέρους του να επιτεθεί κατά του Σίμωνα, μόνος του και απροετοίμαστος, χωρίς τη συνδρομή φίλων και υπηρετών παρά μόνο με τη σύμπραξη του Πλαταϊκού μεираκίου, που είχε τόσο περιορισμένη σωματική διάπλαση και θα ομολογούσε διάπραξη αδικήματος, μόνο στην περίπτωση που προηγουμένως θα είχε βασανιστεί. Συγχρόνως, επισημαίνει και τον τόπο, που κατά τον Σίμωνα, έκανε την επίθεση και δεν είναι άλλος από το σπίτι του τελευταίου. Θεωρεί, δηλαδή, ανόητο από την πλευρά του να επιλέξει το συγκεκριμένο σημείο, όπου θα βρίσκονταν πολλά άτομα που θα του εναντιώνονταν, και όχι κάποιο απόμερο χώρο.

Αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση είναι η χρήση της αντωνυμίας *τοῦτο*, όταν ο κατηγορούμενος αναφέρεται στο Πλαταϊκό μεираκίο. Κατά τον Carey, υποδεικνύει ότι το αγόρι βρισκόταν στο δικαστήριο και επομένως, η σχέση του με τον ομιλητή συνεχίζεται. Για να δηλωθεί, ωστόσο, η φυσική παρουσία του Θεόδοτου στο δικαστήριο, θα είχε ίσως προτιμηθεί η ο τύπος *τόδε*. Δεν είναι δυνατόν, λοιπόν, να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τη διάρκεια της σχέσης με βάση την αντωνυμία¹⁷⁹.

Αξίζει να επισημανθεί και η χρήση της λέξης *παιδίον*, που επιλέγεται εδώ για λόγους ρητορικούς: δηλαδή για να υποβαθμιστεί ο ρόλος του Θεοδότου στη

¹⁷⁸ Ο.π., 129

¹⁷⁹ Ο.π.

σύγκρουση που ακολούθησε. Ούτε το *παιδίον* φαίνεται εδώ να σημαίνει τον νεαρό δούλο καθώς ο απολογούμενος δεν αναφέρεται στην κοινωνική θέση αλλά στη σωματική του διάπλαση¹⁸⁰.

Σίγουρα οι ρητορικές ερωτήσεις άλλα και η αφροσύνη, που τονίζει, ο απολογούμενος ότι θα τον διέκρινε, σε περίπτωση επίθεσης κατά του Σίμωνα, δεν έχουν αποδεικτική ισχύ. Μάλλον, παραπέμπουν σ' έναν συγκεκριμένο τρόπο πειθούς, που δεν είναι άλλος από την επίκληση στο συναίσθημα. Ωστόσο, οι συνθήκες της υποτιθέμενης επίθεσης είναι σε θέση να συνθέσουν ένα επιχείρημα λογικό.

vii. Αντεπιχείρημα (§§ 35 -36)

«καίτοι ποτέρους χρή αίτιους τῶν γεγενημένων εἶναι νομίζειν, τοὺς φεύγοντας ἢ τοὺς ζητοῦντας καταλαβεῖν»;

Ο απολογούμενος περιγράφει ς τη σκηνή όπου ο Θεόδοτος πετά το ιμάτιό του θέλοντας να διαφύγει, ενώ ο ίδιος αλλάζει δρόμο στην προσπάθεια του να ξεφύγει από τον Σίμωνα και τη συμμορία του. Διερωτάται, λοιπόν, ποιοι είναι οι αίτιοι της τελικής συμπλοκής, αυτοί που φεύγουν για να γλιτώσουν ή αυτοί που τους κυνηγούν επιθυμώντας να τους συλλάβουν¹⁸¹;

Το αντεπιχείρημα θεωρείται ψυχολογικό αφού δημιουργεί την εικόνα, στους δικαστές, δύο ανθρώπων που προσπαθούν να ξεφύγουν από το μένος κάποιων άλλων. Αυτό έρχεται σε συνάρτηση με το ερώτημα σχετικά με την ενοχοποίηση αυτών που τρέπονται σε φυγή ή αυτών που καταδιώκουν.

Παρ' όλα αυτά, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επαρκώς τεκμηριωμένο καθώς θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η τροπή σε φυγή δε συνιστά κατ' ανάγκη και απόδειξη αθωότητας. Το βάζει στα πόδια και αυτός που με δική του πρωτοβουλία ενεπλάκει σε έριδα, αλλά διαπιστώνει ότι χάνει στη μάχη¹⁸².

Βεβαίως, σαφής είναι η πρόθεση του ρήτορα, μεταχειριζόμενος αυτά τα μέσα και παραθέτοντας τα συγκεκριμένα αντεπιχειρήματα, ν' αποδείξει ότι δεν πρόκειται για τραυματισμό εκ προμελέτης, θέτοντας τους δικαστές προ των ευθυνών τους και καλώντας τους να πάρουν θέση και ν' απαντήσουν σ' ένα φαινομενικά εύλογο

¹⁸⁰ Ο.π., 129 - 130

¹⁸¹ Ράπτης, Γ., (2004), 208

¹⁸² Λεντάκης, Β., (2015), 129 - 130

ερώτημα. Συγχρόνως, ο ίδιος στο ερώτημα αυτό δίνει και την απάντηση, οπότε πια μιλάμε για μια ερωταπόκριση που στόχο έχει να επιτείνει τη θέση του ομιλητή περί «της αθωότητάς» του.

viii. Αντεπιχείρημα (§§ 37-38):

Ο ομιλητής περιγράφει πάλι τη σκηνή της επίθεσης με τη εικόνα δύο ατόμων, του ιδίου και του Θεοδότου, να ξυλοκοποούνται από τον Σίμωνα και την παρέα του. Ταυτόχρονα, αντιστρέφει το σκηνικό και περιγράφει μια υποτιθέμενη σύσταση συμμορίας από μέρος του και μια προμελετημένη επίθεση εναντίον του Σίμωνα. Διερωτάται, λοιπόν, γιατί να έφτανε σ' αυτό το σημείο διακινδυνεύοντας την ίδια του την περιουσία αλλά και την παραμονή στην πατρίδα, «[...] *περι τῆς πατρίδος καὶ τῆς οὐσίας τῆς ἑμαντοῦ ἀπάσης κινδυνεύω;*»

Συγκεκριμένα, η εξορία ήταν μια αυστηρή ποινή αφού ένας άνδρας που έφθανε χωρίς πόρους σε μια ξένη πόλη μπορεί να συναντούσε δυσκολίες στο να γίνει αποδεκτός εκεί¹⁸³. Μάλιστα, έπρεπε να μένει έξω από την Αττική και ν' αποφεύγει τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές και αγώνες, που τους παρακολουθούσαν άνθρωποι απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας. Αν τον έβρισκαν στην Αττική, όποιος τον ανακάλυπτε μπορούσε είτε να τον συλλάβει και να τον οδηγήσει στους θεσμοθέτες ή απλώς να τον υποδείξει στους θεσμοθέτες για να εκτελεσθεί, χωρίς άλλη δίκη¹⁸⁴. Αυτή η ποινή επιβαλλόταν για ακούσια ανθρωποκτονία και μερικές φορές για προδοσία. Μάλιστα η ποινή της εξορίας, όπως και του θανάτου ή της «ατιμίας» θα μπορούσαν να επαυξηθούν με μία ή περισσότερες από διάφορες πρόσθετες ποινές: δήμευση περιουσίας, κατεδάφιση σπιτιού, απώλεια του δικαιώματος ταφής στην Αττική όταν πέθαινε και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων στους απογόνους.¹⁸⁵

Η διαδικασία δήμευσης της περιουσίας ήταν η εξής: Ο δήμαρχος του δήμου στον οποίον ανήκε ο κατάδικος υποχρεούνταν να καταρτίσει κατάλογο της περιουσίας του. Αν παρενέβαινε κάποιος άλλος προβάλλοντας ανταπαίτηση για κάποιο μέρος της περιουσίας διεξαγόταν δίκη («διαδικασία»). Στη συνέχεια η περιουσία, η οποία επιδικαζόταν στην πολιτεία έβγαινε σε πλειστηριασμό από τους «πωλητές». Σε τέτοιες υποθέσεις συνέβαινε μερικές φορές συγγενείς και φίλοι του καταδίκου να παίρνουν κρυφά στην κατοχή τους τμήμα της περιουσίας του για να την σώσουν από

¹⁸³ Macdowel, D.M.,(2003), 393

¹⁸⁴ ο.π., 186

¹⁸⁵ ο.π., 393 - 394

τη δήμευση και να την κρατήσουν για τους εαυτούς τους. Αν αυτό ανακαλυπτόταν, όποιος ήθελε μπορούσε να τους εναγάγει με «απογραφή» καταλογογράφοντας τα περιουσιακά στοιχεία, με τα οποία κατά τους ισχυρισμούς του αποστερούνταν παράνομα από την πολιτεία.

Με μια ακόμη ρητορική ερώτηση, ο ομιλητής φτάνει στην ακραία υπόθεση για προμελετημένη επίθεση από μέρους του εναντίον του Σίμωνα. Ο κατηγορούμενος κάνει αυτή την επιλογή και κερδίζει την προσοχή του ακροατηρίου και ειδικότερα των δικαστών, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα. Συγκεκριμένα, όσο παράτολμη και αν φαίνεται αυτή η εικασία δεν την παραθέτει για να λειτουργήσει εις βάρος του. Αντιθέτως, ο απολογούμενος δε διστάζει να υιοθετήσει το κατηγορητήριό του προκειμένου αυτό να εκπέσει, με το σκεπτικό ότι έστω και αν ίσχυε κάτι τέτοιο, δε θα υπήρχε κανένα όφελος παρά μόνο ο κίνδυνος να χάσει την περιουσία του και να εξοριστεί από την πόλη του. Πρόκειται για δύο ποινές βαρύνουσας σημασίας, καθώς η πρώτη ισοδυναμεί με τη απώλεια του παρόντος αλλά και του μέλλοντος ενός ανθρώπου καθώς στερείται των περιουσιακών του στοιχείων, ενώ η δεύτερη, στα πλαίσια της αθηναϊκής πολιτείας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ισοδύναμη ή και χειρότερη και από τη θανατική καταδίκη.

Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό αντεπιχείρημα, το οποίο θα χαρακτηριζόταν κατά κύριο λόγο ως ψυχολογικό με αυτή την αντίστροφη πορεία και με την αναφορά των τόσο επονείδιστων κυρώσεων που κανένας δε θα ήθελε να τις υποστεί. Ωστόσο, η εκτροπή του αντεπιχειρήματος θα βασιζόταν στην άποψη ότι κάποιος όταν επιχειρεί μια παράτολμη και παράνομη πράξη, πολλές φορές αδιαφορεί ή δε συνυπολογίζει τις συνέπειες και τις κυρώσεις που θα υπάρξουν στο μέλλον.

ix. Αντεπιχείρημα (§39):

« ὁ γὰρ ἀδικηθεὶς καὶ ἐπιβουλευθεὶς ὑπ’ ἐμοῦ, ὡς φησιν, οὐκ ἐτόλμησε τετάρων ἐτῶν ἐπισκήψασθαι εἰς ὑμᾶς ».

Ο ομιλητής εξαπολύει το κατηγορητήριό του για επίθεση που δέχθηκε από τον απολογούμενο τέσσερα χρόνια μετά τα συμβάντα.

Επισημαίνει, δηλαδή, ότι παρά το γεγονός ότι ο Σίμωνας αδικήθηκε, σύμφωνα με τα λεγόμενά του, για τέσσερα χρόνια δεν είχε κινηθεί νομικά και δεν είχε παραπέμψει σε δίκη τον κατηγορούμενο. Αυτή θα ήταν η αναμενόμενη αντίδραση ενός ανθρώπου που έχει υποστεί την όποια αδικία από συμπολίτη του και θα ήθελε να ικανοποιηθεί το αίσθημα περί δικαίου.

Με αυτή την επισήμανση, ο κατηγορούμενος καυτηριάζει τη βραδυφλεγή αντίδραση του Σίμονα και υποδεικνύει ότι δεν υπήρξε θύμα ύβρεως. Άλλωστε, αυτός που ταπεινώνεται και μάλιστα διπλά, ζητά άμεση ικανοποίηση, δεν παραμένει αδρανής επί μια τετραετία¹⁸⁶.

Υπό αυτή την οπτική γωνία, πρόκειται για ένα επιχείρημα που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, με μια πρώτη ανάγνωση, λογικό με εύλογο τον προβληματισμό της τετραετούς αδράνειας.

Παρ’ όλα αυτά, θα πρέπει να ληφθεί υπ’ όψιν ότι η παραπομπή του ομιλητή σε δίκη γίνεται μετά την ήττα του σε δίκη για αντίδοση, σε μια χρονική στιγμή, λοιπόν, που το κύρος του έχει πληγεί. Επομένως, είναι πιθανό ο Σίμωνας να αξιολόγησε αυτή τη συγκυρία και να προσέφυγε στη δικαιοσύνη, όταν πια είχε ελπίδες να κερδίσει τη δίκη και όχι τέσσερα χρόνια πριν, που πιθανότητες δικαίωσής του να ήταν λιγότερες ή και μηδαμινές.

Αν ισχύει κάτι τέτοιο θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το μέγεθος της ταπείνωσης του Σίμονα ήταν τόσο μεγάλο, που τέσσερα χρόνια αργότερα το μένος του δεν είχε καταλαγιάσει αλλά ζητούσε επιμόνως εκδίκηση.

Βεβαίως δε μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι ενδέχεται να επέλεξε ο Σίμωνας τη χρονική αυτή στιγμή να ξεκινήσει τη δικαστική διαμάχη προσβλέποντας να υφαρπάξει δια της νομικής οδού ένα σημαντικό χρηματικό ποσό από τον κατηγορούμενο.

¹⁸⁶ Λεντάκης, Β., (2015), 130

x. Αντεπιχείρημα (§40):

« πολλὰ ὑβρισμένοις ὑπὸ Σίμωνος καὶ καταγείς τὴν κεφαλὴν ὑπ' αὐτοῦ οὐκ ἐτόλμησα αὐτῷ ἐπισκήψασθαι, ἡγούμενος δεινὸν εἶναι, εἰ . ἄρα περὶ παίδων ἐφιλονίκησαμεν ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους».

Με σθένος και αυτοπεποίθηση ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι κατά τη γνώμη του επαρκώς έχει αναπτύξει την επιχειρηματολογία του αποδεικνύοντας ότι δεν ευθύνεται για όσα ο Σίμωνας του καταλογίζει. Με επίκληση στο ήθος του πομπού, ο ομιλητής παρουσιάζει την ανωτερότητά του καθώς δε υπήρξε εκδικητικός και δεν κατήγγειλε τον Σίμωνα για τις προσβολές και το τραυματισμό του στο κεφάλι επειδή θεωρούσε ότι δε θα έπρεπε να εξοριστεί ο Σίμωνας από την πατρίδα εξαιτίας μιας ερωτικής φιλονικίας.

Μπορεί να διαπιστωθεί ότι ο απολογούμενος έχει ήδη αντιστρέψει αυτό το επιχείρημα, προβάλλοντας τη μνησικακία και τη μικρότητα του Σίμωνα, που οδήγησε τον κατηγορούμενο σε δίκη εξαιτίας μια απλής ερωτικής φιλονικίας. Συγχρόνως, φαίνεται ότι θέλει να προκαταλάβει τους δικαστές, σχετικά με τις κατηγορίες που έχουν εξαπολυθεί εναντίον του και να τονίσει ότι το θέμα ήταν μια ερωτική διαμάχη στα πλαίσια της οποίας συνέβησαν κάποιοι τραυματισμοί, που δεν υποδηλώνουν την προμελέτη.

xi. Αντεπιχείρημα (§41):

«ἔπειτα δὲ καὶ οὐδεμίαν ἡγούμην πρόνοιαν εἶναι τραύματος ὅστις μὴ ἀποκτεῖναι βουλόμενος ἔτρωσε. τίς γὰρ οὕτως ἐστὶν εὐήθης ».

Η πρόθεση, κατά τον κατηγορούμενο στοιχειοθετείται μόνο όταν υπάρχει επιδίωξη για θάνατο. Μάλιστα, την προμελέτη, στην περίπτωση του τραυματισμού, τη θεωρεί αφελή.

Ο ομιλητής, δηλαδή υποστηρίζει ότι το τραύμα εκ προνοίας είναι στην ουσία μια δράση για απόπειρα φόνου. Αυτό θα μπορούσε να εξηγήσει και τη δικαιοδοσία του Αρείου Πάγου, τις διαδικαστικές ομοιότητες με υποθέσεις δολοφονίας και το γεγονός ότι στον τέταρτο λόγο του Λυσία, *Περί τραύματος εκ προνοίας*, ο μηνυτής υποστηρίζει, όπως ο Σίμων (§28), ότι δεν είναι μόνο ότι τραυματίστηκε, αλλά ότι

έγινε απόπειρα φόνου εναντίον του . Αυτό που δεν είναι σαφές είναι η απόδειξη της πρόθεσης του κατηγορουμένου να σκοτώσει¹⁸⁷.

Ο κατηγορούμενος κάνει λόγο για αφέλεια και εδώ θα ήταν δυνατόν να λανθάνει και το επιχείρημα ότι η προμελέτη μπορεί να συνυπάρχει με τον φόνο, όχι με τον τραυματισμό καθώς ο τραυματίας είναι σε θέση να πει ποιος τον χτύπησε, ενώ ο νεκρός όχι. Εφόσον, λοιπόν, φόνος και τραυματισμός επισύρουν την ίδια ποινή, δηλαδή ισόβια εξορία, λογικότερο δε θα ήταν να επιλέξει κανείς τον φόνο¹⁸⁸; Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τον νόμο που αφορά την ανθρωποκτονία, η πρόνοια σημαίνει «πρόθεση», όχι «προσχεδιασμό». Έτσι, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η πρόνοια πιθανότατα είχε την ίδια σημασία και για τον τραυματισμό, όπως ακριβώς και για τη δολοφονία. Συνεπώς, το τραύμα έκ προνοίας πρέπει να ερμηνευθεί ως «εκ προθέσεως τραυματισμός», όχι «προμελετημένος τραυματισμός».¹⁸⁹ Επίσης φαίνεται ότι ο νόμος περί τραυμάτων δεν καθόρισε την πρόνοια ως πρόθεση φόνου. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, ο ομιλητής θα ανέφερε το σχετικό νομικό πλαίσιο, αντί να δίνει απλά μια ερμηνεία του νόμου, έτσι, όπως εξυπηρετεί τα άμεσα συμφέροντά του¹⁹⁰.

xii. Αντεπιχείρημα §§ 42-43

«ὄστις ἐκ πολλοῦ προνοεῖται ὅπως ἔλκος τις αὐτοῦ τῶν ἐχθρῶν λήψεται; ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ οἱ τοὺς νόμους ἐνθάδε θέντες, οὐκ εἴ τινες μαχεσάμενοι ἔτυχον ἀλλήλων κατάξαντες τὰς κεφαλὰς»

Ο κατηγορούμενος επισημαίνει στους δικαστές ότι δεν υπήρξε πρόθεση και προμελέτη για φόνο. Συγκριμένα, τονίζει ότι η ποινή της εξορίας δεν έχει προβλεφθεί από τους νομοθέτες για τραυματισμούς που κατά τύχη συνέβησαν, αλλά για περιπτώσεις προμελέτης ενός φόνου, ο οποίος είτε πραγματοποιήθηκε ή απλώς δεν επιτεύχθηκε, αλλά κατέληξε απλώς σ έναν τραυματισμό. Δηλαδή ο φόνος θεωρείται ως συντελεσμένος, είτε έγινε, είτε όχι, εφόσον προηγήθηκε ο σχεδιασμός του. Επιπλέον, αναφέρει ότι οι ίδιοι οι δικαστές έχοντας αυτό το σκεπτικό αυτό επέβαλαν βαρύτερες ποινές σε αντίστοιχες περιπτώσεις.

¹⁸⁷ Carey, C., (1989), 109

¹⁸⁸ Λεντάκης, Β., (2015), 131

¹⁸⁹ Phillips, D., (2007), 85

¹⁹⁰ ο.π., 87

Όμως όταν πρόκειται για περιστατικά άνευ ουσίας, όπου η πειρακτική διάθεση, η επίδραση της μέθης, η έλλειψη σοβαρότητας είναι η αιτία των τραυματισμών, τότε οι βαρύτερες κυρώσεις θα ήταν αδιανόητο να εφαρμόζονται καθώς οι άμεσα εμπλεκόμενοι όταν περιέλθουν σε κατάσταση νηνεμίας θα μετανοήσουν για τις πράξεις τους. Παραθέτει, μάλιστα και την περίπτωση που συμπλοκές γίνονται με αφορμή κάποια εταίρα, κάτι που μας παραπέμπει στον τέταρτο λόγο του Λυσία, επίσης *περί τραύματος εκ προνοίας*, όπου μήλον της έριδος είναι μια εταίρα¹⁹¹.

Αφού λοιπόν, υποστηρίζει ότι ο τραυματισμός εκ προνοίας στοιχειοθετείται μόνο όταν υπάρχει πρόθεση δολοφονίας, τονίζει ότι δεν είχε τέτοια πρόθεση και θα προσπαθήσει να το αποδείξει. Θέλοντας να δώσει, μάλιστα, κύρος και αξιοπιστία στο λόγο του παραθέτει το περιεχόμενο της σχετικής νομοθεσίας που είναι ένα είδος άτεχνων πίστεων και αναφέρεται σε συμπλοκές, όμως, στις οποίες ο τραυματισμός είναι τυχαίος και αμοιβαίος, αίροντας έτσι το θύμα, τον θύτη και την πρόθεση¹⁹².

Όμοια και στη συγκεκριμένη υπόθεση, όπως έχει υποστηρίξει, αφορμή αποτέλεσε η απλή διεκδίκηση ενός αγοριού, κάτι το οποίο στερείται ουσίας και σοβαρότητας, οπότε δεν τίθεται θέμα προμελέτης δολοφονίας.

Έτσι, αφού απουσιάζει η πρόθεση δολοφονίας δε είναι δυνατόν να κατηγορηθεί για τραυματισμό εκ προνοίας και επομένως είναι αδιανόητο να του επιβληθούν οι ποινές της εξορίας και της δήμευσης της περιουσίας.

Ωστόσο, δε θα πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι αφήνει ασαφές το θέμα, όπου οι τραυματισμοί προκύπτουν από χτυπήματα (όχι αμοιβαία) ή από όπλα¹⁹³. Αυτό έχει απόλυτη συνάφεια με αυτό που είχε υποστηρίξει ο Σίμωνας, ότι δηλαδή με τον Θεόδοτο είχαν έρθει στο σπίτι του με *όστρακα* και τον τραυμάτισαν, αφήνοντάς τον σε άθλια κατάσταση.

¹⁹¹ Λεντάκης, Β., (2015), 132

¹⁹² Carey, C., (1989), 110

¹⁹³ Ο.π.

§§ 44-45 : Ο ερειστικός και θρασύς Σίμωνας

Καθώς ολοκληρώνει τον λόγο του ο κατηγορούμενος είναι καταπέλτης για τον κατηγορό του. Πιο αναλυτικά, θεωρεί ότι ο Σίμωνας θα έπρεπε τη χρονική αυτή στιγμή να δικάζεται αντιμετωπίζοντας την εσχάτη των ποινών, δηλαδή τον θάνατο και όχι ο ίδιος να κινδυνεύει να χάσει την περιουσία του και να εκδιωχθεί από τη χώρα του.

Έπειτα, αποδίδει την κατηγορία του συκοφάντη στον μηνυτή του, δηλαδή του ατόμου που κερδίζει τα προς το ζην καταδίδοντας και εκβιάζοντας τους πλουσίους. Βέβαια, αυτό το στοιχείο δε συνάδει με την αγάπη του για τον Θεόδοτο καθώς πρόκειται για χαρακτηριστικά εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους, που δεν μπορούν να συνυπάρξουν στο πρόσωπο ενός ατόμου. Έτσι, παρακινεί τους δικαστές να συνειδητοποιήσουν πόσο φαύλος, υποκριτής και αναιδής είναι ο Σίμωνας.

Επιχειρεί, μάλιστα, να τεκμηριώσει τη θέση του αναφερόμενος και σ' ένα περιστατικό μετά τη μάχη της Κορώνειας, όπου κατέφθασε στην Κόρινθο με σκόπιμη καθυστέρηση ώστε ν' αποφύγει τον κίνδυνο και να μην πάρει μέρος στον πόλεμο, στον οποίον οι Αθηναίοι ηττήθηκαν τελικά. Μάλιστα, αναφέρει ότι γρονθοκόπησε τον ταξίαρχό του και υπήρξε ο μόνος Αθηναίος που εκδιώχθηκε από τον Αθηναϊκό στρατό με δημόσια προκήρυξη.

Παρατηρείται ότι ο κατηγορούμενος πριν από τον επίλογο, χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίθεση στο ήθος του αντιπάλου. Δεν είναι τυχαία η τεχνική αυτή του Λυσία, ο οποίος δια στόματος του απολογουμένου, επιδιώκει να αφήσει τους δικαστές με την εικόνα του ερειστικού και απείθαρχου Σίμονα, λίγο πριν το τέλος. Το εντυπωσιακό είναι ότι ο ομιλητής κάνει μια παρέκβαση από την υπόθεση και περιγράφει ένα περιστατικό που δε σχετίζεται με αυτή, γεγονός που δεν επιτρεπόταν κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης.

Η ειδοποιός διαφορά από τις άλλες ηθογραφήσεις του Σίμονα είναι ότι ο Λυσίας δεν προβάλλει την αναίδειά του στα πλαίσια μιας ιδιωτικής υπόθεσης αλλά στα πλαίσια τώρα ενός ζητήματος που αφορούσε την ίδια του την πατρίδα και μάλιστα ενός πολέμου.

Ο λογογράφος γνωρίζει την ιδιαίτερη ευαισθησία που είχαν η Αθηναίοι για ζητήματα φιλοπατρίας. Σκόπιμα, λοιπόν, επιλέγει να παραθέσει το περιστατικό αυτό

καταδεικνύοντας τη μοχθηρή συμπεριφορά του Σίμωνα, ο οποίος φέρθηκε απρεπώς σε ταξίαρχό του και απόταχθηκε από τους ίδιους τους στρατηγούς, με την κατηγορία της λιποταξίας, σε κρίσιμη στιγμή για την Αθήνα. Έτσι, ο κατήγορος παρουσιάζεται όχι μόνο ως ένας φάυλος άνθρωπος αλλά και ως ένας επικίνδυνος πολίτης για την πατρίδα του.

Επίλογος (§§ 46-48)

Στον επίλογο ο ομιλητής δηλώνει ότι δε θα αναφερθεί περαιτέρω στην επαίσχυντη συμπεριφορά του Σίμωνα καθώς δεν είναι νόμιμο να περιγράφονται γεγονότα που δε σχετίζονται με την υπόθεση. Βεβαίως, καλεί του δικαστές να ξανασκεφθούν τη στάση των ανθρώπων που εισβάλουν στις οικίες των συμπολιτών τους, τους καταδιώκουν και η συμπεριφορά τους να είναι βίαιη απέναντί τους. Επικαλείται, έπειτα, τη δίκαιη κρίση των δικαστών να οδηγηθούν σε μια απόφαση που θα είναι σύμφυτη με το πνεύμα δικαίου, ώστε να μην εκδιωχθεί από την πατρίδα του. Τονίζει ότι για την πατρίδα έχει διακινδυνεύσει πολλές φορές τη ζωή του, ενώ μεγάλη είναι η συνεισφορά του με τις λειτουργίες, τη στιγμή που η πατρίδα του μόνο έχει ωφεληθεί από αυτόν και τους προγόνους του. Τέλος, ζητά τον οίκτο τόσο των δικαστών όσο και των Αθηναίων πολιτών καθώς αδίκως έχει εμπλακεί σ' αυτό το δικαστικό αγώνα.

Οι παράγραφοι 46-48 καλύπτουν τον επίλογο του δικανικού αυτού λόγου. Οι επίλογοι του Λυσία, όπως συμβαίνει και με τους προλόγους του, εμφανίζουν αξιοπρόσεκτη ποικιλία και ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες κάθε υπόθεσης. Τείνουν προς την εκλέπτυνση και τους χαμηλούς τόνους και έχουν δεχτεί κριτική για την απουσία επίκλησης στο συναίσθημα. Ενίοτε, όμως, περιέχουν ειλικρινείς και εντυπωσιακές εκκλήσεις στους δικαστές να πράξουν το καθήκον τους¹⁹⁴.

Στο συγκεκριμένο επίλογο, πράγματι ο απολογούμενος κάνει έκκληση στους δικαστές για μια δίκαιη απόφαση, «ὅν ὕμεις μεμνημένοι τὰ δίκαια ψηφίζεσθε», κάτι που παρατηρήθηκε και στον πρόλογο, όπου έγινε αναφορά στη δίκαια κρίση των δικαστών. Παράλληλα, χρησιμοποιεί το σύνηθες δικαστικό τέχνασμα της *praeteritio*, με το οποίο δηλώνει όσα κανονικά θα όφειλε να έχει αποσιωπήσει. Έχει, όμως, ήδη παραβιάσει την απαγόρευση αυτή και είναι πλέον αργά να τον διακόψει ο κήρυκας του δικαστηρίου¹⁹⁵.

Συγχρόνως, εντύπωση προκαλεί η χρήση γ' πληθυντικού αντί γ' ενικού και Ενεστώτα αντί Αορίστου, προκειμένου ο ομιλητής να προσδώσει καθολική διάσταση στο λόγο του αλλά και να καλέσει του δικαστές να ταυτιστούν μαζί του, «ἐκεῖνο

¹⁹⁴ Edwards, M., (2002), 38

¹⁹⁵ Λεντάκης, Β., (2015), 132-133

ένθυμεισθε: οὔτοι εἰσιν πατρίδος οἱ βίαις τὴν ἡμεπατρίδος...οὔτοι οἱ διώκοντες, οὔτοι οἱ βία ἐκ τῆς ὁδοῦ συναρπάζοντες ἡμᾶς».

Εντύπωση, επίσης, προκαλεί η έντονη αντίθεση ήθους του κατηγορουμένου, σε σχέση με τον κατηγορό του. Συγκεκριμένα, ενώ ο Σίμων παρουσιάζεται μοχθηρός και αδιάφορος έως επικίνδυνος για την πατρίδα του εξαιτίας του άμετρου εγωκεντρισμού του, ο κατηγορούμενος εμφανίζεται ευεργέτης της πατρίδας και ιδιαίτερος φιλόπατρις. Πρόκειται για έναν κοινό τόπο η αναφορά στις στρατιωτικές υπηρεσίες κάποιου και η ανιδιοτελής αγάπη και αφοσίωση για την πατρίδα. Παράλληλα, με την αναφορά στους προγόνους και στον υπαινιγμό ότι αυτοί ήταν διακεκριμένοι επιβεβαιώνει για άλλη μια φορά την καλή οικονομική του κατάσταση¹⁹⁶.

Τέλος, ζητά τον οίκτο των δικαστών. Ο οίκτος είναι η λύπη που προκαλείται επειδή βλέπουμε ότι μια συμφορά καταστρεπτική επέρχεται σε πρόσωπο που δεν άξιζε να την υποστεί και μάλιστα όταν αντιλαμβανόμαστε ότι η συμφορά αυτή είναι δυνατόν να έλθει σε μας ή σε κάποιον δικό μας, κυρίως δε αν «είναι και κοντά μας»¹⁹⁷.

¹⁹⁶Carey, C., (1989), 113

¹⁹⁷Ηλιού, Ηλ., τομ1, (1980), 223

ΡΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ – ΚΑΤΑ ΚΟΝΩΝΟΣ

Εισαγωγικά Στοιχεία

Το είδος του λόγου

Ο ρητορικός λόγος Κατά Κόνωνα, ανήκει στο δικανικό είδος των έργων του Δημοσθένη, πεντηκοστός τέταρτος κατά την αρίθμηση, στον οποίον ο Αρίστων κατηγορεί τον Κόνωνα για *τραύμα* αικείας. Βέβαια, ο Αρίστων, επισημαίνει τη βαρύτητα του αδικήματος, κάνοντας λόγο, εκ προοιμίου, για διάπραξη *ὑβρεως* από πλευράς εναγομένου, χωρίς ωστόσο, ο ίδιος ο ενάγων να υποβάλλει *γραφή ὑβρεως*.

Ιστορικό πλαίσιο – Ο χρόνος τέλεσης της δίκης

Σχετικά με το χρόνο τέλεσης της δίκης, ούτε η ημερομηνία των γεγονότων, που περιγράφει ο Αρίστων, ούτε η ημερομηνία της δίκης μπορούν να εξακριβωθούν με βεβαιότητα. Στη διήγηση, στην τρίτη ενότητα, ο Αρίστων καθώς εξιστορεί τα γεγονότα, αναφέρεται στην εκστρατεία που έγινε το 341 π.Χ στο Πάνακτο¹⁹⁸, το οποίο βρίσκεται στα όρια μεταξύ Αθήνας και Βοιωτίας. Βέβαια, μας ενημερώνει ότι καμία τέτοια εκστρατεία δεν είχε γίνει κατά τη διάρκεια του Ιερού Πολέμου (355 – 346 π.Χ.). Παρ' όλα αυτά, όλα τα φρούρια στα σύνορα με τη Βοιωτία φαίνονται να έχουν επανδρωθεί το 357 π.Χ. Αυτό υποδηλώνει ότι το έτος της στρατιωτικής θητείας του Αρίστωνος ήταν το 357 ή το 343, ενώ η χρονολογία του λόγου το 355 ή το 341¹⁹⁹. Βέβαια, ο Δημοσθένης μπορεί να είναι αναξιόπιστος σε αυτή την ομιλία και η στρατιωτική δραστηριότητα που αναφέρεται εκεί μπορεί να μην είναι ακριβώς το είδος που περιγράφεται²⁰⁰.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι στην παρέα του Κόνωνα, η οποία αναφέρεται στην

¹⁹⁸ Gagarin, M., *Speeches From Athenian Law*, (2011), 67

¹⁹⁹ Carey, C., Reid, R. A., (2000), 69

²⁰⁰ Gagarin, M., (2011), 67

παράγραφος 7, συμπεριλαμβανόταν και ο Σπίνθαρος, που ήταν γιος του πολιτικού Ευβούλου. Η σχέση λοιπόν του Κόνωνα με τον γιο του Ευβούλου, στην παράταξη του οποίου ο Δημοσθένης είχε επιτεθεί κατά τα τέλη του 350, λόγω της αποτυχίας της να ελέγξει την αυξανόμενη δύναμη της Μακεδονίας, μας δείχνει ότι ίσως ο Δημοσθένης είχε δεχθεί την υπόθεση για πολιτικούς λόγους. Αν βέβαια, αυτό ισχύει δε μας βοηθά στη χρονολόγηση του λόγου. Δεδομένου, όμως ότι από το 341 Δημοσθένης υπήρξε μια από τις πλέον ηγετικές πολιτικές μορφές, οριακά και πιο πιθανά φαίνεται να προσδιορίζεται η χρονολόγηση του έργου περίπου στο 350²⁰¹.

Η υπόθεση

Ο Αρίστων, ο κατήγορος και εκφωνητής του παρόντος λόγου, φιλήσυχος νεαρός Αθηναίος, κατά τη διάρκεια της θητείας του, έπεσε θύμα ταραχοποιών, ανάμεσα στους οποίους ήταν και οι γιοι του Κόνωνα, Παρ' όλο που το γεγονός αναφέρθηκε στο στρατηγό και έγινε η σχετική επίπληξη, αυτή η ομάδα μέθυσων και ταραξιών το ίδιο βράδυ βιαιοπράγησε εναντίον του Αρίστωνα και των άλλων συστρατιωτών του που είχαν κάνει την καταγγελία.

Λίγο καρό αργότερα, συγκεκριμένα ένα απόγευμα, όταν ο Αρίστων περπατούσε με κάποιο φίλο του, τον Φανόστρατο, στην αγορά συνάντησε τυχαία τον γιο του Κόνωνα, τον Κτησία, ο οποίος του απευθύνθηκε κατά τρόπο δυσνόητο καθώς ήταν μεθυσμένος. Στη συνέχεια, ο Αρίστων δέχθηκε επίθεση απ' την ομάδα του Κόνωνα, η οποία βρισκόταν υπό την επήρεια της μέθης. Μάλιστα, ο ενάγων ξυλοκοπήθηκε τόσο άγρια, ώστε βρέθηκε στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου.

²⁰¹ Carey, C., (1997),84

Οι πρωταγωνιστές

Ο Αρίστωνας ήταν άγνωστος νεαρός Αθηναίος πολίτης ο οποίος διώκει με τη διαδικασία της δίκης ακείας τον Κόνωνα .

Ο Κόνωνας ήταν αρκετά μεγαλύτερος του Αρίστωνος, πιθανότατα πλεόντων πενήντα ετών, για τον οποίον επίσης, πέρα από τα στοιχεία αυτού του λόγου δε γνωρίζουμε τίποτε άλλο.

Ο Κτησίας ήταν γιος του Κόνωνα και είχε λάβει μέρος μαζί με τον Αρίστωνας στην εκστρατεία στο Πάνακτο.

Ο Φανόστρατος, ήταν συνομήλικος και φίλος του Αρίστωνος, Για τον Φανόστρατο γίνεται μια σύντομη αναφορά στη διήγηση του λόγου καθώς βρέθηκε μαζί με τον Αρίστωνας στην αγορά και στη συνέχεια έγινε αποδέκτης της επίθεσης που εξαπόλυσε η ομάδα του Κόνωνα στοχοποιώντας βέβαια τον κατηγορο.

Η δομή του δικανικού λόγου

Στο συγκεκριμένο δικανικό λόγο η δομή είναι η εξής:

Προοίμιο: §§1-2

Διήγησις: §§3- 12:

Πίστις ή Απόδειξις: §§13-41

Επίλογος : §§42-44

Προοίμιο (§§ 1-2)

Ο Αρίστων εξ' αρχής αποδίδει στον Κόνωνα την κατηγορία της *ὑβρεως*. Μάλιστα, κάνει λόγο για πρόκληση σωματικών βλαβών, από τις οποίες γλίτωσε προς μεγάλη έκπληξη των γιατρών και των οικείων του. Παρά το γεγονός ότι κάνει λόγο για *ὑβρη* δεν υποβάλλει *γραφὴ ὑβρεως* - που θα μπορούσε να επισύρει και την ποινή του θανάτου - αλλά καταθέτει δίκη *αίκειας*²⁰².

Αμέσως, βέβαια σπεύδει ο ρήτορας να αιτιολογήσει τη μη υποβολή *γραφὴ ὑβρεως*. Ως κύριος λόγος προβάλλεται η μετριοπάθεια (μετριότης) του Αρίστωνος. Η υποβολή και η υποστήριξη μιας αγωγής δημοσίου χαρακτήρα θα απαιτούσε τόλμη και νομική εμπειρία μεγαλύτερη από αυτή που θα μπορούσε να διαθέτει ένας νέος της ηλικίας του Αρίστωνος. Έτσι, συγγενείς και φίλοι τον συνεβούλευσαν να καταθέσει δίκη *αίκειας*, αγωγή δηλαδή ιδιωτικού χαρακτήρα, και εκείνος που διακρίνεται από μετριότητα, αρετή που επισημαίνει ως χαρακτηριστικό του ήθους του κατ' επανάληψη στο λόγο (16,17,24) ακολούθησε την παραίνεσή τους²⁰³.

Ο κατηγορος, στη συνέχεια, προϊδεάζει τους δικαστές για δεινά τα οποία έχει υποστεί από τον Κόνωνα, μιλά συγκεκριμένα για βιαιότητες αλλά και για επαίσχυντη συμπεριφορά που επέδειξε στο μέλλον ο κατηγορούμενος απέναντί του. Τέλος, επικαλείται την ευμενή διάθεση των δικαστών, προβάλλει τον εαυτό του ως θύμα και δείχνει την πρόθεσή του να μη μακρηγορήσει.

Με την πρώτη κιόλας λέξη του λόγου, «*ὑβρισθείς*», ο ρήτορας προσδιορίζει το αδίκημα που διαπράχθηκε εναντίον του πελάτη του. Η εντύπωση της αμεσότητας που προσδίδεται, ταιριάζει στο ύφος ενός νέου ομιλητή, ενώ η περιεκτικότητα σε νόημα της μετοχής συνάδει με το ήθος του μετριοπαθούς άνδρα που προβάλλει για τον εαυτό του ο Αρίστων²⁰⁴.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο όρος *ὑβρις*, αν και αρκετά κοινή λέξη, δεν είναι εύκολο να ορισθεί ή να μεταφρασθεί. Οι σύγχρονοι συγγραφείς τη

²⁰² Χατζηλάμπρου, Ρ., 15

²⁰³ ο.π.

²⁰⁴ ο.π.

χρησιμοποιούσαν συχνά με την έννοια της «αλαζονείας», αυτή όμως δεν αντιπροσωπεύει επαρκώς το φάσμα της αρχαίας ελληνικής λέξης²⁰⁵.

Οι χαρακτηριστικές εκδηλώσεις της, πέρα από το να τρώει και να πίνει κανείς, είναι να έχει σεξουαλική δραστηριότητα, να κάνει ζαβολιές, να χτυπά και να σκοτώνει, ν' αρπάζει την περιουσία και τα δικαιώματα των άλλων ανθρώπων, να χλευάζει τους ανθρώπους και ν' απειθαρχεί και στις ανθρώπινες και στις θεϊκές εξουσίες. Ένα πρόσωπο φανερώνει *ὑβρι*, με το να εντυφεί σε συμπεριφορά η οποία είναι κακή, ή στην καλύτερη περίπτωση, ανώφελη, επειδή έτσι θέλει να κάνει, αδιαφορώντας για τις επιθυμίες ή τα δικαιώματα των άλλων ανθρώπων²⁰⁶.

Σε νομικό, ωστόσο, πλαίσιο, η διαφορά μεταξύ του φάσματος μιας γραφής ὑβρεως και του φάσματος μια δίκης για σωματική κάκωση, δυσφήμιση βρισκόταν στο κίνητρο και στην πνευματική κατάσταση του παραβάτη. Αν, π.χ., ένας άνδρας χτυπούσε κάποιον άλλον επειδή είχε χάσει την ψυχραιμία του ή κατά τύχη, αυτό ήταν απλώς σωματική βλάβη (*αἰκεία*). Αλλά, αν τον χτυπούσε επειδή θεωρούσε τον εαυτό του και τις επιθυμίες του σπουδαιότερες από τα δικαιώματα και την υπόληψη του θύματός του, αυτό ήταν *ὑβρις*, δηλαδή πολύ σοβαρότερο έγκλημα²⁰⁷.

Στη Ρητορική του Αριστοτέλη, εξάλλου, επισημαίνεται ότι την *ὑβριν* δεν τη διαπράττει κάποιος αν δώσει χτύπημα σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά μόνο αν το κάνει με κάποιο σκοπό, όπως την ατίμωση του άλλου ή τη δική του διασκέδαση. Επιπλέον, ο Σταγειρίτης φιλόσοφος θεωρεί ότι *ὑβρις* είναι να κάνει και να λέει κανείς πράγματα που ατιμάζουν το θύμα, όχι για να κερδίσει ο δράστης κάτι το οποίο δεν είχε πριν, αλλά για να διασκεδάσει²⁰⁸.

Σ' ένα δικαστήριο, συνεπώς, είναι δύσκολο ν' αποδειχθεί μια πνευματική κατάσταση. Μπορεί να είναι αρκετά εύκολο ν' αποδείξεις ότι κάποιος σε χτύπησε, είναι όμως πολύ δυσκολότερο, ν' αποδείξεις ότι αυτό που τον έκανε να σε χτυπήσει ήταν ο αρρωστημένος εγωισμός και όχι κάποιο άλλο κίνητρο ή τυχαίο συμβάν²⁰⁹.

Στη συνέχεια του λόγου, ο Αρίστων για να κερδίσει αμέσως τις εντυπώσεις για τη βαρύτητα του αδικήματος, δηλώνει με έμφαση το μεγάλο χρονικό διάστημα που όλοι

²⁰⁵ Macdowel, D.M.,(2003), 199

²⁰⁶ ο.π.,200

²⁰⁷ ο.π.,201-202

²⁰⁸ ο.π.,202

²⁰⁹ ο.π.,203

οι συγγενείς αλλά και οι ειδικοί «οι ιατροί» πίστευαν ότι θα υποκύψει στα τραύματά του, §1 «ὥστε πολὺν χρόνον πάνυ μήτε τοὺς οἰκείους μήτε τῶν ἰατρῶν μηδένα προσδοκᾶν περιφεύξεσθαί με». Πρόκειται μάλλον για υπερβολή, που όμως τονίζει την ανησυχία και την απελπισία που κυρίευσε οικείους και ιατρούς για τον επικείμενο θάνατο ενός νέου ανθρώπου. Στον λόγο παρατηρείται σύγχυση ως προς τον αριθμό των ιατρών, καθώς χρησιμοποιείται άλλοτε ενικός (§§ 10,11,12) και άλλοτε πληθυντικός αριθμός (§§1, 9, 36), όταν γίνεται σχετική αναφορά. Στο προοίμιο, όμως, του λόγου κρίθηκε σκόπιμο, ακόμη και αν ο ιατρός ήταν ένας, να δηλωθεί ότι σύμφωνα με τη γνώμη πολλών ιατρών ο Αρίστων θεωρήθηκε ετοιμοθάνατος²¹⁰.

Μάλιστα προκειμένου ν' αποφύγει τον χαρακτηρισμό της υπερβολής επισημαίνει ότι το γεγονός ότι τελικά σώθηκε και μπόρεσε να διεκδικήσει το δίκιο του στο δικαστήριο ήταν απροσδόκητο²¹¹, §1 «σωθεὶς ἀπροσδοκῆτως» .

§1 «δίκην τῆς αἰκείας ταυτηνί - ὕβρεως γραφαῖς». Το αδίκημα είναι κατά τον ομιλητή ουσιαστικά ὕβρις, ιδιαίτερα βαρύτατο, και ας έχει υποβληθεί *δίκη αἰκείας*, και όχι *γραφή ὕβρεως*, όπως θα ἄρμοζε στο αδίκημα. Κατ' αυτό τον τρόπο οικοδομείται ένα επιχείρημα a fortiori:²¹² αν δηλαδή ο Κόνων είναι ἔνοχος για ὕβριν, πόσο μάλλον είναι ἔνοχος για το ελάχιστον αδίκημα της *αἰκείας*²¹³. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ο δικανικός ὅρος «ἔλαχον δίκην». Πρόκειται για μια φράση, που ενώ σύμφωνα με την ετυμολογία της σημαίνει παθητικότητα, συχνά χρησιμοποιείται και αποδίδεται με την ενεργό έννοια ότι ο ενάγων «ασκεί προσφυγή ή δίωξη»²¹⁴.

§1 «τῶν λωποδυτῶν ἀπαγωγῆ» Οι λωποδύτες μαζί με τους κλέφτες, τους διαρρηκτές και τους απαγωγείς κατατάσσονταν στην κατηγορία των εγκληματιῶν που χαρακτηρίζονταν ως κακούργοι. Τα αδικήματά τους ἐνέπιπταν στη δικαιοδοσία των Ἐντεκα ἀρχόντων²¹⁵. Στους Ἐντεκα οδηγούσαν τους κακούργους τους οποίους

²¹⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 16

²¹¹ ο.π., 17

²¹² ο.π., 15

²¹³ ο.π., 16

²¹⁴ Carey, C., Reid, R. A., (2000), 74

²¹⁵ ο.π., 74 -75

συνελάμβαναν επ' αυτοφώρω (flagrante delicto)²¹⁶. Η επ' αυτοφώρω λοιπόν, σύλληψη ονομαζόταν απαγωγή, αλλά από τον τέταρτο τουλάχιστον αιώνα οι συλλήψεις μπορούσαν να γίνουν και αργότερα²¹⁷.

Μετά τη σύλληψη, αν ο φερόμενος ως λωποδύτης ομολογούσε την ενοχή του, οι Έντεκα διέταζαν την εκτέλεσή του χωρίς δίκη. Αν πάλι αρνιόταν την ενοχή, τότε κρατείτο στη φυλακή έως τη δίκη και αν κρινόταν ένοχος, ως ποινή οριζόταν ο θάνατος²¹⁸. Δεδομένου, όμως, ότι ο Αρίστων υποστηρίζει ότι ξυλοκοπήθηκε και είχε απογυμνωθεί, ήταν τεχνικά δυνατή η δίωξη του Κόνωνα με την κατηγορία του λωποδύτη, ακόμη και αν δεν υπήρχε η πρόθεση να κλέψει τον Αρίστων, αλλά να τον ταπεινώσει²¹⁹.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό πως ενώ ο Κόνων θα μπορούσε να συλληφθεί ως «λωποδύτης» και να μηνυθεί για εξύβριση, παραπέμπεται σε δίκη από τον Αρίστων για πρόκληση σωματικών βλαβών.

Οι λόγοι, λοιπόν, που οδήγησαν σ' αυτή την επιλογή δίκης προβάλλονται υπό το πρίσμα της λόγω ηλικίας σεμνότητας και έλλειψης νομικής εμπειρίας του ενάγοντος, §1 «μη μείζω πράγματ' ἢ δυνήσομαι φέρειν ἐπάγεσθαι, μηδ' ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν περὶ ὧν ἐπεπόνθειν ἐγκαλοῦντα φαίνεσθαι».

Ωστόσο, υπήρχαν και άλλα κίνητρα που τον οδήγησαν στην επιλογή υποβολής της συγκεκριμένης αγωγής.

- Η γραφή ὕβρεως ή η απαγωγή λωποδυτῶν επεφύλασσε κίνδυνο σοβαρών ποινών για τον ενάγοντα, εάν δε συνέχιζε τη νομική διαδικασία ή εάν αποτύγγανε να συγκεντρώσει το ένα πέμπτο των ψήφων των δικαστών. Μάλιστα η απόδειξη της διάπραξης ὕβρεως ήταν αρκετά δύσκολη σε σχέση με αυτήν της αικείας.

- Στην περίπτωση του Αρίστωνος, ίσως ήταν αρκετό ν' αποδείξει ότι δέχτηκε χτυπήματα, κάτι σχετικά εύκολο, διότι πολλοί άνθρωποι τον είδαν τραυματισμένο, ενώ δε διέθετε μάρτυρες ικανούς και πρόθυμους να βεβαιώσουν και να πείσουν ότι διαπράχθηκε σε βάρος του ὕβρις .

- Τέλος, αν ο Κόνων καταδικαζόταν σε δίκη γραφή ὕβρεως, το πρόστιμο θα περιεχόταν στην πολιτεία, ενώ ο νικητής σε μια ιδιωτική δίκη αικείας διεκδικούσε και

²¹⁶ Χατζηλάμπρου, Ρ., 14

²¹⁷ Carey, C., Reid, R. A., (2000), 75

²¹⁸ Χατζηλάμπρου, Ρ., 14

²¹⁹ Carey, C., Reid, R. A., (2000), 75

έπαιρνε ο ίδιος τη χρηματική αποζημίωση²²⁰. Άλλωστε οι Αθηναίοι θεωρούσαν την τιμή και την υπόληψη σημαντικά πράγματα, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αγνοούσαν τις ευκαιρίες για υλικά κέρδη²²¹.

Αν και ο λόγος αφορά δίκην αικείας, ωστόσο ο Αρίστων αντιμετωπίζει το αδίκημα ως *ὑβριν* και έτσι αναφέρεται σε αυτό. Προσπαθεί, δηλαδή, να καλλιεργήσει την εντύπωση ότι πρόκειται για σοβαρότατο αδίκημα, του οποίου ο δράστης αξίζει να τιμωρηθεί με τη μεγαλύτερη δυνατή ποινή, τη θανατική²²², §1 «ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, θανάτου κρίνας τουτονί».

Η δήλωση αυτή του Αρίστωνος ότι θα επιθυμούσε με μεγάλη χαρά την επιβολή της θανατικής ποινής για τον αντίδικό του, υπογραμμίζει τη σοβαρότητα του αδικήματος που υπέστη, προσκρούει όμως στην εικόνα του μετρίου, του μη υπερβολικά δυναμικού νέου που προσπαθεί να οικοδομήσει στον λόγο του. Γι' αυτό και σπεύδει να ζητήσει αμέσως συγγνώμη από τους δικαστές, §2 «καὶ τούτου συγγνώμην ἔξετε», αν και είναι σίγουρος ότι όλοι θα κατανοήσουν την επιθυμία του αυτή, μόλις πληροφορηθούν τι υπέφερε από τον αντίδικο²²³, §2 «εὖ οἶδ' ὅτι, πάντες, ἐπειδὰν ἂ πέπονθ' ἀκούσητε» .

Με τους ρητορικούς λογότυπους της επιδίωξης της εύνοιας των δικαστών (*captatio benevolentiae*), έκκληση παροχής βοήθειας σε περίπτωση που αυτοί πεισθούν για το δίκιο του, και την υπόσχεση ότι θα είναι σύντομος στον λόγο του ολοκληρώνεται το προοίμιο του κατά Κόνωνος, §2 «ἀξιῶ δὴ καὶ δέομαι πάντων ὁμοίως ὑμῶν πρῶτον μὲν εὐνοϊκῶς ἀκοῦσαί μου περὶ ὧν πέπονθα λέγοντος, εἶτα, ἐὰν ἠδικῆσθαι καὶ παρανενομῆσθαι δοκῶ, βοηθησαί μοι τὰ δίκαια [...] διηγῆσομαι [...] διὰ βραχυτάτων».

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στο βαρύ περιεχόμενό του ρήματος *ἀξιῶ*, που μετριάζεται και σχεδόν αίρεται με τη χρήση του παρακλητικού ρήματος *δέομαι*. Η αξίωση γίνεται σεμνή ικεσία, γεμάτη συστολή και σεβασμό προς το κύρος της δικαστικής αρχής. Βεβαίως, η ένταξη στο προοίμιο των παραπάνω στερεότυπων φράσεων δεν αποτελούσε απλώς συμμόρφωση προς την καθιερωμένη σύμβαση, αλλά

²²⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 16

²²¹ Macdowel, D.M.,(2003), 204

²²² Χατζηλάμπρου, Ρ., 16

²²³ ο.π., 17

επιτελούσε σημαντική υπηρεσία στην προσπάθεια του ομιλητή να γίνει αποδεκτός από τους δικαστές²²⁴.

Έτσι, εξετάζοντας αν έχουν επιτευχθεί οι στόχοι του προοιμίου, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο ομιλητής προσπαθεί να προσελκύσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου (*πρόσεξις*), με την επιλογή του να κατηγορήσει τον Κόνωνα για πρόκληση σωματικής βλάβης, τη στιγμή που θα μπορούσε να υποβάλει γραφή *ὑβρεως*, ενώ έχει υποστεί βιαιότητες και πολλά δεινά από τον κατηγορούμενο.

Συγχρόνως, ο Αρίστων αποσκοπώντας στην ευμενή διάθεση του ακροατηρίου (*εύνοια*), παρουσιάζει τον εαυτό του ως θύμα, ως έναν άνθρωπο που έχει αδικηθεί και έχει υποστεί σωματικές βλάβες. Μάλιστα, τονίζει τη βαρύτητα των τραυμάτων του και υπονοεί πως θα μπορούσαν να είναι και θανάσιμα. Αντιθετικά, ο ίδιος, χωρίς να επωφεληθεί των δικαιωμάτων που του παρείχε ο νόμος, δεν οδηγεί τον κατηγορούμενο σε δίκη που θα επέσυρε την ποινή του θανάτου. Άλλωστε, όπως επισημαίνει, με την παρότρυνση των οικείων του, συμπεριφέρθηκε με τη σεμνότητα που του επέβαλε το νεαρό της ηλικίας του. Τα παραπάνω συνιστούν την προσπάθεια του κατηγορούμενου να προβάλλει την εικόνα του σεμνού, ενάρετου, φιλήσυχου νέου που είναι ο αποδέκτης μιας επαίσχυντης συμπεριφοράς. Την ίδια στιγμή ζητώντας συγχώρεση « *συγγνώμην ἔξετε* », επικαλούμενος την ευνοϊκή διάθεση του ακροατηρίου « *ἀξιῶ δὴ καὶ δέομαι πάντων ὁμοίως ὑμῶν πρῶτον μὲν εὐνοϊκῶς ἀκοῦσαί μου βοηθῆσαί μοι τὰ δίκαια*» και δηλώνοντας ότι δε θα μιλήσει διεξοδικά, προφανώς για να μην κουράσει, « *ἐξ ἀρχῆς δ' ὡς ἕκαστα πέπρακται διηγήσομαι πρὸς ὑμᾶς, ὡς ἂν οἴός τ' ᾧ διὰ βραχυτάτων*», καθιστά σαφή την πρόθεσή του για μια ευνοϊκή αντιμετώπιση από τους δικαστές.

Σχετικά με τον τελευταίο στόχο του προοιμίου, την *ευμάθεια* ο Αρίστων περιορίζεται στον προσδιορισμό της δίκης –πρόκειται για ιδιωτική δίκη– στην οποία έχει παραπέμψει τον κατηγορούμενο με την κατηγορία των σωματικών βλαβών αν και η εν γένει συμπεριφορά του θα δικαιολογούσε κατ' αυτόν γραφή *ὑβρεως*. Βεβαιώνει, ωστόσο, το ακροατήριο ότι θα ξεκινήσει τη διήγηση των γεγονότων από την αρχή.

²²⁴ ο.π.

Διήγηση (§§3-12)

Η δεύτερη σημαντική ενότητα του λόγου είναι η διήγησης, η οποία συνιστά το σύνολο των «πραγματικών» στοιχείων που αποτελούν τη βάση της υπόθεσης του ομιλητή. Η αφήγηση του Αρίστωνα υποδιαιρείται σε δύο μέρη:

§§3 - 6 προϊστορία της υποτιθέμενης επίθεσης και

§§7-12 την επίθεση και τις συνέπειές της.

Ο Αριστοτέλης (Ρητ. 1356a) αναγνωρίζει το πάθος (συναίσθημα) ως μια μορφή της απόδειξης. Το πάθος συνίσταται στο να προκαλέσει στο κοινό τη συναισθηματική κατάσταση που απαιτείται για να επιτευχθεί η πειθώ, δηλαδή (στη δικανική ρητορική) η συμπάθεια για τον ομιλητή και αγανάκτηση ενάντια στον αντίπαλό του²²⁵.

§§ 3-6: Η προϊστορία και η υποτιθέμενη επίθεση

Ο Αρίστων ξεκινά την εξιστόρηση των γεγονότων αναφερόμενος στην εκστρατεία στο Πάνακτο, § 3 «ἐξῆλθον ἔτος τουτὶ τρίτον εἰς Πάνακτον». Η διατύπωση της πρότασης υποδηλώνει ότι η φρουρά ήταν μια επίσημη αποστολή, δεν αποτελούσε μέρος εκπαίδευσης εφήβων, § 3 «φρουρᾶς ἡμῖν προγραφείσης»²²⁶. Στην εκστρατεία αυτή, οι γιοι του Κόνωνος είχαν στρατοπεδεύσει δίπλα στη σκηνή του Αρίστωνα. Ο τελευταίος τονίζει ότι αυτό αποτέλεσε και το σημείο εκκίνησης της αντιδικίας τους,²²⁷ § 3 «ἢ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔχθρα καὶ τὰ προσκρούματ' ἐκεῖθεν ἡμῖν συνέβη».

Κατά την περιγραφή των αιτιών αυτής της έχθρας, ο ρήτορας δεν φείδεται λεπτομερειών. Οι γιοι του Κόνωνα άρχιζαν να πίνουν από το πρωί, § 3 «ἔπινον ἐκάστοθ' οὔτοι τὴν ἡμέραν», με αποτέλεσμα την ώρα του βραδινού, όταν ο μέσος άνθρωπος χαλαρώνει με λίγο κρασί μετά τον κάματο της μέρας, αυτοί ήταν ήδη μεθυσμένοι και ασχημονούσαν²²⁸.

Μια τόσο μεγάλη κατανάλωση ποτού σ' ένα συμπόσιο, δηλαδή, γινόταν μετά το βραδινό γεύμα. Ωστόσο, οι γιοι του Κόνωνα αρχίζουν το ποτό μετά το μεσημεριανό γεύμα και συνεχίζουν να πίνουν όλη μέρα, κάθε μέρα. Το χειρότερο από όλα, είναι

²²⁵ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,77

²²⁶ ο.π., 78

²²⁷ Χατζηλάμπρου, Ρ., 18

²²⁸ ο.π.

ότι όσον αφορά το καθήκον τους, συμπεριφέρονται σαν να βρίσκονται σε διακοπές. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί πως η μέθη στην αρχαία όσο και στη σύγχρονη εποχή θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με επιείκεια ή αυστηρότητα ανάλογα με το πώς συμπεριφέρεται το άτομο. Στη ρητορική αυτή η εξατομικευμένη συμπεριφορά θα εξαρτηθεί από τις ανάγκες του συγγραφέα²²⁹.

Την ίδια στιγμή ο Αρίστων με την ομάδα των στρατιωτών του συνέχιζαν να συμπεριφέρονται με την ίδια ευπρέπεια στο στρατόπεδο, όπως ακριβώς και στην πόλη, «ἡμεῖς δ' ὥσπερ ἐνθάδ' εἰώθειμεν, οὕτω διήγομεν καὶ ἔξω». Στον αντίποδα, οι γιοί του Κόνωνα διέπρατταν ὕβριν αρχικά απέναντι στους δούλους του Αρίστωνος και άλλων, έπειτα απήθυναν χλευασμούς προς τους κυρίους των δούλων συμπεριλαμβανομένου και του ομιλητή και δε σταμάτησαν να συμπεριφέρονται έτσι, ούτε όταν έγινε σχετική αναφορά στον στρατηγό και εκείνος τους επέπληξε αυστηρά για την όλη τους πολιτεία στο στρατόπεδο.

Αξιοσημείωτη είναι η χρήση παρατατικού χρόνου δηλαδή που εκφράζει διάρκεια και επανάληψη στο παρελθόν, για την περιγραφή της συμπεριφοράς των γιών του Κόνωνος, §3 «ἔπινον ἐκάστοθ' οὗτοι τὴν ἡμέραν», §4 «ἐπαρώνουν οὗτοι», « ἔτυπτον καὶ τὰς ἀμίδας κατεσκεδάννουν καὶ προσεούρουν», « καὶ ἀσελγείας καὶ ὕβρεως οὐδ' ὅτιοῦν ἀπέλειπον».

Μετά την επίπληξη από το στρατηγό, και ενώ θα έπρεπε να συνειστούν, οι γιοι του Κόνωνα επιτέθηκαν στον Αρίσωνα και στην ομάδα του, τους έβρισαν και χτύπησαν τον Αρίσωνα.

Η κατάσταση μάλιστα ξέφυγε τόσο, ώστε ν' ακουστούν από τις αρχές του στρατοπέδου (στρατηγό και ταξίαρχους), οι οποίοι μαζί με άλλους στρατιώτες έσπευσαν να τους χωρίσουν και να προλάβουν τα χειρότερα²³⁰. Συγκεκριμένα, ο κατηγορος υποστηρίζει ότι και από τις δύο πλευρές θα μπορούσε να είχε συμβεί κακό ανεπανόρθωτο, ωστόσο η αιτία ήταν η κατάσταση μέθης στην οποία είχαν περιέλθει οι γιοι του Κόνωνος. Έτσι, δημιουργήθηκε εχθρικό κλίμα, το οποίο και διατηρήθηκε κατά την επιστροφή αμφοτέρων στην Αθήνα.

Με όρκο που απευθύνει στους θεούς, §6 « μὰ τοὺς θεοὺς », ο κατηγορος ισχυρίζεται ότι δε θα αναφερόταν ποτέ σε αυτά τα γεγονότα και σε καμία περίπτωση δε θα παρέπεμπε τον κατηγορούμενο σε δίκη. Η μόνη ασπίδα στα παρελθόντα συμβάντα θα ήταν η προφύλαξή του μέσω της αποφυγής συναντήσεων με τους γιους

²²⁹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,78

²³⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 18

του Κόνωνα.

Στο τέλος της πρώτης ενότητας της διήγησης, ο Αρίστων δηλώνει ότι θα επιβεβαιώσει τα παραπάνω με μαρτυρίες, ενώ επισημαίνει ότι ο Κόνων ,αντί ν' αναθεωρήσει για τα σφάλματα στα οποία είχε περιπέσει, προέβη σε χειρίστη συμπεριφορά.

Η συγκεκριμένη υποενότητα θα μπορούσε να παραλειφθεί ή ν' αποδοθεί το περιεχόμενό της συντομότερα καθώς η ουσία της υπόθεσης βρίσκεται στο τι έγινε τη βραδιά του τραυματισμού του Αρίστωνος. Θα μπορούσε δηλαδή ο Αρίστων να ισχυριστεί ότι συναντήθηκε με τον Κόνωνα και τους φίλους του, οι οποίοι τον ξυλοκόπησαν²³¹. Ωστόσο, η διήγηση των γεγονότων στο Πάνακτο είναι εκτεταμένη καθώς ο σκοπός της είναι διττός.

Αρχικά , φανερώνει την προσπάθεια του Αρίστωνος να παρουσιάσει την αιτία των γεγονότων στην αγορά και να μην αφήσει απορίες στους δικαστές για την αρχή της διαμάχης. Επομένως, δημιουργεί θετική εντύπωση στο ακροατήριο και το προετοιμάζει να δεχτεί ευνοϊκά τη συνέχεια της²³².

Συγχρόνως, η εξιστόρηση αυτών των γεγονότων παίζει σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια του ρήτορα να παρουσιάσει το ήθος των δύο αντιδίκων πριν από το βράδυ της επίθεσης στην αγορά και να προκαλέσει ευνοϊκά για τον πελάτη του συναισθήματα στους δικαστές. Πιο αναλυτικά, ο Δημοσθένης περιγράφει αφενός με μελανά χρώματα τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του Κόνωνος και των γιών του, §§3-4 «ἔπινον ἑκάστοθ' οὔτοι τὴν ἡμέραν», «ἐπαρώνουν οὔτοι», « ἔτυπτον καὶ τὰς ἀμίδας κατεσκεδάννουν καὶ προσεούρουν καὶ ἀσελγείας καὶ ὕβρεως οὐδ' ὄτιοῦν ἀπέλειπον», «ἐγλεύαζον ἡμᾶς», αφετέρου προβάλλει τον πελάτη του ως μετριόφρονα και μετριοπαθή, όπως ακριβώς ήταν η προσδοκώμενη συμπεριφορά ενός νέου στην αθηναϊκή κοινωνία, §4 «ἡμεῖς δ' ὥσπερ ἐνθάδ' εἰώθειμεν, οὔτω διήγομεν καὶ ἔξω». Με τη στοχευόμενη διήγηση λεπτομερειών των γεγονότων προσπαθεί να εγείρει συναισθήματα συμπάθειας των δικαστών προς τον πελάτη του και απέχθειας προς τον κατηγορούμενο.²³³ Έτσι, ενώ οι γιοι του Κόνωνος περιγράφονται ως μέθυσοι και μάλιστα κατά την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης εκτός του άστεως, με ασελγή και βίαιη συμπεριφορά , ο ρήτορας βρίσκει την ευκαιρία ν' αναδείξει συγκριτικά την υπεροχή του ήθους του πελάτη του.

²³¹ ο.π.

²³² ο.π.

²³³ ο.π.,17

Ο τελευταίος έπραξε ως όφειλε το καθήκον του στον Πάνακτο χωρίς ν' αλλάξει συμπεριφορά, νιώθοντας δηλαδή κακώς εννοούμενη ελευθερία έξω από το άστυ. Εμφανίζεται να δείχνει ανεκτικότητα και προσπαθεί να μην προκαλεί βίαιους ανθρώπους, όταν όμως η κατάσταση ξέφυγε, αντέδρασε με νόμιμο τρόπο, αναφέροντας τα έκτροπα στον στρατηγό, §4 « ὀρῶντες δ' ἡμεῖς ταῦτα καὶ λυπούμενοι τὸ μὲν πρῶτον ἀπεπεμψάμεθα, ὡς δ' ἐχλεύαζον ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐπαύοντο, τῷ στρατηγῷ τὸ πρᾶγμ' εἶπομεν κοινῇ πάντες οἱ σύσσιτοι προσελθόντες, οὐκ ἐγὼ τῶν ἄλλων ἕξω». Σπεύδει μάλιστα να επισημάνει ότι δεν πήρε αυτή την πρωτοβουλία μόνος του αλλά «από κοινού ὅλο το τμήμα», ὡστε να μην κατηγορηθεί ότι είναι ο παράξενος ή μάλλον ο καταδότης του στρατοπέδου. Επίσης, δεν είναι δειλός, καθώς τάχα παραδέχεται ότι η επέμβαση του στρατηγού και των ταξιαρχών απέτρεψε και τον ίδιο και την ομάδα του ν' αντιδράσει με βία και να προξενήσει ανεπανόρθωτο κακό στους αντιπάλους²³⁴, §5 «ὥστε καὶ τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ταξίαρχους ἐλθεῖν καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τινάς, οἵπερ ἐκώλυσαν μηδὲν ἡμᾶς ἀνήκεστον παθεῖν μηδ' αὐτοὺς ποιῆσαι παροινουμένους ὑπὸ τουτωνί».

Τέλος, ολοκληρώνοντας τη διήγηση των γεγονότων πριν από τη νύχτα του τραυματισμού του, ο Αρίστων παρουσιάζει τον εαυτό του ως ένα φιλήσυχο, μη δικομανή νέο, ο οποίος δεν απευθύνθηκε τότε στη δικαιοσύνη για ὅσα υπέφερε στο στρατόπεδο, ὅμως, ως μέτριος ἄνθρωπος ἔνιωσε οργή και ἔχθρα προς τους γιους του Κόνωνος, αλλά αποφάσισε να αποφεύγει αυτούς και τους ὁμοιούς τους, §6 «μὰ τοὺς θεοὺς οὐ μὴν ἔγωγ' ὀφίμην δεῖν οὔτε δίκην λαχεῖν αὐτοῖς οὔτε λόγον ποιεῖσθαι τῶν συμβάντων οὐδένα » .

Δεν ἔχουμε λόγο ν' αμφισβητήσουμε ότι ο Αρίστων λέει την αλήθεια για την αφετηρία της ἔχθρας του με τους γιους του Κόνωνος. Δεν είμαστε ὅμως σίγουροι ότι λέει ὅλη την αλήθεια²³⁵.

Ἦταν ο ἴδιος τόσο ανεκτικός ἀπέναντι στον Κτησία και στους ἀδελφούς του; Δεν τους προκάλεσε καθόλου ή τουλάχιστον δεν ανταπέδωσε τις ὕβρεις και τους χλευασμούς; Γιατί οι γιοι του Κόνωνος στράφηκαν με βία κυρίως ἐναντίον του; Ἀκόμη, γιατί ο Αρίστων, αφού κατέληξε να χτυπηθεί από αυτούς δεν υπέβαλε ἐναντίον τους ἀμέσως δίκην αικείας ή γραφήν ὕβρεως (για την ὕβρη που δέχθηκε ο

²³⁴ ο.π., 18-19

²³⁵ ο.π.,19

ίδιος και οι δούλοι του), καθώς μάλιστα διέθετε τη μαρτυρία πολλών, μεταξύ των οποίων του στρατηγού και των ταξιάρχων; Ή μήπως τελικά δεν εξασφάλισε τη μαρτυρία των αρχών του στρατοπέδου, οι οποίες πιθανόν να μην περιλαμβάνονται στις μαρτυρίες που ζητάει να αναγνωσθούν στο τέλος αυτής της υποενότητας (6), καθώς απουσιάζει ειδική αναφορά σε αυτές²³⁶;

Αξιοπρόσεκτο, επίσης, είναι ότι οι γιοι του Κόνωνα θα μπορούσαν να παραπεμφθούν σε γραφή ύβρεως τόσο για την επίθεσή τους στον Αρίσωνα, όσο και για τη συμπεριφορά του απέναντι στους δούλους. Άλλωστε τόσο η γραφή ύβρεως όσο και η δίκη αικείας κάλυπταν και αδικήματα κατά των σκλάβων των άλλων ανθρώπων βέβαια, δεδομένου ότι οι ιδιοκτήτες είχαν τη συνήθεια να χτυπούν τους σκλάβους τους. Η ένταξη των δούλων φαίνεται ότι αποτελεί ίσως μια προστασία των ιδιοκτητών και όχι μια ανησυχία για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επειδή, όμως, οι Αθηναίοι ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε προσβολές σχετικά με την προσωπική αξιοπρέπεια, δημιουργεί έκπληξη η ανοχή του Αρίσωνα και ενδεχομένως και υποψίες.²³⁷

Ίσως λοιπόν τα πράγματα στο στρατόπεδο να μην έγιναν ακριβώς έτσι, όπως τα παρουσιάζει ο Αρίστων. Η έχθρα με τους γιούς του Κόνωνος μπορεί να ξεκίνησε ως αντιπαλότητα νέων που ανήκαν σε διαφορετικές εταιρείες (βλ. 14, 39). Μάλιστα, μπορεί ως κάποιο σημείο η συμπεριφορά και των δύο πλευρών να ήταν παρόμοια, έως ότου η ομάδα του Κτησίου υπερίσχυε και διετράνωσε την υπεροχή της με εκφοβισμούς και βιαιοπραγίες. Πιθανόν, τότε ο Αρίστων να παραβίασε τους άγραφους κανόνες της αντιπαλότητας των εταιρειών, όταν έθεσε το θέμα ενώπιον των αρχών, οι οποίες αν μη τι άλλο επέπληξαν τους αντιπάλους του. Γι' αυτό ίσως και ξυλοκοπήθηκε ειδικά αυτός²³⁸.

Γιατί όμως δεν τιμωρήθηκαν οι γιοι του Κόνωνος αυστηρότερα; Μήπως άραγε δεν ενεργούσαν απρόσκλητοι, οπότε ο στρατηγός αρκέστηκε σε αυστηρή επίπληξη προς εκείνους που ξεπέρασαν τα όρια, έχοντας επίγνωση ωστόσο ότι πρόκειται για αντιπαλότητα μεταξύ εταιρειών²³⁹; Εξάλλου έχουμε μόνο τη μαρτυρία του Αρίσωνα

²³⁶ Ο.π.

²³⁷ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,79

²³⁸ Χατζηλάμπρου, Ρ., 19

²³⁹ Ο.π.

ότι η συμπεριφορά του ήταν αξιέπαινη, δεν κλήθηκαν μάρτυρες για να το βεβαιώσουν²⁴⁰.

§§ 7-12: Η επίθεση στον Αρίστων και οι συνέπειες της

Λίγο καιρό μετά από τα συμβάντα στην Πάνακτο, ο Αρίστων, σύμφωνα με την κατάθεσή του, βρισκόταν στην αγορά με το συνομήλικό του Φανόστρατο, όταν συνάντησαν τυχαία τον Κτησία - γιο του Κόνωνα - σε κατάσταση μέθης. Με κραυγές και ακατάληπτα λόγια, τα οποία, αν ήταν απειλές, ο Αρίστων και Φανόστρατος δεν μπόρεσαν να καταλάβουν, ο Κτησίας τους προσπέρασε και κατευθύνθηκε προς το σπίτι, όπου ο πατέρας του με την παρέα του έπιναν²⁴¹, §7 « ἔπινον δ' ἄρ' ἔνταῦθα ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπυθόμεθα παρὰ Παμφίλῳ τῷ γναφεῖ Κόνων οὐτοσί, Θεότιμός τις, Ἀρχεβιάδης, Σπίνθαρος ὁ Εὐβούλου, Θεογένης ὁ Ἀνδρομένους». Ο Κτησίας τους ξεσήκωσε και τους οδήγησε προς την αγορά, τη στιγμή που ο Αρίστων με τον Φανόστρατο ξαναγύριζαν προς το Λεωκόριο.

Στη συνέχεια της διήγησης περιγράφεται λεπτομερώς η επίθεση που δέχθηκε ο Αρίστων και ο Φανόστρατος από την ομάδα του Κόνωνος. Η επίθεση ήταν στοχευόμενη εναντίον του πρώτου, ο δεύτερος κρατήθηκε για να μην αντιδράσει, §8 « ὡς δ' ἄνεμείχθημεν, εἷς μὲν αὐτῶν, ἀγνώς τις, Φανοστράτῳ προσπίπτει καὶ κατεῖχεν ἐκεῖνον, [...] λεγόντων».

Παρατηρείται πως συνδυάζεται η βία και η ύβρις, καθώς ο Αρίστων κακοποιήθηκε βίαια όχι από έναν αλλά από ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι εκτός από τον ξυλοδαρμό είχαν και πρόθεση να τον εξευτελίσουν πετώντας τον στη λάσπη και αφήνοντάς τον ημίγυμνο μετά την αφαίρεση του ιματίου του. Η χειρότερη μάλιστα πράξη ύβρεως - καθώς φανερώνει ευχαρίστηση για το αποτέλεσμα της επίθεσης- διαπράχθηκε από τον Κόνωνα, ο οποίος επευφημούμενος από τους συντρόφους του, εξετέλεσε πάνω στον ημιλυπόθυμο και τραυματισμένο Αρίστωνά έναν νικητήριο υβριστικό χορό, μιμούμενο του κόκορες. ²⁴², §8 « ἦδε γὰρ τοὺς ἀλεκτρυόνας μιμούμενος τοὺς νενικηκότας, οἱ δὲ κροτεῖν τοῖς ἀγκῶσιν αὐτὸν ἠξίουσαν ἀντιπερυγῶν τὰς πλευράς».

²⁴⁰ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,78

²⁴¹ Χατζηλάμπρου, Ρ., 20

²⁴² ο.π., 21 - 22

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι κοκορομαχίες ήταν δημοφιλείς στην Αθήνα . Είχαν θεσμοθετηθεί δηλαδή, αγώνες που λάμβαναν χώρα μια φορά ετησίως στο θέατρο του Διονύσου. Ωστόσο, το άθλημα δεν περιοριζόταν μόνο στους επίσημους διαγωνισμούς. Ιδιωτικές συναντήσεις θα μπορούσαν να πραγματοποιούνται ανά πάσα στιγμή (Αισχίνης 1.53)²⁴³.

Ανίκανος, μετά από αυτά ο Αρίστων, να αντιδράσει ή να σηκωθεί, μεταφέρθηκε από περαστικούς αρχικά σπίτι του, όπου οι γυναίκες του σπιτιού τον υποδέχθηκαν με κραυγές, κατόπιν στα δημόσια λουτρά, όπου κλήθηκαν οι ιατροί, και τέλος στο σπίτι του Μειδίου, όπου διανυκτέρευσε²⁴⁴.

Ο Αρίστων παραθέτει δύο σύνολα μαρτυριών, εκείνες των περαστικών που τον περιμάζωσαν και τον μετέφεραν στο σπίτι, οι οποίοι δεν κατονομάζονται, και των Ευξιθέου και Μειδίου, οι οποίοι τον συνόδευσαν στο λουτρό και μετά στο σπίτι του τελευταίου. Τέλος, ο Αρίστων ζητά την ανάγνωση της γνωμάτευσης του ιατρού, καθώς και τις μαρτυρίες εκείνων που τον επισκέφθηκαν κατά τη διάρκεια της ανάρρωσής του. Ο ίδιος μάλιστα περιγράφει τη σοβαρή κλινική του κατάσταση και μεταφέρει την άποψη του ιατρού για τη σωτηρία του²⁴⁵.

Μέσω της διήγησης των γεγονότων της βραδιάς του τραυματισμού του ο Αρίστων προσπαθεί να στοιχειοθετήσει ότι το αδίκημα που υπέστη ήταν απρόκλητη, βάνανυση και υβριστική επίθεση. Γι' αυτόν τον λόγο παρουσιάζει το επεισόδιο ως συνέχεια των γεγονότων στο Πάνακτο και συνέπεια του αισχρού ήθους των ίδιων προσώπων και των μελών της οικογένειας του Κόνωνος. Η σύνδεση γίνεται από τον ίδιο τον Αρίστων στην αρχή της διήγησης με τη χρονική, γενική ωστόσο αναφορά « ύστερα από λίγο καιρό», §7 «χρόνω δ' ὕστερον οὐ πολλῶ περιπατοῦντος, ὥσπερ εἰώθειν, ἐσπέρας». Η πληροφορία αυτή δεν αφήνει το περιθώριο στους δικαστές να κρίνουν εάν όντως υπήρχε χρονική εγγύτητα μεταξύ των γεγονότων στο στρατόπεδο και της επίθεσης στην αγορά, και επιπλέον δεν αποσαφηνίζει σε ποια εποχή του έτους αναφέρεται, λεπτομέρεια απαραίτητη για την αξιολόγηση της πληροφορίας ότι το επεισόδιο συνέβη «ένα βράδυ».

²⁴³ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,84

²⁴⁴ Χατζηλάμπρου , Ρ., 22

²⁴⁵ ο.π.

Ο προσδιορισμός της εποχής κρίνεται απαραίτητος για να εκτιμηθεί η δυνατότητα ορατότητας των μαρτύρων τη συγκεκριμένη ώρα, και επομένως η αξιοπιστία τους. Δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι οι δρόμοι της αρχαίας Αθήνας δεν ήταν φωτισμένοι, επομένως η ορατότητα τη νύχτα, ιδιαίτερα τον χειμώνα, ήταν εξαιρετικά περιορισμένη²⁴⁶.

Εκείνη, λοιπόν, τη βραδιά ο Αρίστων έκανε τον περίπατό του στην αγορά, όπως το συνήθιζε, χωρίς δηλαδή ν' ακολουθεί διαφορετικό δρομολόγιο, επειδή σχεδίαζε κάτι. Μαζί του περπατούσε ο Φανόστρατος, ο οποίος περιγράφεται ως συνομήλικός του. Αυτός είναι ο μοναδικός αυτόπτης μάρτυρας του Αρίστωνος, παρών σε όλη τη διάρκεια της επίθεσης, η αξιοπιστία του οποίου ενισχύεται με το να χαρακτηρίζεται απλός ως συνομήλικος και όχι ως φίλος του Αρίστωνος. Από την άλλη όμως ο χαρακτηρισμός αυτός εγείρει την υποψία ότι ο Φανόστρατος ανήκε στην ίδια εταιρεία με τον ομιλητή. Γενικά, η στάση του Αρίστωνος απέναντι στον Φανόστρατο παραξενεύει. Ενώ η ονομαστική αναφορά στην ενότητα 7, «μετὰ Φανοστράτου τοῦ Κηφισιέως», ενισχύει την άποψη ότι ο Φανόστρατος έδωσε μαρτυρία, ωστόσο η κατάθεσή του βασικού αυτόπτη μάρτυρα του Αρίστωνος, δεν αναφέρεται ξεκάθαρα στο κείμενο. Ίσως η μαρτυρία του να συναναφέρεται με αυτές των περαστικών, (ενότητα 9, « καὶ μετὰ ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἀπεκομίσθην ὑπὸ τῶν παρατυχόντων γυμνός, οὗτοι δ' ᾤχοντο θοιμάτιον λαβόντες μου»). Ενδεχομένως επειδή οι μάρτυρες του Κόνωνος κατηγορούνται για αναξιοπιστία λόγω της φιλικής τους σχέσης προς τον Κόνωνα (ενότητες 31-37, « ἐμβάλλεται μαρτυρίαν ψευδῆ καὶ ἐπιγράφεται μάρτυρας ἀνθρώπους οὐσούδ' ὑμᾶς ἀγνοήσῃν οἶομαι, ἐὰν ἀκούσητε... τοίχους τοίνυν διορύττοντες καὶ παίοντες τοὺς ἀπαντῶντας, ἄρ' ἂν ὑμῖν ὀκνηῆσαι δοκοῦσιν ἐν γραμματειδίῳ τὰ ψευδῆ μαρτυρεῖν ἀλλήλοις οἱ κεκοινωνηκότες τσαύτης καὶ τοιαύτης φιλαπεχθημοσύνης καὶ πονηρίας καὶ ἀναιδεΐας καὶ ὕβρεως;»), ο Αρίστων θέλησε να αποσιωπήσει τη μαρτυρία του – αν και δεν χαρακτηρίζεται έτσι αλλά μπορεί εύκολα να θεωρηθεί από τους δικαστές – φίλου του Φανόστρατου, ώστε να μην αποδυναμωθεί το πιθανολογικό επιχείρημα

²⁴⁶ ο.π., 19 – 20

που προβάλλει για τη μεροληπτική και αναξιόπιστη κατάθεση των μαρτύρων του αντιδίκου του²⁴⁷.

Έπειτα, ο Αρίστων ισχυρίζεται ότι η υποτιθέμενη επίθεση ήταν εντελώς απρόκλητη. Στο σημείο αυτό χρειάζεται ν' αναφερθεί ότι είναι σημαντικό για τον Αρίσωνα ν' αποδείξει ότι αυτή η πρώτη συνάντηση πέρασε χωρίς επεισόδια δεδομένου, ότι ο Κόνων, όπως προκύπτει από την παράγραφο 31, « ἐμβάλλεται μαρτυρίαν ψευδῆ καὶ ἐπιγράφεται μάρτυρας ἀνθρώπους οὓς οὐδ' ὑμᾶς ἀγνοήσιν οἶομαι [...] μαρτυροῦσιν ἀπιέναι ἀπὸ δείπνου μετὰ Κόνωνος, καὶ προσελθεῖν ἐν ἀγορᾷ μαχομένοις Ἀρίστωνι καὶ τῷ υἱεῖ τῷ Κόνωνος», επικαλείται ότι η συνάντηση αυτή ήταν η μοναδική συνάντηση μεταξύ του Αρίσωνα και του Κτησία. Επίσης, ο Κόνων ισχυρίζεται ότι ο αγώνας έλαβε χώρα εκείνη τη στιγμή, και ότι ο ίδιος ήρθε αφού είχε ξεκινήσει η συμπλοκή μεταξύ του Κτησία και του Αρίστωνος²⁴⁸.

Συνεπώς, ο Αρίσωνας θα πρέπει ν' αποδείξει ότι η συνάντηση αυτή έλαβε πράγματι χώρα²⁴⁹. Άλλωστε, αναφερόμενος σ' αυτήν επιθυμεί να δικαιολογήσει την ενέδρα που ισχυρίζεται ότι στήθηκε σε βάρος του στη συνέχεια από τον Κτησία και όλους αυτούς που εκείνος κάλεσε για ενίσχυση, προεξάρχοντος ασφαλώς του πατέρα του. Η διήγηση, ωστόσο, φαίνεται αληθοφανής. Λέει ο Αρίστων όλη την αλήθεια²⁵⁰;

Η αλήθεια είναι πως ο Αρίσωνας, αποδίδει συνοπτικά και με υπεκφυγές ένα σημαντικό σημείο. Πρόκειται για τη συνάντηση του Αρίσωνα και του Φανόστρατου με τον Κτησία. Η περιγραφή της συνάντησης αυτής είναι εκπληκτικά σύντομη²⁵¹, §7 « παρέρχεται Κτησίας ὁ υἱὸς ὁ τούτου, μεθύων, κατὰ τὸ Λεωκόριον, ἔγγυς τῶν Πυθοδώρο . κατιδὼν δ' ἡμᾶς καὶ κραυγᾶσας, καὶ διαλεχθεῖς τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ὡς ἂν μεθύων, ὥστε μῆμαθεῖν ὃ τι λέγοι, παρῆλθε πρὸς Μελίτην ἄνω». Επομένως, υποψιαζόμαστε ότι κρύβει κάτι, ίσως κάποια προκλητική ενέργεια που θα μπορούσε να εξηγήσει την επακόλουθη επίθεση²⁵².

²⁴⁷ ο.π., 20

²⁴⁸ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,82

²⁴⁹ ο.π.

²⁵⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 21

²⁵¹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,82

²⁵² ο.π.

Δεν υπήρξε καμία αντίδραση από την πλευρά αυτού και του Φανόστρατου, ύστερα από όσα είχαν συμβεί στο στρατόπεδο, όταν αντάμωσαν τον Κτησία μόνο του; Και χωρίς να υποστεί το παραμικρό, έτρεξε ο Κτησίας να ξεσηκώσει τον πατέρα του και τους φίλους του από το συμπόσιο για ν' αναζητήσουν τον Αρίσωνα μέσα στη νύχτα; Μήπως ήταν δύο εναντίον ενός και πιθανόν επιτέθηκαν ή έστω προκάλεσαν με λόγο τον Κτησία και δεν τον άφησαν απλώς να προσπεράσει; Κατ' αυτή την εκδοχή ο Κτησίας κατάφερε να ξεφύγει και να τρέξει προς αναζήτηση βοήθειας. Σε λίγο κατέφθασε ενισχυμένος από τον πατέρα του Κόνωνα και κάποιους άλλους, τέσσερις από τους οποίους κατονομάζονται²⁵³.

Επιπλέον, αν τα πράγματα έγιναν όπως τα παρουσιάζει ο Αρίστων, θα πρέπει να δεχθούμε πως ο Κτησίας μετά την πρώτη τους συνάντηση περπάτησε όλη τη μακριά διαδρομή από την αγορά έως τη Μελίτη, και γύρισε κάνοντας το ίδιο δρομολόγιο με τον πατέρα του, χωρίς να μπορεί να είναι σίγουρος ότι θα ξανασυναντούσε τον Αρίσωνα στην αγορά. Θα ενεργούσε κάποιος έτσι, εκτός αν ήταν επιθετικό άτομο σε υπερβολικό βαθμό, αν δεν είχε δεχθεί τουλάχιστον κάποια πρόκληση;

Η παραμικρή όμως προκλητική ενέργεια που ενδεχομένως υπήρξε από την πλευρά του Αρίστωνος, αν και δε θα δικαιολογούσε τον βαρύ τραυματισμό που υπέστη, καλό ήταν ν' αποσιωπηθεί για να μη δοθεί καμία αφορμή για δημιουργία συμπάθειας προς τον Κόνωνα ή δικαιολόγηση της πράξης από την πλευρά των δικαστών. Ενδεχομένως, λοιπόν, κατά τη συνάντηση του Αρίστωνος και του Φανοστράτου με τον Κτησία στην αγορά δόθηκε στον Αρίσωνα η ευκαιρία να εκδικηθεί για τα γεγονότα στο Πάνακτο (μπορεί και για άλλα)²⁵⁴.

Δεν μπορούμε, λοιπόν, να είμαστε βέβαιοι ότι τα πεπραγμένα έγιναν όπως περιγράφονται. Η διήγηση της επίθεσης δε στηρίζεται σε στέρεη μαρτυρία²⁵⁵.. Συγκεκριμένα, και στην ενότητα 9 με τη χρήση του ρήματος «ᾤχοντο» που αποδίδεται σε χρόνο υπερσυντέλικο (είχαν πάει μακριά), είναι φυσικό να υποθέσουμε ότι ο Κόνωνας και οι φίλοι του είχαν φύγει πριν από την εμφάνιση των περαστικών. Ωστόσο, ο Αρίστων επιδιώκει να προβάλλει ότι η οι περαστικοί παρενέβησαν

²⁵³ Χατζηλάμπρου, Ρ., 21

²⁵⁴ ο.π.

²⁵⁵ ο.π., 22

προκειμένου να σταματήσουν αυτή την άγρια επίθεση²⁵⁶, §9 « ἐγὼ μὲν ἀπεκομίσθην ὑπὸ τῶν παρατυχόντων γυμνός, οὗτοι δ' ὄχοντο θοιμάτιον λαβόντες μου. ὡς δ' ἐπὶ τὴνθύραν ἤλθον». Επίσης, οι μαρτυρίες που επικαλείται ο Αρίστων ανήκουν σε ανθρώπους που κατά πάσα πιθανότητα δεν ήταν παρόντες την ώρα της επίθεσης, οπότε δεν μπορούν να κατονομάσουν τον δράστη²⁵⁷, §10 «συνέβη τοίνυν, ὃ ἄνδρες δικασταί, καὶ Εὐξίθειον τουτονὶ τὸν Χολλήδην, ὄνθ' ἡμῖν συγγενῆ, καὶ Μειδίαν μετὰ τούτου ἀπὸ δειπνοῦ ποθὲν ἀπιόντας περιτυχεῖν πλησίον ὄντι μοι τῆς οἰκίας». Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι τα γεγονότα έλαβαν χώρα βράδυ μέσα δηλαδή στο σκοτάδι καθώς επίσης ο μόνος σίγουρος αυτόπτης μάρτυρας από την πλευρά του Αρίστωνος είναι ο Φανόστρατος του οποίου η κατάθεση, αν τελικά δόθηκε όπως εμείς πιστεύουμε, δεν είναι απολύτως αξιόπιστη λόγω της φιλικής του σχέσης με τον Αρίσωνα. Το μόνο βέβαιο γεγονός επομένως είναι πως ο Αρίσωνας δέχθηκε επίθεση, και μάλιστα από περισσότερα του ενός άτομα, καθώς χρειάζονται τουλάχιστον δύο για ν' αφαιρέσουν το μάτι²⁵⁸.

Έκπληξη, πάντως, προκαλεί το γεγονός ότι ένας άνθρωπος που είχε τραυματιστεί σοβαρά, μεταφέρεται σε δημόσιο λουτρό για να πλυθεί αντί αυτό να συμβεί στο σπίτι²⁵⁹. Μάλιστα, ο ίδιος παρακάτω παραδέχεται ότι λόγω της απόστασης του λουτρού από την οικία του και της προσωπικής του εξάντλησης αποφασίστηκε από τους οικείους να μην επιστρέψει σπίτι του, αλλά να μεταφερθεί στο πλησίον του λουτρού σπίτι του Μειδίου.

Η μόνη εξήγηση που μπορεί να δοθεί γι' αυτά τα νυχτερινά δρομολόγια του τραυματισμένου είναι ότι πραγματοποιήθηκαν για να δημιουργήσουν μάρτυρες, πιθανόν κατ' επιταγή του ίδιου του Αρίστωνος, ο οποίος ίσως να μην ήταν τόσο ανήμπορος ώστε να μην μπορεί να μιλήσει²⁶⁰, §8 «μήτε φθέγξασθαι δύνασθαι».

Επιπροσθέτως, υπάρχει μια εκπληκτική διακύμανση του αριθμού των γιατρών που παρακολούθησαν τον Αρίσωνα. Πιο αναλυτικά, χρησιμοποιείται πληθυντικός αριθμός στις ενότητες §1 « μήτε τῶν ἰατρῶν μηδένα προσδοκᾶν περιφεύξεσθαί με», § 9 «καὶ περιπλύναντες ἔδειξαν τοῖς ἰατροῖς», §36 «ἀλλὰ καὶ μάρτυρας ἰατροὺς παρέχομαι». Αντίθετα, ο ενικός αριθμός παρατηρείται δύο φορές στην ενότητα §10 « καὶ ἰατρὸν ἄγουσιν παραγενέσθαι», «λαβὲ δὴ καὶ τὴν τοῦ ἰατροῦ μαρτυρίαν» και στη §12 «καὶ ὡς μὲν

²⁵⁶ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,84

²⁵⁷ Χατζηλάμπρου, Ρ., 22

²⁵⁸ ο.π.

²⁵⁹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,84

²⁶⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 23

ὁ ἰατρὸς ἔφη,» , « λέγε τὴν τοῦ ἰατροῦ μαρτυρίαν» ἐνὸς μιᾶς φορᾶς στὴν ἐνόητα 11²⁶¹ ,«ἔφη φοβεῖσθαι λίαν ὁ ἰατρὸς».

Πιθανῶς εἴτε μόνο ἓνας γιαντρός τον παρακολούθησε , και ο ἴδιος ἐπιδίωξε να ἐνισχύσει τὴ σοβαρότητα τῆς κατάστασῆς δίνοντας μιὰ υπερβολικὴ διάστασι του ἀριθμοῦ των ἀποφάσεων των ἐμπειρογνομόνων ἢ ἀρκετοὶ γιαντροὶ των παρακολούθησαν και μόνο ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν πεπεισμένος ὅτι ο Ἀρίστωνας ἦταν κοντὰ στο θάνατο. Ὅποια, ὠστόσο, και ἀν ἦταν πραγματικὰ ἡ κατάστασι τῆς υγείας του Ἀρίστωνος μετὰ τον τραυματισμό , περιγράφεται ἀριστοτεχνικὰ ἀπὸ τον ρήτορα με κατάλληλους ἰατρικὸς ὄρους, οἱ οἱποῖοι θεωροῦμε ὅτι θα προξένησαν ἐντύπωση στους δικαστές, §11 «οἰδημάτων τῶν ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῶν ἐλκῶν», « πυρετοὶ δὲ παρηκολούθουν μοι συνεχεῖς και ἀλλαγῆματα, ὄλου μὲν τοῦ σώματος πάνυ σφοδρὰ και δεινὰ, μάλιστα δὲ τῶν πλευρῶν και τοῦ ἥτρου, και τῶν σιτίων ἀπεκεκλείμην», § 12 «εἰ μὴ κάθαρισις αἵματος αὐτομάτη μοι πάνυ πολλήσυνέβη περιωδύνῳ ὄντι και ἀπορουμένῳ ἤδη, κὰν ἔμπυος γενόμενος διεφθάρην: νῦν δὲ τοῦτ' ἔσφωσεν τὸ αἷμ' ἀποχωρῆσαν » . Ἡ κατακλείδα τῆς περιγραφῆς μιᾶς τόσο δεινῆς κατάστασῆς εἶναι ὅτι ἡ σωτηρία του Ἀρίστωνος οφείλεται σ' ἓνα μικρὸ θαῦμα, στὴ σωστὴ ἀντίδρασι του οργανισμοῦ του , τὴ στιγμὴ που ἡ ἰατρικὴ γνώσι ἀδυνατούσε να δώσει λύσι²⁶² .

Ἀξίζει να σημειωθεῖ πως το ἦθος τόσο του κατηγοροῦ , ὅσο και του κατηγορουμένου διαγράφεται ξεκάθαρα. Συγκεκριμένα, μας δίνεται πάλι ἡ εικόνα του μέθυσου Κόνωνα ἀλλὰ και του γιου του. Μάλιστα, ἡ εικόνα αὐτῆ του μεθυσμένου Κτησία που φεύγει κραυγάζοντας, ἐρχεται σε ἀντίθεση με ἐκείνη του Ἀρίστωνος που ἔκανε μαζί με ἓναν ἄλλο νέο τον καθιερωμένο του περίπατο στὴν ἀγορὰ νηφάλιος, γι' αὐτὸ και μπορεῖ ν' ἀνακαλέσει κάποιες τοπογραφικὲς λεπτομέρειες²⁶³ . Ἐπιπλέον, κατά τὴ διάρκεια τῆς ἐπίθεσις ο Ἀρίστων παρουσιάζεται ὡς ἓνας μετριοπαθῆς, ἀθῶος νέος που εἶναι το θῦμα μιᾶς ἀγρίας ἐπίθεσις, ἐνὸς τὴν ἴδια στιγμὴ ο Κόνων και ο γιος του που ἀσκούν τὴν ἐπίθεσι, φαίνονται να εἶναι βίαιοι, υβριστικοὶ, ἀνθρωποὶ χειρίστου εἶδους, γεγονός που ἐπιβεβαιώνεται και ἀπὸ τον ἐξευτελιστικὸ χορὸ του Κόνωνα, ο οἱοῖος μιμείται τον κόκορα πάνω στο ἡμίγυμνὸ και βαριά τραυματισμένο σώμα του Ἀρίστων. Μάλιστα, με τον χορὸ

²⁶¹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,84

²⁶² Χατζηλάμπρου , Ρ., 23

²⁶³ ο.π., 20 - 21

αυτό και τη συγκεκριμένη μίμηση, ο Κόνων πιστοποιείται ως ο ηγέτης της ομάδας που κακοποίησε τον Αρίσωνα.

Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε τη φροντίδα του ρήτορα να συνθέσει λόγο σε αρμονία ως προς την ηλικία του πελάτη του, πρβλ., π.χ. τα *εξαναστήσας / αφού ξεσήκωσε*, (7) και *αναμείχθημεν / μόλις ανταμωθήκαμε* (8), δάνεια από το λεξιλόγιο του στρατού με μεταφορική εδώ σημασία, τα οποία ταιριάζουν σ' έναν νέο άνδρα που υπηρέτησε ως όφειλε τη στρατιωτική του θητεία. Τέλος, σημειώνουμε τη χρήση του ρητορικού σχήματος στο 9 («θα δίσταζα να αναφέρω ενώπιον σας») με διπλή λειτουργία (βλ. Αριστοτ. Ρητορική 1408a 16-18): δημιουργεί δεσμό συμπάθειας ανάμεσα στον ομιλητή και στους δικαστές, καθώς ο πρώτος εμφανίζεται ιδιαίτερα αξιοπρεπής ώστε να μην μπορεί ν' αρθρώσει τη βλασφημία που άκουσε, και οι δεύτεροι ομοίως ενάρετοι ώστε να μην αντέχουν να την ακούσουν, ενώ ταυτόχρονα το σχήμα αυτό αφήνει περιθώρια στους δικαστές να φανταστούν τι εξαιρετικά αισχρό μπορεί να επώθηκε²⁶⁴.

²⁶⁴ ο.π., 23

Πίστις ή Απόδειξις (§§ 13-44)

Μετά την ολοκλήρωση της διηγήσεως, ο ρήτορας επανέρχεται με το σχήμα κύκλου στην εναρκτήρια σκέψη του λόγου, ότι δηλαδή το αδίκημα που υπέστη ο πελάτης του είναι εξαιρετικά σοβαρό παρά το είδος της αγωγής που κατέληξε να υποβάλει²⁶⁵. -Το σχήμα αυτό δημιουργεί μια ικανοποιητική εικόνα της πληρότητας²⁶⁶. Ο Αρίστων , μάλιστα κάνει λόγο για ασέλγεια –αχαλίνωτη συμπεριφορά εκ μέρους του Κόνωνα, μια λέξη συνώνυμη με αυτής της ύβρεως²⁶⁷. Έπειτα, θα γίνει η προαναγγελία των επιχειρημάτων του αντιδίκου και η προσπάθεια αναίρεσής τους²⁶⁸.

1^ο Επιχείρημα αντιδίκου:

Σύμφωνα, με τον Αρίστωνα, ο Κόνων θα ισχυριστεί ότι η υπόθεση παρουσιάζεται ως εξαιρετικά σοβαρή, ενώ δεν είναι και δεν άξιζε να φτάσει στο δικαστήριο, καθώς στην πραγματικότητα πρόκειται για συνήθεις συγκρούσεις μεταξύ αντίπαλων νεανικών ομάδων (εταιρειών), συχνά για αστείους λόγους, όπως π.χ. για τη διεκδίκηση κάποιας εταιράς²⁶⁹, §14 «καὶ ἐρεῖν ὡς εἰσὶν ἐν τῇ πόλει πολλοί, καλῶν κάγαθῶν ἀνδρῶν υἱεῖς, οἱ παίζοντες οἷ' ἄνθρωποι νέοι σφίσιν αὐτοῖς ἐπωνυμίας πεποίηνται, καὶ καλοῦσι τοὺς μὲν ἰθυφάλλους, τοὺς δ' αὐτολήκυθους, ἐρῶσι δ' ἐκ τούτων ἐταιρῶν τινές». Συγκεκριμένα, πρόκειται για νεαρούς που είναι γόνοι εντίμων οικογενειών, που αποκαλούνται άλλοι ως ιθύφαλλοι και άλλοι ως αυτολήκυθοι. Ο Αρίστωνας , λοιπόν θεωρεί πως ο γιος του Κόνωνα είναι ένας από αυτούς τους νεαρούς που ξυλοκοπούν και ξυλοκοπούνται για κάποια εταιρά, γεγονός το οποίο συνηθίζεται να συμβαίνει κατά την πιθανή γνώμη του Κόνωνα.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να προσδιοριστούν οι όροι ιθύφαλλοι και αυτολήκυθος. Ιθύφαλλοι αποκαλούνταν το ομοίωμα ανδρικού μορίου, το οποίο κατασκευαζόταν συνήθως από κόκκινο δέρμα για χρήση από τους συμμετέχοντες στη φαλλική πομπή, κατά τον εορτασμό των Μεγάλων Διονυσίων, μια τελετή που είχε χαρακτήρα δέησης υπέρ της ευγονία των Αθηναίων και της αύξησης του πληθυσμού

²⁶⁵ ο.π.

²⁶⁶ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,86

²⁶⁷ ο.π.

²⁶⁸ Χατζηλάμπρου , Ρ., 23 -24

²⁶⁹ ο.π., Ρ., 24

της²⁷⁰. Άλλη ερμηνεία ήταν οι χοροί και το τραγούδι αυτής της τελετουργίας της γονιμότητας. Επίσης, ιθύφαλλοι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και όσοι συμμετείχαν σε αυτή την τελετουργία. Σύμφωνα, βέβαια, με την παράγραφο 17, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι Ιθύφαλλος ήταν το όνομα του θεού της γονιμότητας, ενώ η λέξη αργότερα εμφανίζεται ως τίτλος του φαλλικό θεού Πρίαπος, του οποίου η λατρεία εξαπλώθηκε στην Ελλάδα από την Ασία, μετά τον Αλέξανδρο. Επιπλέον, η λέξη αυτή έχει συνδηλώσεις σεξουαλικής ικανότητας, άκρατης γλώσσικής έκφρασης και συμπεριφοράς, ίσως λεκτικής βίας, όπως συναντάμε συχνά σε τελετουργίες γονιμότητας²⁷¹. Απ' την άλλη πλευρά, αυτολήκυθος είναι ο φτωχός που δεν έχει να πληρώσει τον υπηρέτη και μεταφέρει μόνος του τις ληκύθους (αγγεία που περιείχαν λάδι) στα βαλάνεια (στα λουτρά)²⁷².

2° Επιχείρημα αντιδίκου:

Το δεύτερο επιχείρημα που θα πιθανώς θα διατυπωθεί από τον Κόνωνα εναντίον του Αρίστωνος είναι πως θα εμφανίσει τον κατήγορο και τους αδελφούς του ως ανθρώπους που μεθούν και προκαλούν βίαιες πράξεις, οι ίδιοι όμως δεν ανέχονται να υποστούν τις συνέπειες αντίστοιχων συμπεριφορών. Δεν ανέχονται δηλαδή να παίξουν δίκαια, σύμφωνα με τους άγραφους κανόνες των νεανικών ομάδων, αλλά απευθύνονται στη δικαιοσύνη, όταν ηττηθούν. Δε διέπονται, επομένως, από κανένα αίσθημα δικαίου αλλά αντίθετα είναι παράλογοι και εκδικητικοί²⁷³, §14 «ήμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς παροίνους μὲν τινὰς καὶ ὕβριστὰς κατασκευάσει, ἀγνώμονας δὲ καὶ πικρούς. ».

Ο ισχυρισμός του Κόνωνος για συμμετοχή του γιου του αλλά και του Αρίστωνος σε αντίπαλες εταιρείες, αν και για τον τελευταίο δε δηλώνεται ρητά ούτε καν στη μεταφορά των λόγων του Κόνωνος αλλά υπαινικτικά, πιθανότατα ανταποκρίνεται στην αλήθεια. Συγκεκριμένα, αναφέρονται δύο ονόματα εταιρειών, θεωρούμε όχι τυχαία. Ίσως οι γιοι του Κόνωνος να συμμετέχουν και στις δύο ή το δεύτερο («αυτολήκυθοι») να προσδιορίζει την εταιρεία στην οποία ανήκε ο Αρίστων και γι' αυτό αναφέρεται από τον Κόνωνα. Άλλωστε στις παραγράφους 17 «οὔτοι γάρ εἰσιν οἱ τελοῦντες ἀλλήλους τῷ ἰθυφάλλῳ» και 20 «ἂν δ' εἶπη Κόνων

²⁷⁰ Μανδηλαράς, Β., (1994), 323

²⁷¹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,86

²⁷² Μανδηλαράς, Β., (1994), 324

²⁷³ Χατζηλάμπρου, Ρ., 24

‘ἰθύφαλλοί τινές ἐσμεν ἡμεῖς συνειλεγμένοι» ως εταιρεία του Κόνωνος και των γιῶν του προσδιορίζεται μόνο ο ὄμιλος των ἰθυφάλλων. Αν αυτή μας η σκέψη ισχύει, τότε ο ρήτορας σπεύδει να κάνει μια γενική αναφορά στους αὐτολήκυθους ως εταιρεία, ενδεχομένως για να μην προκαλέσει με την αποσιώπησή της την υποψία των δικαστῶν ὅτι ανήκει σε αυτήν, καθώς ο ἴδιος αρνείται τη συμμετοχή του σε τέτοιες ἐταιρεῖες (16-17).

Θεωρούμε, επίσης, πιθανό η διαμάχη μεταξύ Κτησίου και Αρίστωνος να ξεκίνησε ως αντιζηλία για κάποια εταίρα, γι’ αυτό και γίνεται μνεία στα λόγια του Κόνωνος. Ωστόσο, αυτούς τους ισχυρισμούς, ο Δημοσθένης κατάφερε να τους στρέψει εναντίον του Κόνωνος και να τους παρουσιάσει ως παραδοχή της συμμετοχής σε ανίερές ἐταιρεῖες ὄχι μόνο του Κτησίου ἀλλὰ και του ἴδιου του Κόνωνος, ἐνῶ ο πελάτης του ἀσφαλῶς δεν ομολογεί ποτέ την ιδιότητά του ως μέλους κάποιας τέτοιας ἐταιρείας. Τέλος, με το να παρουσιάζει τον ἴδιο τον Κόνωνα να ομολογεί ὅτι διαμάχες τέτοιου εἴδους εἶναι συχνές μεταξύ νέων, προετοιμάζει τους δικαστές να δεχθῶν ἓνα βασικό ἐπιχείρημα του πελάτη του ἐναντίον του Κόνωνος, ὅτι δηλαδή δεν μπορεῖ να δείξει κανεῖς καμία ἐπιείκεια πρὸς ἓναν μεσόκοπο ἄνδρα και πατέρα που βιαιοπραγούσε και συμπεριφερόταν σαν κακομαθημένος νέος²⁷⁴.

²⁷⁴ ο.π.

Η Αντιπαράθεση Του Λόγου Του Ενάγοντος Στον Λόγο Του Εναγομένου
(§§ 15-17)

Στους υποτιθέμενους ισχυρισμούς του Κόνωνα, ο Αρίστων απαντά πως θα το θεωρούσε ως μια νέα οργή, αν είχε επιτραπεί στον Κόνωνα να προκαταλάβει τη κριτική επιτροπή αμαυρώνοντας τον χαρακτήρα του²⁷⁵. Συγκεκριμένα, δηλώνει πως θ' αγανακτούσε με την άγνοια των δικαστών η οποία θα τους οδηγούσε στο να πεισθούν από τις ανυπόστατες κατηγορίες του οποιουδήποτε.. Συνεπώς, θεωρεί ότι οι δικαστές δεν θα πρέπει να δεχτούν αβάσιμους ισχυρισμούς, ειδικά όταν βρίσκονται σε κίνδυνο οι αξιοπρεπείς άνδρες (οι μέτριοι), §15 « τοῦ δὲ καθ' ἡμέραν βίου και τῶν ἐπιτηδευμάτων μηδ' ὀτιοῦν ἔσται τοῖς μετρίοις ὄφελος». Ο Αρίστων θεωρεί, βέβαια, τον εαυτό του ως έναν από τους μετρίους²⁷⁶.

Έπειτα, ο Αρίστων απαντά στην πιθανή κατηγορία του Κόνωνα πως ο κατηγορος και τ' αδέρφια του μεθούν και προκαλούν βίαιες ενέργειες. Συγκεκριμένα, διαβεβαιώνει τους δικαστές πως κάτι τέτοιο δε συμβαίνει και προσθέτει πως δε θα πρέπει να θεωρηθούν αωθάδεις επειδή προσφεύγουν στη δικαιοσύνη, ακολουθώντας τις νόμιμες διαδικασίες, §16 «οὔθ' ὑβρίζοντες ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων ἐωράμεθα, οὐδ' ἄγνωμον οὐδὲν ἠγούμεθα ποιεῖν, εἰ περὶ ὧν ἡδικήμεθ' ἀξιοῦμεν κατὰ τοὺς νόμους δίκην λαβεῖν». Με αυτό τον τρόπο απαντά και στην πιθανή κατηγορία του Κόνωνα ότι είναι εκδικητικοί και δεν ακολουθούν τους άγραφους νόμους των συμμοριών που τους θέλουν να επιλύουν τις διαφορές τους χωρίς να απευθύνονται στη δικαιοσύνη. Η θέση αυτή αποτελεί ακόμη ένα έρεισμα στον ισχυρισμό του Αρίστων ότι δεν ανήκουν σε συμμορίες. Άλλωστε για να τηρεί κάποιος τους άγραφους νόμους των συμμοριών προϋποθέτει να είναι μέλος αυτών. Έτσι, αποδίδει την κατηγορία των ιθυφάλλων στον Κόνωνα και τους γιους του, που ως μέλη τέτοιων νεανικών ομάδων επιδίδονται σε πράξεις ανίερης για τις οποίες κάθε έντιμος πολίτης θα ένιωθε ντροπή.

Οι ενότητες 15-17 αποτελούν την άμεση απάντηση του Αρίστωνος, η οποία όμως στερείται αδιάσειστων επιχειρημάτων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για αντιπαράθεση του λόγου του Αρίστωνος στον λόγο του Κόνωνος, με την έντεχνη ρήση των ρητορικών μέσων. Σ' αυτό το πλαίσιο υποστηρίζεται ότι αν οι δικαστές πιστέψουν τη *διαβολή* του κατηγορουμένου για τον Αρίστων, τότε ο τελευταίος θα έχει υποστεί, αν μπορεί να υπάρξει, ακόμη μεγαλύτερη ὕβριν, §15 «χαλεπῶς ἐφ' οἷς πέπονθα ἐνηνοχῶς, οὐχ ἤττοντοῦτ' ἀγανακτήσαμεν ἂν και

²⁷⁵ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,88

²⁷⁶ ο.π.

ὕβρισθαι νομίσαιμι». Επειδή, όμως, υπάρχει κίνδυνος να δυσαρεστηθούν οι δικαστές από το ενδεχόμενο που παρουσιάζει ο Αρίστων, να φανούν δηλαδή άδικοι και συνυβριστές, αν αθωώσουν τον Κόνωνα, σπεύδει ο ρήτορας να μετριάσει τη δριμύτητα αυτής της ρήσης. Αν συμβεί κάτι τέτοιο, θα οφείλεται αποκλειστικά στην άγνοια των δικαστών για το ήθος των δύο αντιδίκων, ως προς το οποίο υπερέχει σαφώς ο Αρίστων, § 15 «καὶ τοσαύτη τις ἄγνοια παρ' ὑμῖν ἔστιν».

Αυτός διάγει βίον μέτριον, κανείς δεν μπορεί να μαρτυρήσει το αντίθετο²⁷⁷. Αυτό όμως που κάνει εντύπωση είναι ότι δεν παρουσιάζει μάρτυρες ή άλλα στοιχεία που συνηγορούν σ' αυτό. Αντίθετα, στρέφεται στο ήθος των αντιδίκων, και αξιοποιεί την παραδοχή του Κόνωνος ότι οι γιοι του ανήκουν σε νεανική εταιρεία, § 16 «ἰθυφάλλοις δὲ καὶ αὐτοληκτύθοις συγχωροῦμεν εἶναι τοῖς υἱέσι τοῖς τούτου»,.

Αξίζει να σημειωθεί πως η διαβολή για συμμετοχή των αντιδίκων σε ανίερές εταιρείες, όπου λατρεύεται ως θεός ο Ἴθυφαλλος, συνοδεύεται από την ευσεβή δική του επίκληση στους θεούς, § 16 «εὐχομαι τοῖς θεοῖς» και κατάρα για τους βλάσφημους αφού οι τελετές των ἰθυφάλλων είναι τόσο ανόσιες. Δεν επιτρέπεται, μάλιστα, στους μετρίους (άρα και ευσεβεῖς ανθρώπους), όπως είναι ο Αρίστων και οι δικαστές, να μιλούν γι' αυτές, πολύ περισσότερο μάλιστα να συμμετέχουν²⁷⁸.

Τέλος, κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί η έντονη ηθοποιία της ενότητας καθώς ο Αρίστων παρουσιάζεται ως ένας πολίτης ευσεβής, ηθικός, έντιμος που διάγει έναν βίο με κοσμιότητα, ο οποίος απέχει από συκοφαντίες, που ενδεχομένως του αποδώσει ο κατηγορούμενος. Επιπλέον, κρίνεται ως νομιμόφρων πολίτης που απευθύνεται στο δικαστικό σώμα προκειμένου ν' αποδοθεί δικαιοσύνη αφού δε συνιστά μέλος συμμοριών για να επιλύσει τις όποιες διαφορές στο πλαίσιο αυτών. Απ' την άλλη πλευρά θεωρείται πως τόσο ο Κόνων όσο και οι γιοι του ανήκουν στις νεανικές αυτές ομάδες, τις «εταιρίες», διατηρούν παραβατική συμπεριφορά και αποδίδουν ψευδείς κατηγορίες τον Αρίσωνα διαπράττοντας ὕβρη. Δε διστάζει μάλιστα, κατά τρόπο κομπό να χαρακτηρίσει και τους δικαστές άδικους και συνυβριστές αν αποδεχθούν και πιστέψουν τα αναπόδεικτα λεγόμενα του Κόνωνα, με μοναδικό ελαφρυντικό αυτό της άγνοιας.

Το κοινό στοιχείο που προκύπτει από την πιθανή ρήση του εναγομένου και αυτή του ενάγοντος είναι η έλλειψη επιχειρημάτων. Πιο, αναλυτικά, στις ενδεχόμενες

²⁷⁷ Χατζηλάμπρου, Ρ., 25

²⁷⁸ ο.π.

κατηγορίες του Κόνωνα, που χαρακτηρίζονται από τον Αρίστωνα ως αβάσιμες και ανεπιβεβαίωτες ο τελευταίος αντιπαραθέτει και αυτός με τη σειρά του έναν λόγο που στερείται στοιχείων και επιχειρημάτων.

Η Έκθεση Όρων Δικονομίας Δηλωτική Της Αναγκαιότητας Της Ποινής Του Κατηγορουμένου (§§17 -19)

Στην ενότητα 17 ο Αρίστων διακόπτει τον αντίλογο στους ισχυρισμούς του Κόνωνος, και προσφέρει κατά κάποιο τρόπο δικονομίας ένα μάθημα, για ν' αποδείξει ότι ο νομοθέτης έχει προβλέψει ώστε να μην υπάρχουν περιθώρια για τη δικαιολόγηση αξιόποινων πράξεων. Επομένως όταν κάποιος αδικείται, δεν πρέπει να αυτοδικήσει αλλά οφείλει να απευθυνθεί στη δικαιοσύνη και να ζητήσει την εφαρμογή του νόμου. Ακόμη, λοιπόν, και αν ο Κόνων μπορέσει να εφεύρει κάποια πειστική δικαιολογία για την ὕβριν και τον ξυλοδαρμό που διέπραξε, πρέπει να τιμωρηθεί σύμφωνα με τους νόμους²⁷⁹.

Συγκεκριμένα, στην ενότητα αυτή, γίνεται λόγος για τις δίκες οι οποίες διενεργούνταν για λόγους δυσφήμισης, που αποσκοπούσαν, σύμφωνα με τους νόμους, στην αποφυγή ασιμαχιών των εμπλεκομένων. Έπειτα, αναφέρεται η δίκη *αίκειας* αλλά και ο συνηθέστερος τύπος δημόσιας δίκης, η γραφή, προς αποφυγή των φόνων. Για τον ίδιο λόγο έχει θεσπιστεί δίκη για το αδίκημα της εξύβρισης καθώς κατά τον Αρίστωνα η εξύβριση θα μπορούσε να οδηγήσει σε τραυματισμό και ο τελευταίος σε φόνο.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί η συνέπεια με την οποία ο ρήτορας φροντίζει να ενισχύει την εικόνα του πελάτη του. Εξαιτίας της γνώσης που ο Αρίστων επιδεικνύει για τη νομοθεσία, κινδυνεύει να χαρακτηριστεί δικομανής, χαρακτηριστικό που δεν αρμόζει στον μέτριο πολίτη. Γι' αυτό και σπεύδει να δικαιολογηθεί ότι η ενασχόλησή του με τα συγκεκριμένα νομικά θέματα οφείλεται στον Κόνωνα (ανάγκη γάρ, 17) και παρεμβάλλει στην ενότητα αυτή ρήματα όπως: «υποστηρίζουν» (18), «ακούω» (18), «κατά τη γνώμη μου» (19), που δηλώνουν μη οικειότητα με τέτοια ζητήματα²⁸⁰.

Εντύπωση, πάντως, προκαλεί το γεγονός ότι όχι μόνο ο λογογράφος αλλά και οι διάδικοι παρουσιάζονται να διαβάζουν κείμενα νόμων, προφανώς όχι απλώς από

²⁷⁹ ο.π., 25 - 26

²⁸⁰ ο.π., 26

ενδιαφέρον ή σα μια ενασχόληση ρουτίνας αλλά έχοντας υποχρεωθεί λόγω της αντιδικίας τους. Πιθανώς, πολλοί από τους αντιδίκους να προέρχονταν από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της κοινωνίας, ωστόσο μερικοί από αυτούς παρουσιάζονται ως άνθρωποι μετρίου εισοδήματος, όπως και ο Αρίστων στη συγκεκριμένη περίπτωση. Βέβαια, όπως παρατηρεί κάποιος σε μια κωμωδία στα τέλη του 4^{ου} αιώνα, οι νόμοι είναι πράγματι ωραίο πράγμα, αλλά εκείνος που παρατηρεί από πολύ κοντά τους νόμους αποδεικνύεται ένας επαγγελματίας κατήγορος²⁸¹.

Ωστόσο, ο συλλογισμός του Αρίστωνος, στηρίζεται σκόπιμα σ' ένα λογικό σφάλμα. Ο Αρίστων προϋποθέτει την απόδειξη της ενοχής του Κόνωνος, κάτι που δεν έχει συμβεί. Ο ίδιος ο Κόνων ισχυρίζεται ότι δεν είχε ο ίδιος συμμετοχή στη διαμάχη, και ότι τέτοιες συμπλοκές ήταν συχνές μεταξύ θερμόαιμων νεαρών, ένας από τους οποίους ήταν και ο ενάγων. Ο ρήτορας, όμως, προφανώς επειδή δεν μπορεί ν' αποδείξει το ψευδές των ισχυρισμών του Κόνωνος, είτε γιατί δε διαθέτει επαρκή στοιχεία είτε γιατί αυτοί είναι αληθείς, σκόπιμα αποπροσανατολίζει το δικαστήριο από την ουσία της απόδειξης με τη θεωρία της δικονομίας που παραθέτει²⁸².

²⁸¹ Gagariņ, M., (2011), Γραφή και Δίκαιο στην Κλασική Αθήνα, 212

²⁸² Χατζηλάμπρου, Ρ., 26

Η Συνέχεια Της Αντιπαράθεσης Του Λόγου Του Ενάγοντος Στον Λόγο Του Εναγομένου(§§20-25)

Μετά την παρένθεση για τις προβλέψεις του νόμου, ο Αρίστων παρουσιάζεται να συνεχίζει την αναίρεση των επιχειρημάτων του Κόνωνος. Στην πραγματικότητα, όμως τα διαστρεβλώνει και με σύμμαχο τη ρητορική τέχνη του Δημοσθένους, προσπαθεί να συγκαλύψει την έλλειψη αποδείξεων και την καταφυγή του σε πιθανολογικά επιχειρήματα (εϊκότα).

Συγκεκριμένα, εμφανίζει τον Κόνωνα να υπερασπίζεται αλαζονικά «το δικαίωμά του» στο πλαίσιο ερωτικών διαμαχών και ως μέλος των ιυθφάλλων να επιτίθεται σε όποιον θέλει, §20 «ἄν δ' εἶπη Κόνων ἰθύφαλλοί τινές ἐσμεν ἡμεῖς συνειλεγμένοι, καὶ ἐρῶντες οὓς ἂν ἡμῖν δόξη παίομεν καὶ ἄγχομεν', εἶτα γελάσαντες ὑμεῖς ἀφήσετε;». Διερωτάται, λοιπόν, ο Αρίστων αν οι δικαστές θα τον αθώωναν ύστερα από μια τέτοια συμπεριφορά και απαντά αποφαστικά. Η εντύπωση, πάντως, που αφήνει η χρήση του ευθέως λόγου είναι ότι μεταφέρονται ακριβώς τα λόγια του Κόνωνος, η οποία ενισχύεται χάρη στην επιδεξιότητα του ρήτορα να αξιοποιήσει από αυτά ορισμένα στοιχεία, αποσιωπώντας ό,τι δεν ευνοεί τον πελάτη του. Έτσι, δεν υπάρχει μνεία στις διαμάχες μεταξύ αντίζηλων εραστών. Επίσης, κάθε αναφορά σε ανάλογη με του γιου του συμπεριφορά του Αρίστωνος (νυχτερινά γλεντοκόπια, έρωτες με εταίρες, συμμετοχή σε νεανικές εταιρείες και διαμάχες) αποσιωπάται.²⁸³.

Βεβαίως, η δήλωση του Κόνωνα ότι ο γιος του ανήκει σε μια τέτοια συμμορία αποτελεί και παραδοχή ότι και ο Κόνων είναι μέλος της ίδιας εταιρείας²⁸⁴. Αξίζει να σημειωθεί η εκ νέου αναφορά, στην ενότητα 20, ότι υπήρξε το θύμα μιας παράλογης βίας και ότι η κλινική του κατάσταση ήταν ιδιαίτερος σοβαρή, με αποτέλεσμα την έντονη ανησυχία των οικείων του και των γειτόνων του.

Στη συνέχεια των ενοτήτων 21-23, ο ρήτορας στρέφει την προσοχή του δικαστηρίου στον δράστη μιας τέτοιας ὕβρεως, για τον οποίο ο νόμος, δε δέχεται καμία δικαιολογία, μπορεί μόνο να δείξει επιείκεια στην επιβολή της ποινής, αναγνωρίζοντας ως ελαφρυντικό το νεαρό της ηλικίας του.

²⁸³ ο.π.

²⁸⁴ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,90

Η αίτηση για επιείκεια προς νεαρό άτομο απηχείται στα επιχειρήματα του Κόνωνος όχι ασφαλώς για τον ίδιο αλλά για τον γιό του, ο οποίος συμμετείχε σ' αυτά τα γεγονότα. Για τον Αρίστωνα, όμως, ηθικός και φυσικός αυτουργός είναι ο μεσόκοπος Κόνων, ο οποίος αποτέλεσε αρνητικό πρότυπο για τους νέους της ομάδας και μάλιστα για τα παιδιά του. Άξιος προσοχής είναι ο τριπλός χαρακτηρισμός «αρχηγός και πρωτεργάτης και ο αχρειότερος όλων» στην ενότητα 22, τέτοιοι χαρακτηρισμοί απαντούν συχνά στους λόγους του Δημοσθένη²⁸⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι την ενότητα αυτή γίνεται μνεία στην ηλικία του Κόνωνα, αναφέρεται δηλαδή ότι υπερβαίνει τα πενήντα έτη, στοιχείο που δεν αφήνει περιθώρια ελαφρυντικών για τη συμπεριφορά του.

Έπειτα, στις ενότητες 24-25, ο Αρίστων υπογραμμίζει ότι ο Κόνων παρ' όλο που έχει καταπατήσει τους νόμους που αφορούν τη γραφή ύβρεως και την απαγωγή λωπωδυτών, δεν έχει παραπεμφθεί σε δίκη, κατά βούληση του ίδιου του Αρίστωνος, αν και αυτό θα ήταν το πρόβον. Προς επίρρωση των παραπάνω, παραθέτει την περίπτωση του πατέρα της ιέρειας της Βραυρώνας, ο οποίος κρίθηκε ένοχος από το δικαστήριο του Αρείου Πάγου για υποκίνηση ξυλοδαρμού που κατέληξε σε ανθρωποκτονία, χωρίς ο ίδιος να έχει αγγίξει το θύμα. Το αδίκημα, για το οποίο καταδικάστηκε ο κατηγορούμενος στο δικαστικό προηγούμενο, ήταν πιθανότατα ανθρωποκτονία εκ προμελέτης, όπως δηλαδή θα κατηγορείτο και ο Κόνων από τους συγγενείς του Αρίστωνος, αν υπέκυπτε, όπως σχεδόν συνέβη, στα τραύματά του²⁸⁶.

Σ' αυτό τον λόγο του ενάγοντος, επισημαίνονται δύο στοιχεία: το γεγονός ότι αναφέρεται για άλλη μια φορά η άσχημη κατάσταση του Αρίστωνος μετά την επίθεση αλλά και το ότι κρίνεται απαραίτητο να καταδικαστεί ο Κόνωνας καθώς δε θα πρέπει να του δοθεί κανένα ελαφρυντικό, ανεξάρτητα από τους ισχυρισμούς του. Στόχος, λοιπόν, αυτής της υποενότητας φαίνεται ότι είναι η ηθοποιία και κυρίως η παθοποιία, η πρόκληση δηλαδή αντιπάθειας, οργής έως και μίσους στους δικαστές για τον κατηγορούμενο, ώστε να του επιβληθεί η αυστηρότερη δυνατή ποινή²⁸⁷.

²⁸⁵ Χατζηλάμπρου, Ρ., 27

²⁸⁶ ο.π., 28-29

²⁸⁷ ο.π., 26

Πιο αναλυτικά, η επανάληψη της περιγραφής της κατάστασης του Αρίστωνος μετά την επίθεση αρκεί για να κατανοήσουμε πόσο σημαντική θέση κατείχε στην επιχειρηματολογία του. Ουσιαστικά ήταν λίγα από τα στοιχεία που μπορούσε ν' αποδείξει. Η σύγκριση, άλλωστε, της περιγραφής των γεγονότων του ξυλοδαρμού εδώ με την αντίστοιχη στην ενότητα 9, φανερώνει την προσπάθεια του Αρίστωνος να τονίσει τη σοβαρότητα του τραυματισμού του. Για το σκοπό αυτό υπάρχει η παράταξη των τριών ρημάτων («έσερναν», «ξέντυναν», «κακοποιούσαν») σε χρόνο παρατατικό, η ένταση της σημασίας των οποίων κορυφώνεται στο ρήμα «ύβριζόμην», Επιπλέον, θα πρέπει αναφερθούν η αντίθεση «βγήκα έξω υγιής» - «γύρισα σπίτι μου πάνω σε φορείο», η χρήση του 'δυνατού' σημασιολογικά ρήματος «είχε ορμήσει έξω / έξεπηδήκει», αντί π.χ. «βγήκε έξω / έξήλθε», το σχόλιο «όπως για κάποιο νεκρό» και η αναφορά στην αντίδραση των γειτόνων, στοιχεία που απουσιάζουν από την ενότητα 9. Ίσως μάλιστα η ανταπόκριση των γειτόνων να είναι επινόηση του ρήτορα, καθώς δεν αναφέρεται στη διήγηση και απουσιάζει σχετική κατάθεση. Αναρωτιέται, συνεπώς, κανείς γιατί δεν έγινε ήδη στην ενότητα 9 τέτοια περιγραφή των γεγονότων. Ο λόγος της διαφορετικής παρουσίασης θεωρούμε ότι είναι πως στη διήγηση ο ομιλητής οφείλει να εκθέσει τα γεγονότα με επίφαση ουδετερότητας και αντικειμενικότητας, ενώ πλέον στις αποδείξεις είναι ελεύθερος να προχωρήσει σε ερμηνεία αυτών²⁸⁸.

Γίνεται κατανοητό, λοιπόν, ότι η απουσία στέρεης μαρτυρίας για τη συμμετοχή του Κόνωνος στο επεισόδιο του ξυλοδαρμού καλύπτεται, και αντίθετα τονίζεται ότι η ενοχή του έχει αποδειχθεί. Επομένως έχουν κάθε λόγο να οργιστούν εναντίον ενός πενήντάχρονου που πρωτοστατεί σε βιαιότητες σαν κακομαθημένος νεαρός και αποτελεί κακό παράδειγμα για τους νέους, και να του επιβάλλουν ακόμη και τη θανατική ποινή. Στόχος του είναι να επιτύχει την καταδίκη του εναγομένου και την επιβολή σε αυτόν όσο το δυνατόν αυστηρότερης ποινής. Μάλιστα, η καταδίκη του Κόνωνος προβάλλεται ως μονόδρομος²⁸⁹. Ακόμη, όμως, και αν δεχθεί κανείς τη δική του εκδοχή των γεγονότων, ότι δηλαδή ο ίδιος δεν είχε ενεργή συμμετοχή στον καυγά, αλλά τυχαία συνάντησε στην αγορά τον γιό του και τον Αρίστωνα να μαλώνουν, οφείλει το δικαστήριο να τον τιμωρήσει για την ανατροφή που έδωσε στα παιδιά του, τα οποία διαπράττουν σοβαρότατα αδικήματα ενώπιον του πατέρα τους

²⁸⁸ ο.π., 27

²⁸⁹ ο.π., 27 - 28

χωρίς φόβο και ντροπή. Ο συλλογισμός καταλήγει σ' ένα συμπέρασμα ἐκ τῶν εἰκότων , το οποίο ακούγεται αφελές ἴσως και παράλογο, προφανώς ὅμως θα εἶχε επίδραση στο αθηναϊκό κοινό του τέταρτου αἰώνα: αφού ο Κόνων επιτρέπει στα παιδιά του να μην τον σέβονται, και ο ἴδιος δε θα σεβόταν τον δικό του πατέρα.

Εἶναι ἀλήθεια πως τα επιχειρήματά του στο κατεξοχὴν αποδεικτικό τμήμα του λόγου φαίνονται ατεκμηρίωτα γι' αυτό ἴσως παραθέτει τους νόμους που αφορούν τη γραφή ὕβρεως και την ἀπαγωγή λωπωδυτῶν, κάτι που θα μπορούσε να εἶχε γίνει και νωρίτερα (π.χ. στην αρχή του λόγου), για να προσφέρει επίφαση στήριξης στα λεγόμενά του. Ὅμως, οι νόμοι δεν αποδεικνύουν το ζητούμενο, ὅτι δηλαδή ο Κόνων ἦταν αὐτός που διέπραξε αὐτά τα αδικήματα. Αὐτό προβάλλεται αυθαίρετα ως αποδεδειγμένο ἀπὸ τον Ἀρίσωνα, και σ' αὐτό στηρίζει τη συνέχεια του συλλογισμού του. Εφόσον ο Κόνων θα κρινόταν ἔνοχος σε γραφή ὕβρεως και ἀπαγωγή λωπωδυτῶν , πόσο μάλλον δίκη αἰκείας (argumentum a fortiori). Λίγο μάλιστα ἔλειψε να ἦταν κατηγορούμενος σε δίκη φόνου, καθὼς ο Ἀρίστων, ὅπως εἶχε αποδείξει, παραλίγο να υποκύψει στα τραύματά του.

Το ὅτι ο Ἀρίστων ἐπέλεξε να υποβάλει για τους λόγους που ἐξήγησε στο προοίμιο «ηπιότερο» τύπο αγωγῆς , δηλαδή δίκη αἰκείας, δεν αλλοιώνει το ἦθος του, ἀντίθετα υπογραμμίζει τη μετριότητα και την απραγμοσύνη του. Απραγμοσύνη χαρακτηρίζει τον φιλήσυχο ἄνθρωπο που δεν αγαπά τις ταραχές, συμπεριλαμβανομένων και των δικῶν. Ο ρήτορας προσπαθεῖ ν' απομακρύνει την υποψία για δικομανία ἀπὸ τον πελάτη του, λίγο προτού αὐτός αναφερθεῖ σε δικαστικό προηγούμενο²⁹⁰.

Ο κατηγορούμενος στο δικαστικό προηγούμενο δεν προσδιορίζεται με το ὄνομά του (μαζί με πατρωνυμικό και δημοτικό ως εἰθιστάι) ἀλλά ως «ο πατέρας της ἱέρειας ἀπὸ τη Βραυρώννα». Ο προσδιορισμός ἔχει τη σημασία του. Ἀκόμη και αὐτός , ο οποίος λόγω της θέσης της κόρης του μπορούσε να κριθεῖ με ἐπιείκεια, τιμωρήθηκε σύμφωνα με τους νόμους, και μάλιστα ἐνῶ, ὅπως ἰσχυρίζεται ο Ἀρίστων, δεν εἶχε ἀγγίξει τον νεκρό. Πόσο μάλλον πρέπει να τιμωρηθεῖ ο Κόνων, ο οποίος κατὰ τον ομιλητὴ πρωτοστάτησε στη συμπλοκή (argumentum a fortiori – ἐπιχείρημα κατὰ τό μᾶλλον)²⁹¹.

²⁹⁰ ο.π.

²⁹¹ ο.π.,29

Η Προσπάθεια Κωλυσιεργίας Της Διαιτησίας Με Στόχο Την Οικονομία Χρόνου
(§§26-30)

Ο Αρίστων, στη συνέχεια του λόγου, εκθέτει μια σειρά από πράξεις του Κόνωνος κατά τη διαδικασία της διαιτησίας, οι οποίες καταδεικνύουν την προσπάθεια του αντίδικου να προκαλέσει όσο μεγαλύτερη καθυστέρηση μπορούσε, πιθανότατα για να οργανωθεί καλύτερα η υπεράσπισή του. Υπονοεί, δηλαδή, ο Αρίστων ότι ο Κόνων προσπάθησε, και ως ένα βαθμό κατάφερε, να κερδίσει χρόνο ώστε να χαλκεύσει στοιχεία, να βρει ψευδομάρτυρες. Έτσι, εξαιτίας της στάσης της αντίπαλης πλευράς παρατάθηκε η δίκαια πέραν από τα μεσάνυχτα.

Επίσης, οι αντίδικοι δεν ήθελαν να αναγνωστούν οι μαρτυρίες και να παραδώσουν αντίγραφα, ενώ αντίθετα απαίτησαν την ορκωμοσία όλων των μαρτύρων του Αρίστωνος. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ότι παρουσίασαν μάρτυρες για άσχετα πράγματα ως προς την υπόθεση, συγκεκριμένα ότι ο Κτησίας ήταν γιος του Κόνωνος από μία εταίρα και ότι είχε υποφέρει αρκετά. Τέλος, υπογραμμίζεται ότι για να προκληθεί καθυστέρηση («επί διακρούσει»), ζήτησε ο Κόνων να κληθούν και να καταθέσουν κατόπιν βασανισμού, γιατί μόνο έτσι μπορούσε να αποκτήσει εγκυρότητα η μαρτυρία τους, οι δούλοι που τον συνόδευαν το βράδυ της συμπλοκής²⁹². Με αυτό τον τρόπο κέρδιζαν χρόνο και δε σφραγίζονταν οι εχίνοι. Εδώ θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι όταν κάποιος διάδικος ήθελε να παραθέσει στο δικαστήριο ένα γραπτό τεκμήριο ως αποδεικτικό στοιχείο, μπορούσε φυσικά να το κάνει στην αγόρευσή του. Στον πέμπτο αιώνα, οι καταθέσεις δίνονταν συνήθως στο δικαστήριο από τους μάρτυρες προφορικά αλλά από το 375, όλες αυτές οι καταθέσεις και οποιαδήποτε άλλα ντοκουμέντα θα παρουσιάζονταν στο δικαστήριο έπρεπε να ήταν γραπτά. Ο εχίνος, λοιπόν, ήταν το πιθάρι στο οποίο τα γραπτά αυτά στοιχεία, που έπρεπε να υποβληθούν προδικαστικά σε μια προκαταρκτική διαδικασία, σφραγίζονταν και φυλάσσονταν για να χρησιμοποιηθούν στο δικαστήριο. Ο διάδικος δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει στο δικαστήριο κάποιο ντοκουμέντο που δεν ήταν στον εχίνο. Αυτό προφανώς γινόταν, έτσι ώστε να εμποδιστεί ο διάδικος ν' αποκτήσει πλεονέκτημα, αιφνιδιάζοντας τον αντίδικό του, με αποδείξεις για τις οποίες ο τελευταίος δεν ήταν προετοιμασμένος²⁹³.

²⁹² ο.π.

²⁹³ Gagarin, M., (2011), Γραφή και Δίκαιο στην Κλασική Αθήνα, 221-222

Σ' αυτή την ενότητα περιγράφεται η συμπεριφορά του αντιδίκου κατά τη διαιτησία (*δίαιτα*), η οποία, όπως τουλάχιστον παρουσιάζεται, δημιουργεί αμφιβολίες για την ενοχή του Κόνωνος, δηλαδή την ενεργό συμμετοχή του στον τραυματισμό του Αρίστωνος²⁹⁴. Βέβαια, με το να παρουσιάζει ο Αρίστων τη συμπεριφορά του Κόνωνα στο συμβούλιο της διαιτησίας, κατά τα πρώτα στάδια, επιδιώκει ν' αποδείξει ότι ο αντίπαλος δεν έχει εμπιστοσύνη στη δύναμη της δικής του υπόθεσης. Πρόκειται για έναν κοινό τόπο που χρησιμοποιούν οι διάδικοι²⁹⁵.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η διαιτησία στην Αθήνα πήρε δύο μορφές, δημόσια και ιδιωτική. Στην περίπτωση δημόσιων διαιτητών, όπου ο διάδικος μπορεί να προσφύγει, η υπόθεση ήταν δυνατόν να δικαστεί από κριτική επιτροπή. Η απόφαση του ιδιωτικού διαιτητή, απ' την άλλη πλευρά ήταν τελική. Στο παρόν χωρίο έχουμε δημόσια διαιτησία²⁹⁶.

Η παρουσίαση της μαρτυρίας, λοιπόν, ενισχύει την αξιοπιστία του ομιλητή για τα συγκεκριμένα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι λέει όλη την αλήθεια. Σίγουρα, κάποιες ενέργειες του Κόνωνος, όπως παρουσιάζονται, φαίνεται να έγιναν με στόχο να προκληθεί καθυστέρηση της διαδικασίας²⁹⁷, αφού με την αναστολή της διαδικασίας ο Κόνων, κατέστησε αδύνατη την έκδοση απόφασης²⁹⁸. Θεωρούμε όμως ότι κάποιες κινήσεις του εναγομένου σκόπιμα υποβαθμίζονται ως ανούσιες προσπάθειες πρόκλησης καθυστέρησης²⁹⁹.

Πιο αναλυτικά, η κατάθεση ότι ο Κτησίας ήταν μη νόμιμο παιδί του Κόνωνος, δηλαδή δεν ανήκε στον οίκον του, αν κρινόταν αξιόπιστη, είναι εξαιρετικής σημασίας, καθώς απαλλάσσει τον Κόνωνα από την ευθύνη της ανατροφής του Κτησίου. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Κόνων ισχυρίζεται ότι με τον Αρίστωνά συνελάκη ο Κτησίας και όχι ο ίδιος, ενώ ο Αρίστων τον κατηγορεί ότι ακόμη και έτσι αν έγιναν τα πράγματα, ο Κόνων είναι συνυπεύθυνος για τη συμπεριφορά του γιου του. Επίσης, δεν αποσαφηνίζεται, και δεν είμαστε βέβαιοι ότι αυτό δε γίνεται σκόπιμα, η σημασία της αναφοράς του Κόνωνος στο ότι ο Κτησίας είχε υποφέρει πολύ. Σημαίνει ότι η

²⁹⁴ Χατζηλάμπρου, Ρ., 29

²⁹⁵ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,93

²⁹⁶ ο.π., 93 -94

²⁹⁷ Χατζηλάμπρου, Ρ., 29

²⁹⁸ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,94

²⁹⁹ Χατζηλάμπρου, Ρ., 29

ζωή του ήταν δύσκολη, γι' αυτό του αξίζει η κατανόηση και το έλεος των δικαστών, ή ότι είχε υποφέρει πολύ από τον Αρίστωνα το περίφημο εκείνο βράδυ στην αγορά αλλά και άλλοτε³⁰⁰.

Έπειτα, ο Δημοσθένης αφιερώνει το μεγαλύτερο τμήμα αυτής της ενότητας για να εξουδετερώσει την εντύπωση που πρέπει να άφησε η πρόκλησις του Κόνωνος να καταθέσουν οι δούλοι του κατόπιν βασάνου, με το να επισημαίνει στο δικαστήριο την πρόθεση που κρύβεται πίσω από την πράξη αυτή, η οποία είναι και πάλι η πρόκληση καθυστέρησης. Γι' αυτό συνέβη την τελευταία στιγμή, λίγο προτού ανακοινωθεί η απόφαση της διαιτησίας και αφού είχαν εξαντληθεί άλλα μέσα κωλυσιεργίας. Έξυπνα αποφεύγεται να σχολιαστεί η ουσία της προκλήσεως, η οποία πιθανότατα έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απόφαση της διαιτησίας, που όπως υποψιαζόμαστε ευνοούσε τον Κόνωνα και ζητούσε την απαλλαγή του (§ 33). Στην αντίθετη περίπτωση, θεωρούμε ότι ο Δημοσθένης δε θ' αποσιωπούσε την καταδικαστική απόφασή της διαιτησίας σε βάρος του Κόνωνος.

Σχετικά με την πρόκληση, χρειάζεται να επισημανθεί ότι ο προκαλών μπορούσε ν' απευθύνει την πρόκλησή του ενώπιον μαρτύρων, ίσως όμως η πρόκληση διατυπωνόταν γραπτώς. Θα όριζε τους δούλους, την ανάκριση των οποίων επιθυμούσε ο προκαλών, καθώς και τις ερωτήσεις που επρόκειτο να τους υποβληθούν. Μπορούσε, επίσης, να ορίζει ποια μέθοδος βασανισμού θα χρησιμοποιείτο και ποιος θα την εφάρμοζε, ενώ μπορούσε να περιλαμβάνει και ανάληψη της υποχρέωσης αποζημίωσης του κυρίου για κάθε μόνιμη βλάβη που θα προκαλούνταν στο δούλο³⁰¹. Αξίζει ν' αναφερθεί ότι υπήρχε επιπλέον η πρόκληση δόσεως όρκου αλλά και η δυνατότητα προσκόμισης πραγματικών στοιχείων, δηλαδή κάποιου αντικειμένου που θα έβλεπαν με τα μάτια τους οι δικαστές³⁰².

Στο τέλος αυτής της υποενότητας συνοψίζονται οι λόγοι για τους οποίους οι δικαστές δε θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπ' όψιν τους την πρόκλησις για κατάθεση των δούλων του αντιδίκου, γεγονός που ενισχύει τις υποψίες για τη θετική για τον Κόνωνα εντύπωση, που πρέπει ν' άφησε στους δικαστές αυτή η κίνηση.

³⁰⁰ ο.π., 29-30

³⁰¹ Macdowel, D.M.,(2003),380

³⁰² ο.π.,381

Οι Καταθέσεις Των Μαρτύρων Υπεράσπισης Και Η Διαβολή Του Αρίστωνος
(§§ 31-37)

Η περιγραφή της συμπεριφοράς του Κόνωνος κατά την δικογραφία συμπληρώνεται από την αναφορά – διαβολή στους μάρτυρες υπερασπίσεώς του. Στόχος του ρήτορα είναι να διαβάλλει τους μάρτυρες που κατέθεσαν υπέρ του Κόνωνος, ώστε να τους καταστήσει αναξιόπιστους.

Προφανώς οι μαρτυρίες τους αποτελούσαν ένα ισχυρό υπερασπιστικό όπλο για τον κατηγορούμενο, γεγονός που αναγκάζεται να παραδεχτεί και ο ίδιος ο Αρίστων, §33 «τούτω δὲ μὴ παρασχομένῳ τούτους μάρτυρας[...] ἔαλωκέναι παραχρήμ'», γι' αυτό και ο Δημοσθένης καταβάλλει προσπάθεια να το εξουδετερώσει.

Πιο αναλυτικά, ο Αρίστων προτάσσει σειρά πιθανολογικών επιχειρημάτων, χαρακτηρίζοντας κατ' επανάληψη τους μάρτυρες του Κόνωνος ως ψευδομάρτυρες³⁰³ (§31 «ἐμβάλλεται μαρτυρίαν ψευδῆ καὶ ἐπιγράφεται μάρτυρας..», §33 «εἰκότως τὰ ψευδῆ μεμαρτυρήκασιν.»), καθώς έχουν καταθέσει ότι ο Αρίστωνος διαπληκτιζόταν με τον Κτησία και όχι με τον Κόνωνα. Πρόκειται για τους Διότιμο, Αρχεβιάδη, Χαιρήτιο, οι οποίοι προσδιορίζονται από τον Αρίστων με τα πατρωνύμια τους, εν αντιθέσει με τους μάρτυρές του, οι οποίοι απλώς αναφέρονται: Λυσίστρατος, Πασέας, Νικήρατος και Διόδωρος, οι οποίοι έχουν καταθέσει ότι είδαν τον Κόνωνα να επιτίθεται εναντίον του Αρίστωνος, αφαιρώντας του τα ρούχα και προβαίνοντας σε προσβλητικές ενέργειες. Έμμεσα, λοιπόν, διερωτάται ο Αρίστων πώς είναι δυνατόν οι μάρτυρες αυτοί, που παρευρέθησαν τυχαία στο γεγονός να έχουν ψευδομαρτυρήσει και συνεχίζει, τονίζοντας ότι μηνύει και διώκει τον άνθρωπο που επιτέθηκε εναντίον του και όχι κάποιον που δεν τον άγγιξε.

Έπειτα, εναντίον των μαρτύρων του Κόνωνα, ο Αρίστων εξαπολύει κατηγορίες που αφορούν το ήθος τους. Συγκεκριμένα, ο κατηγορος αναφέρει ότι οι άνθρωποι αυτοί συμμετέχουν σε γλέντια μαζί με τον Κόνωνα, συμπεριφέρονται χωρίς ντροπή και τολμούν να ψεύδονται, χωρίς η αλήθεια να έχει γι' αυτούς καμία ισχύ. Στη συνέχεια, οι κατηγορίες γίνονται πιο βαριές αφού ο Αρίστων επισημαίνει ότι οι μάρτυρες έχουν υποκριτική συμπεριφορά καθώς η εξωτερική τους εμφάνιση δε συνάδει με τον αλαζονικό χαρακτήρα τους και ότι οι μαρτυρίες τους αποτελούν προϊόν προσυνεννόησης και σε καμία περίπτωση δεν αντιπροσωπεύουν την αλήθεια.

³⁰³ Χατζηλάμπρου, Ρ., 30

Τέλος, τα λόγια του γίνονται ακόμη πιο σκληρά, καθώς κατηγορεί τους μάρτυρες του Κόνωνα ότι είναι αδίστακτοι, ότι είναι τοιχωρύχοι και ότι αφού έχουν προβεί σε επαίσχυντες πράξεις, δε θα δίσταζαν να ψευδομαρτυρήσουν.

Σχετικά με τις μαρτυρίες, το κείμενο δεν επιμένει, δεν παρέχει στοιχεία για τους μάρτυρες ούτε δηλώνει τον αριθμό τους, γεγονός που μας υποψιάζει ότι μάλλον οι μάρτυρες καταθέτουν για ισχυρισμούς και όχι για αποφάσεις καταδικών. Εντύπωση επίσης προξενεί η αυτολεξεί παράθεση της κατάθεσης των μαρτύρων του Κόνωνος, τη στιγμή που παραφράζονται σύντομα τα λεγόμενα των μαρτύρων του Αρίστωνος, οι οποίοι ως περαστικοί εύστοχα δηλώνονται μόνο με το όνομά τους χωρίς πατρωνυμικό ή δημοτικό. Αν μάλιστα η κατάθεση των δικών του μαρτύρων είναι τόσο αποφασιστικής σημασίας, όσο προσπαθεί να πείσει στο 32, δε γίνεται κατανοητό γιατί η αναφορά του σε αυτήν είναι τόσο σύντομη. Προφανώς, αυτό συμβαίνει σκόπιμα. Ο Αρίστωνας αποφεύγει να παραθέσει κατά λέξη την κατάθεση των μαρτύρων του, καθώς υπάρχει αμφιβολία, αν αυτή κατονόμαζε τον Κόνωνα ως δράστη του τραυματισμού και της αφαίρεσης του ενδύματος. Πιθανότατα, δηλαδή, οι λέξεις «κύπο Κόνωνος», και οι μετοχές σε χρόνο ενεστώτα («τυπτόμενον», «έκδύομενον», «ύβριζόμενον») ν' απουσίαζαν από την κατάθεση, γεγονός στο οποίο συνηγορεί η χρήση της μετοχής «πεπονθότα»/ «να έχω υποστεί» (32). Οι μάρτυρες δηλαδή του Αρίστωνος είδαν μεν τον ενάγοντα χτυπημένο και ημίγυμνο αλλά πρέπει να έφθασαν, αφού είχε φύγει ο δράστης³⁰⁴.

Ολοκληρώνοντας το σχολιασμό μας για τους μάρτυρες του Κόνωνος, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι ενδεχομένως ο Αρίστων να έχει δίκιο, όταν ισχυρίζεται ότι αυτοί δεν καταθέτουν την αλήθεια. Από την παράγραφο 31 γίνεται σαφές ότι ο Κόνων κατέθεσε τη μαρτυρία τους στο τέλος της διαδικασίας, όταν πλέον φοβόταν ότι θα έχανε την υπόθεση. Αν λοιπόν αυτοί ψευδομαρτύρησαν, για να σώσουν τον φίλο τους όταν ο τελευταίος είχε εξαντλήσει κάθε άλλο μέσο πειθούς, τότε διέτρεχαν τον κίνδυνο να κινηθεί εναντίον τους από τον Αρίσωνα δίκη ψευδομαρτυριών. Ίσως όμως συναίνεσαν να δώσουν την κατάθεση που παραθέτει ο Αρίστων, διότι στην πραγματικότητα ήταν αδύνατο να καταδικαστούν σε δίκη ψευδομαρτυριών, γιατί τους προφύλασσε η πιθανότατα σκόπιμη αμφισημία του κειμένου της

³⁰⁴ ο.π.,31

κατάθεσης. Η χρήση της απαρεμφατικής σύνταξης με υποκείμενο και αντικείμενο σε αιτιατική πτώση «(μή πατάξει Κόνωνα Αρίστωνα)» έχει ως αποτέλεσμα να μείνει ασαφές ποιος είναι δράστης και ποιο το θύμα. Έτσι, η σύνταξη προσέφερε κάλυψη στους φίλους του Κόνωνος όποια και αν ήταν η αλήθεια. Εναλλακτικά, επισημαίνει ο Carey, η αμφισημία «θα μπορούσε να αφορά το ρήμα πατάξει. Ο Κόνων, δηλαδή, θα μπορούσε να έχει βάλει στον Αρίστωνα τρικλοποδιά, να τον είχε κλοτσήσει ή ποδοπατήσει, όχι όμως γρονθοκοπήσει»³⁰⁵.

Ο Δημοσθένης, βέβαια, δεν εντάσσει στον λόγο του πελάτη του κάποιο σχόλιο για την ασάφεια της κατάθεσης. Αυτό όμως δεν αποκλείει απαραίτητα το ενδεχόμενο του προσχεδιασμού της αμφισημίας της κατάθεσης, η οποία μπορεί να μην έγινε αντιληπτή, ή αν έγινε, να μην κρίθηκε σκόπιμο να σχολιαστεί.

Στη συνέχεια του λόγου (33) ο Αρίστων προβάλλει ένα εϊκός ως επιχειρήμα: γιατί να υποβάλει αγωγή εναντίον του Κόνωνος, αν ο τελευταίος δεν ήταν ο δράστης; Με έμφαση, μάλιστα, τονίζεται ότι ο αντίδικος είναι ένοχος και η ενοχή του έχει αποδειχθεί. Είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς ότι ο Αρίστων επινόησε την ενεργό συμμετοχή του Κόνωνος στη συμπλοκή και υπέβαλε αγωγή εναντίον ενός παθητικού θεατή (όπως ισχυρίζεται ο Κόνων) αφήνοντας τον πραγματικό ένοχο, δηλαδή τον Κτησία, να ξεφύγει. Γι' αυτό μπορεί ο Κόνων να μην ήταν ένας απλός θεατής στη συμπλοκή μεταξύ Αρίστωνος και Κτησίου, αλλά να προσκλήθηκε μαζί με άλλους από τον γιό του για να επιτεθούν στον Αρίστωνα ως τιμωρία του τελευταίου για την προσβλητική συμπεριφορά του απέναντι στον Κτησία κατά την πρώτη τους συνάντηση εκείνο το βράδυ³⁰⁶.

Ακόμη και αν δεν υπήρξε πρόσκληση και τυχαία ο Κόνων συνάντησε τον γιό του και τον Αρίστωνα που μάλωναν μέσα στην αγορά, μέσα σ' αυτό το πλαίσιο της αντιπαλότητας είναι μάλλον απίθανο να έμεινε αμέτοχος. Ίσως πράγματι να έβγαλε το μάτιο του Αρίστωνος μαζί με τον γιό του ή κάποιον άλλον. Όποια, όμως και αν ήταν η συμμετοχή του Κόνωνος στον ξυλοδαρμό, υπήρχαν όπως προαναφέρθηκαν,

³⁰⁵ ο.π.,31-32

³⁰⁶ ο.π.,32

λόγοι που ωθούσαν τον Αρίστων να προτιμήσει να υποβάλει αγωγή μόνο εναντίον του Κόνωνος³⁰⁷.

Το υπόλοιπο τμήμα αυτής της σημαντικής υποενότητας αναλώνεται στην προσπάθεια εξουδετέρωσης της αξιοπιστίας των μαρτύρων του Κόνωνος, από τους οποίους κάποιιοι είχαν ταυτιστεί με επιφανείς Αθηναίους της εποχής. Παρουσιάζονται ως φαινομενικά σοβαροί και ευυπόληπτοι πολίτες, γνωστοί στην αθηναϊκή κοινωνία για την ευπρεπή τους παρουσία, οι οποίοι διαβεβαιώνουν ότι ο Κόνων δεν είχε συμμετοχή στη σύγκρουση. Ο Αρίστων, όμως, παρουσιάζει όλους αυτούς ως συμπτώτες (όχι τυχαία η επιλογή του χαρακτηρισμού, η σχέση του Κόνωνος με το ποτό επανέρχεται) και μέλη της ίδιας εταιρείας, όπου ανήκε ο Κόνων, οι οποίοι επιδίδονταν σε όλων των ειδών τις παράνομες και αισχρές πράξεις³⁰⁸. Είχαν, λοιπόν, μια ανακόλουθη συμπεριφορά, αφού επιδίδονταν σε επονείδιστες πράξεις ενώ συγχρόνως, στην καθημερινότητά τους υιοθετούσαν ένα σοβαρό ύφος και μιμούνταν τα λακωνικά ήθη. Ισχυρίζονταν, μάλιστα, ότι φορούσαν τον τριβώνα, έναν μικρό, χονδροειδή μανδύα, ένδυμα των φτωχότερων Αθηναίων, ο οποίος συνδεόταν με τους Σπαρτιάτες. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι θαυμασμός της Σπάρτης και η απομίμηση των σπαρτιατικών συνηθειών δεν ήταν ασυνήθιστος ανάμεσα στους πλούσιους Αθηναίους, ακόμα και μετά τη μάχη των Λεύκτρων³⁰⁹, κατά την οποία οι Σπαρτιάτες ηττήθηκαν από τους Θηβαίους, σε μια από τις πλέον περισπούδαστες μάχες της αρχαιότητας, από πλευράς στρατιωτικής τακτικής, .

Σχετικά με τον κοινό τόπο που μπορούμε ν' αναγνωρίσουμε στο λόγο αυτό είναι το γεγονός ότι ο Αρίστων παρουσιάζει τους μάρτυρες και φίλους του αντιπάλου ως μέρος μιας συνωμοσίας, που στόχο έχει να διαστρεβλώσει τη δικαιοσύνη³¹⁰. Πιο αναλυτικά, τα μέλη μια εταιρείας κατά τον Αρίστων, η γνώση του οποίου για τις αρχές που διέπουν τη συμπεριφορά των μελών της ίσως οφείλεται στη συμμετοχή του ιδίου σε μία από αυτές, είχαν ως βασική αρχή την αλληλοϋποστήριξη, επομένως θεωρούσαν την ψευδορκία στο δικαστήριο υποχρέωσή τους, προκειμένου να συμβάλουν στην αθώωση του εταίρου τους. Άρα, η μαρτυρία τους στερείται κατά τον

³⁰⁷ ο.π.

³⁰⁸ ο.π.

³⁰⁹ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,98

³¹⁰ ο.π.

Αρίστωνα κάθε αξιοπιστίας, σε αντίθεση ασφαλώς με τους δικούς του μάρτυρες που ήταν απλοί περαστικοί³¹¹.

Μάλιστα, ο Αρίστων παρουσιάζει σε ευθύ λόγο τον δήθεν συλλογισμό των μαρτύρων του Αρίστωνος, προτού ψευδομαρτυρήσουν. Πρόκειται για εξολοκλήρου επινοημένο διάλογο που χαρακτηρίζεται από σκόπιμη υπερβολή έως και ψεύδη (αρκεί να τον συγκρίνει κανείς με την πραγματική κατάθεση των μαρτύρων του Κόνωνος στο 31), προκειμένου να εγείρει την οργή των δικαστών εναντίον του κατηγορουμένου.

Με τη χρήση ευθέος λόγου ο Δημοσθένης προσπαθεί, και θεωρούμε ότι τα καταφέρνει πολύ καλά, να παρουσιάσει ως πραγματικό γεγονός τον διάλογο μεταξύ των μαρτύρων του Κόνωνος. Ο J.Ober υποστηρίζει ότι ο Δημοσθένης σ' αυτόν τον λόγο εκμεταλλεύεται τη δυσπιστία των δικαστών και ενδεχομένως και τον φόβο τους εναντίον των αριστοκρατικών. Ο Αρίστων με έμφαση τονίζει την αριστοκρατική αξία της αφοσίωσης προς τους φίλους σε βάρος της δημοκρατικής διαδικασίας των λαϊκών δικαστηρίων. Οι φίλοι του Κόνωνος, κατά τον Αρίσωνα, οι οποίοι ανήκουν στην τάξη τῶν καλῶν κ' ἀγαθῶν, υιοθετούν έναν τρόπο ζωής που χαρακτηρίζεται από την κατά βούληση δράση, την περιφρόνηση των θεῶν και των θρησκευτικών παραδόσεων, τη διάπραξη ὕβρεως, την ψευδορκία με στόχο την παροχή βοήθειας προς τους ομοίους τους. Γι' αυτό οι ἄνθρωποι του λαοῦ, δηλαδή, οι μέτριοι, οι μέσοι πολίτες στους οποίους ανήκει ο ἐνάγων και ἡ οικογένειά του, πρέπει να προασπίσουν τα συμφέροντά τους, που διαταράσσονται από τη δράση των αριστοκρατῶν, και ν' αποκαταστήσουν την ισορροπία με μέσο τη συλλογική τους ισχύ ως κριτές στα λαϊκά δικαστήρια³¹².

Στο τέλος του λόγου, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε την υπερβολή ὅσων διατυπώνονται τουλάχιστον ως προς την κατηγορία των μαρτύρων ως τοιχωρῶν. Σίγουρα δεν πρόκειται για αποδεδειγμένη ενοχή σε τέτοιο ἀδίκημα, καθώς ἡ σύλληψη για τοιχωρυχία ἐπέβαλε ως ποινή την ἐκτέλεση. Ὅσον αφορά την κατηγορία ὅτι «χτυποῦν αὐτούς που βρίσκουν μπροστά τους», δε γνωρίζουμε ἀν ἀναφέρεται σε πρόσφατα γεγονότα ἢ στα χρόνια της νιότης των μαρτύρων³¹³.

³¹¹ Χατζηλάμπρου, Ρ., 32-33

³¹² ο.π.,33

³¹³ ο.π.,31

Ο Όρκος Του Κόνωνα Και Η Προσπάθεια Διαβολής Του Αρίστωνος

(§§ 38-41)

Ήταν συνηθισμένο για τους κατηγορούμενους να φέρουν τα παιδιά τους στο δικαστήριο για να διεγείρουν την κρίση της κριτικής επιτροπής. Ωστόσο, ο Κόνων προτίθεται να ορκιστεί στη ζωή των παιδιών του³¹⁴. Ο Αρίστων, λοιπόν, καταβάλλει προσπάθεια να εξουδετερωθεί ένα ακόμη «δυνατό χαρτί» του Κόνωνος, ο όρκος που έδωσε στη ζωή των παιδιών του. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, ο ρήτορας χρησιμοποιεί κυρίως τις τεχνικές της ηθοποιίας και της διαβολής. Σπεύδει, λοιπόν, ο Αρίστων να προειδοποιήσει τους δικαστές για την πλέον (ανάμεσα στις τόσες) αναιδή πράξη του αντίδικου, την ορκωμοσία του. Πρόκειται για πληροφορία που κάποιος τρίτος (χωρίς να κατονομάζεται) ακούγοντας ένιωθε κατάπληξη και γι' αυτό τη μετέφερε στον Αρίσωνα. Έτσι, ο τελευταίος προσπαθεί να πείσει τους δικαστές ότι δεν είναι ίδιον του χαρακτήρα του να παρακολουθεί άλλους ανθρώπους, ούτε καν τον αντίδικό του, γι' αυτό και η αναφορά του όρκου του Κόνωνος εισάγεται με τα ρήματα «ακούω» και «λένε». Ο όρκος του Κόνωνος απαξιώνεται ως «αδιάντροπες» και «αβάσιμες πράξεις θράσους» (§38), οι οποίες μπορούν να εξαπατήσουν μόνο τους πλέον έντιμους και απονήρευτους ανθρώπους³¹⁵.

Ο Δημοσθένης φροντίζει να συντηρεί καλή τη σχέση του πελάτη του με τους δικαστές. Η απόφαση του δικαστηρίου, ακόμη και αν διαμορφώνεται η τάση να ευνοήσει τον αντίδικο, προέρχεται από τους ηθικούς ανθρώπους που όμως εξαπατήθηκαν³¹⁶.

Ωστόσο, αντί ν' ασχοληθεί με την ουσία του όρκου και να παραθέσει το περιεχόμενό του, ο Αρίστων στρέφεται για άλλη μια φορά προς το ήθος και τον βίο του Κόνωνος, θέλοντας να ακυρώσει την ισχύ του όρκου εκείνου. Και πάλι υπογραμμίζεται ότι ο Αρίστων, προκειμένου να λάμψει η δικαιοσύνη, αναγκάστηκε να πληροφορηθεί (39) τα σχετικά με τη συμμετοχή του Κόνωνος σε εταιρεία κατά τη νιότη του, με την ονομασία Τριβαλλοί, η οποία επιδιδόταν σε ανίερές πράξεις που προκαλούσαν το δημόσιο θρησκευτικό συναίσθημα, όπως τη βρώση των προσφορών στην Εκάτη και των όρχεων των χοίρων που προσφέρονταν στους καθαρμούς πριν από τη συνεδρίαση της εκκλησίας του δήμου³¹⁷.

³¹⁴ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,99

³¹⁵ Χατζηλάμπρου, Ρ., 33-34

³¹⁶ ο.π.,34

³¹⁷ ο.π.

Πώς είναι λοιπόν δυνατόν να θεωρηθεί έγκυρος ο όρκος ενός τέτοιου ανθρώπου; Για να ενισχύσει μάλιστα την διαβολήν προς το πρόσωπο του αντιδίκου ο Αρίστων επιλέγει σκόπιμα ν' αναφέρει τα ονόματα δύο εταίρων του Κόνωνος, από τους οποίους ο ένα είχε καταδικαστεί σε θάνατο και ο άλλος χαρακτηρίζεται από αναπηρία στα μάτια, που κατά τη λαϊκή πίστη συχνά δηλώνει θεία τιμωρία, συνήθως για ασέβεια³¹⁸.

Δεν μπορούμε να ελέγξουμε την αλήθεια των ισχυρισμών του Αρίστωνος. Καμία απόδειξη δεν προσφέρεται για τις αιτιάσεις του, οι οποίες δημιουργούν κάποιες απορίες, όπως π.χ. πώς είναι δυνατόν οι Τριβαλλοί να έτρωγαν τους όρχεις των χοίρων που προσφέρονταν για τους καθαρμούς, όταν παραδίδεται (Σχόλια Αισχ.1.23) πως μετά την τελετή οι θανατωμένοι χοίροι ρίχνονταν στη θάλασσα; Επίσης, ο Αρίστων καταγγέλλει την υπερβολή του Κόνωνος να ορκιστεί στη ζωή των παιδιών του ως μη καθιερωμένη πρακτική των Αθηναίων, ισχυρισμός που σύμφωνα με τις πηγές κρίνεται μάλλον αβάσιμος. Τέλος, ο Αρίστων αναγκάζεται για να αντιμετωπίσει την ψευδορκία να εισηγηθεί πρόκλησιν, που αφορούσε την ορκωμοσία του για την αλήθεια των κατηγοριών που απαγγέλλει εναντίον του Κόνωνος.

Παραθέτει άλλωστε το περιεχόμενο του όρκου του, ο οποίος μπορεί να υπολείπεται σε δραματικότητα της ορκωμοσίας του Κόνωνος, καθώς ο τελευταίος θα ορκιζόταν στη ζωή των παιδιών του που πιθανότατα θα παρευρίσκονταν στο δικαστήριο και πάνω στο κεφάλι τους θα μπορούσε να τοποθετήσει τα χέρια του για ν' απαγγείλει τον όρκο του, όμως στην ουσία είναι ο ίδιος, μόνο πιο γενικός, διότι η κατάρα που τον συνοδεύει αναφέρεται γενικά στη γενιά και στην οικία. Ίσως αυτός είναι και ο λόγος που ο Αρίστων δεν παραθέτει αυτολεξεί τον όρκο του, ώστε να μην μπορεί να συγκριθεί με αυτόν του Κόνωνος³¹⁹.

Τέλος, ο Αρίστων σπεύδει να διευκρινίσει ότι η περίπτωση της ψευδορκίας του είναι μόνο ένα υποθετικό ενδεχόμενο, που οφείλει να συμπεριλάβει στον όρκο του, αλλά δεν ισχύει στην περίπτωσή του, όση προσπάθεια και αν καταβάλει ο αντιδίκός του να πείσει το δικαστήριο για το αντίθετο³²⁰.

³¹⁸ ο.π.

³¹⁹ ο.π.,34-35

³²⁰ ο.π.,35

Επίλογος (§§ 42-44)

Στο τέλος του λόγου εμφανίζονται στοιχεία που απαντώνται συχνά στη δικανική ρητορεία. Το πρώτο είναι η προσπάθεια διέγερσης συναισθημάτων οργής και μίσους στους δικαστές για τον κατηγορούμενο (παθοποιία). Απευθύνεται πρόσκληση σ' αυτούς να μπουν στη θέση του ομιλητή και να θεωρήσουν κοινό το αδίκημα που αυτός υπέστη. Γίνεται φανερή η προσπάθεια άσκησης επιρροής στο θυμικό των δικαστών, προφανώς λόγω έλλειψης ισχυρών, πειστικών επιχειρημάτων και αδιάσειστων αποδεικτικών μέσων³²¹.

Με την πρόκληση τέτοιων συναισθημάτων, επιθυμεί ο Δημοσθένης να ολοκληρώσει το λόγο του ο πελάτης του, και μάλιστα επιδιώκει να τους τα συντηρήσει, προειδοποιώντας τους δικαστές ότι ο κατηγορούμενος θα επιδιώξει να τα μεταβάλει σε οίκτο προς όφελός του. Γι' αυτό σπεύδει να προετοιμάσει την απόκρισή τους στην παράκληση του Κόνωνος για έλεος. Ως δίκαιοι, λοιπόν, δικαστές και συνετοί πολίτες οφείλουν να του το αρνηθούν, σκεπτόμενοι ότι στην αντίθετη περίπτωση αφενός θα αδικήσουν έναν άνθρωπο που έχει υποστεί κατάφορη ὕβριν και απευθύνθηκε σ' αυτούς για να δικαιωθεί, αφετέρου ότι με την τυχόν αθώωση του κατηγορουμένου θ' ανοίξει ο δρόμος για περισσότερες τέτοιες άνομες συμπεριφορές³²².

Τέλος, ο Αρίστων δεν παραλείπει την αναφορά στις υπηρεσίες αυτού και της οικογένειάς του προς την πατρίδα.³²³ Είναι αλήθεια πως είναι συνηθισμένο για τους διαδίκους να παραθέτουν τέτοιες υπηρεσίες ως έναν προφανή τρόπο για να εδραιωθεί ο σωστός ηθικός χαρακτήρας³²⁴. Βέβαια, η αναφορά είναι ιδιαίτερα σύντομη, γενική και στο ακροτελεύτιο σημείο του λόγου, ίσως για να προβάλλει τη σεμνότητα και μετριοπάθεια του ομιλητή και να κλείσει την ομιλία του αφήνοντας στους δικαστές αυτή την εντύπωση³²⁵. Ωστόσο, ο ισχυρισμός είναι ύποπτα σύντομος. Όπως προαναφέρθηκε η συντομία ταιριάζει στο σεμνό πρόσωπο του Αρίστωνος, αλλά

³²¹ ο.π.

³²² ο.π.

³²³ ο.π.

³²⁴ Carey, C., Reid, R. A., (2000) ,104

³²⁵ Χατζηλάμπρου , Ρ., 35

απουσιάζει η παροχή απόδειξης³²⁶, γεγονός που δε θα έβλαπτε την εικόνα του μετριοπαθούς νέου που προσπαθεί να οικοδομήσει ο Αρίστων. Δεν παραλείπει, ασφαλώς, ο τελευταίος και πάλι να διαβάσει τον αντίδικο για τη μη τέλεση λειτουργιών και τη μη εκπλήρωση υπηρεσιών προς την πατρίδα, όπως κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας (§§ 3-6). Η φαινομενική συστολή του Αρίστωνος να μιλήσει για τον εαυτό του έρχεται πάντως σε ηχηρή αντίθεση με τις φραστικές επιθέσεις που εξαπολύει εναντίον του χαρακτήρα του Κόνωνος³²⁷. Ο λόγος ολοκληρώνεται ουσιαστικά χωρίς επίλογο, με δύο σύντομες περιόδους, με τις οποίες ολοκληρώνονται επίσης οι λόγοι 20, 36, 38, του Δημοσθένους και 7 και 8 του Ισαίου³²⁸.

³²⁶ Carey, C., Reid, R. A., (2000), 104

³²⁷ Χατζηλάμπρου, Ρ., 35-36

³²⁸ ο.π., 36

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το είδος των λόγων

Σχετικά με τους δύο δικανικούς λόγους, θα πρέπει ν' αναφερθεί ότι ο λόγος «Προς Σίμωνα», που συνιστά έργο του Λυσία, αφορά το αδίκημα του τραυματισμού εκ προμελέτης (τραύμα έκ προνοίας), σε αντίθεση με τον λόγο «Κατά Κόνωνος», που είναι έργο του Δημοσθένη και πραγματεύεται το αδίκημα των σωματικών βλαβών (τραύμα αικείας). Στην πρώτη περίπτωση, ο Λυσίας γράφει έναν δικανικό λόγο υπεράσπισης, που συνιστά την απολογία του κατηγορουμένου, καθώς ο αντίπαλός του, Σίμων, έχει προσφύγει στη δικαιοσύνη, αποδίδοντάς του την κατηγορία για τραυματισμό εκ προμελέτης. Σε αντιδιαστολή με τον Λυσία, ο Δημοσθένης συνθέτει έναν λόγο κατηγορίας για τον πελάτη του, τον Αρίστωνα, ο οποίος καταθέτει δίκη αικείας εναντίον του Κόνωνα.

Το περιεχόμενο των λόγων

Όσον αναφορά το προοίμιο των δύο λόγων παρατηρούνται κοινά στοιχεία. Αρχικά, διαπιστώνεται πως αυτοί που εκφωνούν τους λόγους παρουσιάζονται ως θύματα. Βεβαίως στην περίπτωση του Δημοσθένη, αυτό ίσως δεν προκαλεί τόσο μεγάλη εντύπωση, καθώς πρόκειται για λόγο κατηγορίας, όμως στην περίπτωση του Λυσία προσελκύει το ενδιαφέρον το γεγονός ότι η απολογία μετατρέπεται σε κατηγορία και ο θύτης σε θύμα. Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις διακρίνεται ένας πάγιος όρος της δικανικής ρητορείας, που είναι η διαβολή του αντιπάλου. Συγκεκριμένα, στον λόγο «Προς Σίμωνα» ο κατηγορούμενος αμαυρώνει το ήθος του αντιπάλου κατηγορώντας τον για διάπραξη αδικιών και άσκηση βίας, όπως ακριβώς και στον λόγο «Κατά Κόνωνος», όπου ο Αρίστων κάνει λόγο για χρήση βίας και επαίσχυντη συμπεριφορά από την πλευρά του Κόνωνα. Με αυτό τον τρόπο, οι ομιλούντες επιδιώκουν να κερδίσουν την εύνοια των δικαστών ενώ συγχρόνως επιθυμούν να τους έχουν προδιαθέσει αρνητικά για τους αντιπάλους τους. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής, και στους δύο λόγους, γίνεται επίκληση στη δίκαιη κρίση αλλά και την ευμενή διάθεση των δικαστών, ώστε να διάκεινται φιλικά απέναντι τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό που προσελκύει ιδιαίτερα την προσοχή και εμφανίζεται μόνο στον λόγο «Προς Σίμωνα», είναι η αναφορά στο θέμα του έρωτα ενός Αθηναίου πολίτη για έναν νεώτερο άνδρα, γεγονός που δεν είναι ηθικά επιλήψιμο, υπό την προϋπόθεση ο ερώμενος να είναι δούλος ή μέτοικος. Αντίστοιχα, αυτό που εγείρει το ενδιαφέρον στον λόγο «Κατά Κόνωνος» είναι το γεγονός ότι ο Αρίστων αποδίδει στον Κόνωνα την κατηγορία της *ὑβρεως*, ενώ καταθέτει δίκη *αίκειας*. Βασίζει, μάλιστα, τη συγκεκριμένη επιλογή του σ' ένα χαρακτηριστικό του ήθους του, που δεν είναι άλλο από τη μετριοπάθεια. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί πως για ανοχή απέναντι στις αδικίες που υπέστη αλλά και ευπρεπή στάση απέναντι στα πάθη του, κάνει λόγο και ο κατηγορούμενος στον λόγο «Προς Σίμωνα». Γίνεται, συνεπώς αντιληπτό πως η έντονη διαγραφή των ηθών παρατηρείται στο προοίμιο και των δύο λόγων, ενώ παράλληλα επιτυγχάνονται και οι στόχοι του προοιμίου: πρόσεξις και εύνοια. Σχετικά με την ευμάθεια, στο έργο του Λυσία, θα περιοριστούμε μόνο στην αναφορά που κάνει ο κατηγορούμενος, για τον έρωτά του προς τον νεαρό Θεόδοτο αλλά και τη βίαιη συμπεριφορά του Σίμωνα, της οποίας είχε γίνει στόχος. Στο έργο του Δημοσθένη, η σύντομη ενημέρωση του ακροατηρίου επί του θέματος επιδιώκεται με την επισήμανση των σωματικών βλαβών που προκάλεσε ο Κόνων στον Αρίστων.

Στη διήγηση, παρατηρείται ότι και στους δύο δικανικούς λόγους, αφού προσδιοριστεί ξεκάθαρα το σημείο εκκίνησης των αντιδικιών, κοινός τόπος είναι ότι οι αντίδικοι των ομιλούντων βρίσκονται υπό την επήρεια μέθης και στις βιαιοπραγίες, στις οποίες επιδίδονται, πλαισιώνονται από φίλους τους. Μάλιστα, στον λόγο «Προς Σίμωνα», γίνεται αναφορά στον Σίμωνα και την παρέα του, ενώ στον λόγο «Κατά Κόνωνος», στον Κόνωνα, στην παρέα του και στους γιούς του. Θα πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί ότι στο χωρίο της πίστεως, στον λόγο «Κατά Κόνωνος», γίνεται συγκεκριμένη αναφορά σε νεανικές ομάδες (εταιρείες - συμμορίες), οι οποίες μάλιστα κατονομάζονται (ιθύφαλλοι και αυτολήκυθοι), κάτι που δε συναντάται στον λόγο του Λυσία..

Επιπλέον, αυτό που προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι, ότι οι επιθέσεις που γίνονται σ' αυτούς που εκφωνούν τους λόγους, διαδραματίζονται όχι σ' ένα, αλλά σε περισσότερα χρονικά επίπεδα. Έτσι, ο κατηγορούμενος, στον λόγο του Λυσία, περιγράφει τέσσερις επιθετικές ενέργειες που γίνονται εις βάρος του, ενώ ο

Αρίστων, στον λόγο του Δημοσθένη, αναφέρει δύο επιθετικές ενέργειες και μία λεκτική επίθεση.

Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί, επίσης, είναι τα κίνητρα των επιθέσεων. Στον λόγο «Προς Σίμωνα», ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι ο Σίμων με την αρωγή των φίλων, βιαιοπράγησε εναντίον του, θέλοντας ν' αποσπάσει τον νεαρό Θεόδοτο, για λόγους ερωτικής αντιζηλίας, ενώ στον λόγο «Προς Σίμωνα», δεν προσδιορίζονται, τουλάχιστον στη διήγηση, τα αίτια αυτής της υβριστικής επίθεσης. Μόνο στο χωρίο της πίστεως υπάρχει υπαινιγμός ότι η αίτια έναρξης των συγκρούσεων υπήρξε η ερωτική διεκδίκηση ενός προσώπου και συγκεκριμένα μιας εταίρας, γεγονός, βέβαια, το οποίο δε δέχεται ο Αρίστωνας

Τα επακόλουθα των επιθετικών αυτών ενεργειών, οι τραυματισμοί δηλαδή, ποικίλλουν ως προς τον τρόπο και τη μορφή τους. Συγκεκριμένα, στον λόγο του Λυσία στην τελευταία επίθεση, ο Σίμωνας και αυτοί που τον περιστοιχίζουν, σε κατάσταση μέθης, ορμούν εναντίον του κατηγορουμένου και αυτών που τον βοηθούσαν. Ακολουθεί συμπλοκή, από την οποία όλοι βγαίνουν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, «με σπασμένα κεφάλια», γεγονός που δείχνει ότι προφανώς ο κατηγορούμενος ανταπέδωσε τα χτυπήματα και ίσως τραυμάτισε τον Σίμωνα. Έπειτα, ο Σίμων και οι φίλοι του, όπως παραθέτει, ξεμέθυστοι του ζήτησαν συγγνώμη. Αντιθέτως, στον λόγο «Κατά Κόνωνος», ο Αρίστωνας, μετά τη βάνουση επίθεση που δέχτηκε και τον απόλυτο εξευτελισμό που υπέστη, υπήρξε αδύναμος ν' αντιδράσει και να σηκωθεί, οπότε ήταν απαραίτητη η συμβολή των περαστικών για τη μεταφορά του. Η κλινική του κατάσταση ήταν τόσο σοβαρή, που, όπως καταθέτει σε πολλά σημεία του λόγου, βρισκόταν στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου.

Επιπροσθέτως, διαπιστώνεται ότι και στους δύο λόγους καθίσταται έντονη η αντιπαραβολή της συνετής, καλοπροαίρετης, κόσμιας φύσης αυτών που εκφωνούν τους λόγους με τη βιαιότητα, φαυλότητα και αναίδεια των αντιδίκων τους. Πιο αναλυτικά, στη διήγηση του λόγου «Προς Σίμωνα», και συγκεκριμένα στις παραγράφους 5-9, ο Σίμωνας παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος ανήθικος που εκμεταλλεύεται τον νεαρό Θεόδοτο, παραβιάζοντας στοιχειώδεις κανόνες της ηθικής. Είναι αυταρχικός και προσβλητικός απέναντί του, αλλά και απέναντι στον ομιλητή. Κατά την πρώτη επίθεση, φαίνεται πως είναι αναιδής και ξεδιάντροπος καθώς, μαζί με την παρέα του σε κατάσταση μέθης, εισβάλλει στο γυναικωνίτη και τον *ανδρῶνα*

του ξένου σπιτιού. Δείχνει, λοιπόν, πόσο ασεβής είναι παραβιάζοντας ακόμη και το άβατο του γυναικωνίτη. Συγχρόνως, προκύπτει ότι είναι αδίστακτος αφού καλεί τον αντίζηλο του έξω για να λογαριαστούν σαν άντρες και όταν η επίθεση αποκρούεται, αυτός συνεχίζει να πετροβολεί τον κατηγορούμενο από απόσταση³²⁹.

Στη δεύτερη επίθεση του Σίμωνα (§§11-14) φαίνεται ότι ο είναι ακόμη οργισμένος και δεν έχει ξεπεράσει το περιστατικό με τον Θεόδοτο γι' αυτό και προβαίνει στις αντίστοιχες ενέργειες συγκροτώντας μια «συμμορία» φίλων του που επιτίθεται στο *Πλαταϊκόν μειραρκιον* και τον ομιλητή.

Διαγράφεται, λοιπόν, το προφίλ ενός εκδικητικού, ποταπού ανθρώπου που παρουσιάζεται να έχει δώσει και ψευδείς πληροφορίες για έναν τραυματισμό, ο οποίος κατά τα λεγόμενα του κατηγορουμένου δεν υφίσταται εκείνη τη χρονική στιγμή.

Στην τρίτη και τέταρτη επίθεση που κάνει (§§15-20), ο Σίμων εμφανίζεται ως ανισόρροπος και θρασύδειλος καθώς ποτέ δεν αντιμετωπίζει τον αντίπαλό του μόνος του, αλλά κάθε φορά παίρνει μαζί του και τους φίλους του. Μάλιστα, «η συμμορία του» Σίμωνα, όπως και ο ίδιος, φαίνεται πως στερείται ηθικών φραγμών, χωρίς να δίνει σημασία ούτε και στην κατακραυγή του κόσμου. Έτσι, προβαίνει σε ξυλοδαρμούς και βιαιοπραγίες.

Σε αντιστοιχία, στον λόγο «Κατά Κόνωνος» (§§3-6), οι γιοι του Κόνωνα, στην πρώτη επίθεση, όταν βρίσκονται στην εκστρατεία στον Πάνακτο, παρουσιάζονται ως αναιδείς αφού μεθυσμένοι χτυπούν τον Αρίσωνα αλλά και τους δούλους του, ακόμα και μετά την επίπληξη του στρατηγού τους.

Έπειτα (§§ 7-12), ο Κόνων και η συμμορία του, πάλι υπό την επήρεια μέθης χαρακτηρίζονται ως ασεβείς και ξεδιάντροποι στο μέγιστο βαθμό, καθώς διαπράττουν ύβρη, εκτελώντας έναν υβριστικό χορό επάνω στο ημίγυμνο και ημιλιπόθυμο σώμα του Αρίσωνος. Το γεγονός ότι ο Αρίσων κείται στο έδαφος ημίγυμνος, μας παραπέμπει στον Θεόδοτο που τρέχει να ξεφύγει από αυτούς που τον καταδιώκουν, αφήνοντας το ιμάτιό του. Πρόκειται για μια εικόνα σκληρή που αποτυπώνει την αγριότητα και μνησικακία του Κόνωνα και της παρέας του. Μάλιστα, ότι οι γιοι του επιδίδονται σε ανάρμοστες πράξεις ενοχοποιούν και καθιστούν υπαίτιο τον Κόνωνα, επιβαρύνοντας ακόμη περισσότερο το ήθος του.

³²⁹ Λεντάκης, Β., (2015), 18

Στη συνέχεια, στο χωρίο της πίστεως (§§21-45), στον λόγο «Προς Σίμωνα», αφού πρόκειται για λόγο υπεράσπισης, παρουσιάζονται τα επιχειρήματα κατηγορίας του Σίμωνα και έπειτα, ο κατηγορούμενος προβάλλει τα αντεπιχειρήματά του, προκειμένου ν' ανατρέψει τους προαναφερθέντες λόγους κατηγορίας. Στον λόγο «Κατά Κόνωνος», αφού πρόκειται για λόγο κατηγορίας, αρχικά, παρουσιάζονται τα αντεπιχειρήματα που θα έθετε ο αντίδικος στις κατηγορίες του Αρίστωνος, και στη συνέχεια ο ίδιος ο Αρίστωνας προσπαθεί να τ' ανατρέψει.

Στον λόγο του Λυσία, τα αντεπιχειρήματα ποικίλουν, καθώς κάποια από αυτά είναι λογικά, άλλα ψυχολογικά – με επίκληση στο συναίσθημα και άλλα εύκολα ανατρέψιμα, αφού δεν αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία. Ως ισχυρό αντεπιχείρημα στην κατηγορία του Σίμωνα, ότι χτυπήθηκε από τον κατηγορούμενο στο κεφάλι, μπροστά στην πόρτα του σπιτιού του, αναδεικνύεται ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι ήταν αδύνατο, ο Σίμωνας να ήταν σε θέση να κυνηγά τον νεαρό Θεόδοτο, για ένα περίπου χιλιόμετρο, μπροστά στα μάτια διακοσίων και παραπάνω μαρτύρων, ενώ την ίδια στιγμή είναι τόσο βαριά χτυπημένος. Επιπλέον, ένα ακόμη πειστικό επιχείρημα, στην κατηγορία του Σίμωνα ότι ο κατηγορούμενος στο σπίτι του τον απείλησε με κεραμίδια και αιχμηρά αντικείμενα ότι θα τον σκοτώσει, αποτελεί η απάντηση του κατηγορουμένου ότι αν ήθελε πραγματικά να τον σκοτώσει θα είχε εξοπλιστεί καλύτερα. Θα ερχόταν, επίσης, με φίλους του και όχι με τον Θεόδοτο, που είχε μικρή σωματική διάπλαση. Ακολουθεί ένα ιδιαίτερος λογικό επιχείρημα που σχετίζεται με τον χρόνο κατά τον οποίο ο Σίμωνας αποφασίζει να μηνύσει τον κατηγορούμενο. Πιο αναλυτικά, ο Σίμωνας, ο οποίος έχει ταπεινωθεί από τον κατηγορούμενο, δε ζητά την ικανοποίηση του αισθήματος περί δικαίου άμεσα, αλλά μετά το πέρασμα τεσσάρων ετών.

Πρόκειται για ισχυρά επιχειρήματα που παραθέτει ο κατηγορούμενος και θα μπορούσαν να προϊδεάσουν τον αναγνώστη για μια πιθανή δικαίωσή του. Η μόνη ασάφεια που προκύπτει από τον λόγο είναι ότι ενώ υποστηρίζει ότι τραυματισμός εκ προνοίας στοιχειοθετείται μόνο όταν υπάρχει πρόθεση δολοφονίας, δεν επιχειρηματολογεί με ενάργεια. Γενικότερα, όμως, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο Λυσίας πρέπει να κέρδισε τη δίκη και ν' απάλλαξε τον πελάτη του από τις κατηγορίες. Τα επιχειρήματα του κατηγορουμένου και κυρίως η θέση ότι κινήθηκε αμυνόμενος και όχι επιτιθέμενος υπερίσχυσαν των κατηγοριών του.

Αντίστοιχα, στον Λόγο του Δημοσθένη, ως προς το σύνολό τους, τα επιχειρήματα δε στηρίζονται σε στέρεα αποδεικτικά στοιχεία. Πιο αναλυτικά, στον ισχυρισμό του Κόνωνα, ότι πρόκειται για υπόθεση ήσσονος σημασίας μεταξύ αντίπαλων νεανικών ομάδων, ο Αρίστωνας αντιδρά και δεν το δέχεται, υποστηρίζοντας ότι κάτι τέτοιο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, χωρίς να επιχειρηματολογεί. Στο επόμενο επιχείρημα, ο Κόνωνας θα ενοχοποιούσε τον Αρίσωνα και τον αδερφό του για βίαιες πράξεις, χωρίς ν' ακολουθούν τους άγραφους νόμους των νεανικών ομάδων, καθώς απευθύνονται στη δικαιοσύνη, έχοντας ηττηθεί. Το επιχείρημα αυτό ο Αρίστωνας προσπαθεί να το ανατρέψει, χωρίς ωστόσο να διαθέτει ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία. Περιορίζεται στη χρήση ρητορικών μέσων μέσα από τη διαβολή του ήθους του Κόνωνα και των παιδιών του. Απ' την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι ο Κόνων κατόρθωσε να διαθέτει τρεις αυτόπτες μάρτυρες υπερασπίσεως, αν συνεκτιμηθεί με την *πρόκληση* που υπέβαλε για κατάθεση με βασανισμό των δούλων που τον συνόδευαν το βράδυ της συμπλοκής, και με τον δραματικό όρκο στη ζωή των παιδιών του, ίσως να του εξασφάλισε την αθώωση, όπως άλλωστε είχε αποφανθεί και η δαιτησία.³³⁰

Αξίζει να επισημανθεί πως στον λόγο του «Κατά Κόνωνος», υπάρχει η έκθεση όρων δικονομίας, με την οποία και πάλι γίνεται προσπάθεια εκ μέρους του Αρίσωνα να πείσει για την αναγκαιότητα των ποινικών κυρώσεων του κατηγορουμένου. Αντίστοιχη έκθεση δικονομικών όρων δεν παρατηρείται στον λόγο «Προς Σίμωνα». Αποτυπώνεται μόνο η προσωπική θέση του κατηγορουμένου ότι το τραύμα εκ προνοίας ουσιαστικά συνιστά μια δράση για απόπειρα φόνου, δηλαδή συνυπάρχει μόνο με τον φόνο, όχι με τον τραυματισμό.

Ωστόσο, υπάρχουν και κοινά σημεία, όπως ο βασικός τόπος της διαβολής αλλά και η χρήση ρητορικών ερωτήσεων. Το στοιχείο της διαβολής ενσωματώθηκε έντεχνα και στους δύο ρητορικούς λόγους, ενώ με τις ρητορικές ερωτήσεις επιχειρήθηκε να δημιουργηθεί η επιθυμία στο ακροατήριο αυθόρμητα να απαντήσει και επομένως να υιοθετήσει μια ευνοϊκή στάση απέναντι στον ομιλητή. Παρ' όλο που οι ρητορικές ερωτήσεις προσδίδουν αμεσότητα, ζωντάνια, ποικιλία στο λόγο, ενώ δεν αφήνουν τον ακροατή σε αδράνεια αλλά επαγρύπνηση, εντούτοις μειώνουν την αποδεικτική ισχύ των ρητορικών λόγων,

³³⁰ Χατζηλάμπρου, Ρ., 36

Ένα άλλο στοιχείο ομοιότητας στους δύο λόγους, είναι ο βασανισμός των δούλων. Στο λόγο «Προς Σίμωνα» γίνεται αναφορά στον ενδεχόμενο βασανισμό του Θεόδοτου, ενώ στον λόγο «Κατά Κόνωνος» ισχυρίζεται ο Αρίστων ότι ο Κόνωνας ζήτησε να καταθέσουν κατόπιν βασανισμού, οι δούλοι που τον συνόδευαν το βράδυ της συμπλοκής, προκειμένου να υπάρξει καθυστέρηση, γεγονός που συνέφερε τον Κόνωνα. Σίγουρα, και στις δύο περιπτώσεις, κατ' αυτόν τον τρόπο, μόνο έτσι μπορούσε να αποκτήσει εγκυρότητα η μαρτυρία των δούλων.

Επιπλέον, κοινός τόπος αποτελεί το γεγονός ότι γίνεται λόγος για την κατάθεση όρκου. Πιο αναλυτικά, στον λόγο του Λυσία, ο κατηγορούμενος, στο προοίμιο, βεβαιώνει ότι θα ανατρέψει με επιχειρήματα τα όσα ο Σίμωνας ορκίστηκε. Απ' την άλλη πλευρά, στον λόγο του Δημοσθένη, στο τμήμα της πίστεως, ο Αρίστωνας επιχειρεί να ακυρώσει την ισχύ του όρκου που έχει κάνει ο Κόνων στη ζωή των παιδιών του, μέσα από τις τεχνικές της ηθοποιίας και της διαβολής. Μάλιστα, βεβαιώνει την εγκυρότητα του δικού του όρκου. Παρά τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο καταβάλλεται προσπάθεια να «εξουδετερωθεί» ο όρκος, και παρά τον βαθμό με τον οποίο αυτό αποδεικνύεται, εντούτοις, και στις δύο περιπτώσεις αναντίρρητα, ο Σίμωνας και ο Κόνωνας παρουσιάζονται ανειλικρινείς και επίορκοι, που δε διστάζουν να παραβούν ακόμη και τους όρκους τους, προκειμένου να επιτύχουν τους σκοπούς τους.

Επίσης, και στους δύο λόγους, η ηθοποιία, στο τμήμα της πίστεως, είναι έντονη μέσα από τη διαβολή των αντιπάλων των ομιλούντων. Συγκεκριμένα, στον λόγο του Λυσία, ο κατηγορούμενος προσπαθεί να τονίσει την ανάρμοστη συμπεριφορά του κατηγορούμενου, το ότι είναι ο θύτης, ο απόλυτος υβριστής και υπαίτιος των βίαιων ενεργειών που έχει αντιστρέψει προς όφελός του τα γεγονότα. Κατά την περιγραφή ενός επεισοδίου μετά τη μάχη της Κορώνειας, τον κατηγορεί επίσης, ότι είναι συκοφάντης, δόλιος, απείθαρχος, μοχθηρός και εριστικός. Παράλληλα, ο Σίμων ηθογραφείται ως εγωκεντρικός, ατομιστής, αδιάφορος για την πατρίδα του, εξαιτίας της λιποταξίας που επέδειξε σε κρίσιμες στιγμές γι' αυτήν. Όμοια, και στον λόγο του Δημοσθένη, ο Αρίστων παρουσιάζει τον Κόνωνα και τους γιούς του ως συκοφάντες και υβριστές, ενώ τον ίδιο ως νομιμόφρων, έντιμο και ηθικό. Μάλιστα, ο Κόνων χαρακτηρίζεται ως το αρνητικό πρότυπο για τους νέους, που ακόμη κι αν δε συμμετείχε ο ίδιος στα γεγονότα, είναι ο ηθικός αυτουργός, που θα πρέπει να τιμωρηθεί για την ανατροφή που έδωσε στα παιδιά του καθώς διαπράττουν

σοβαρότατα αδικήματα ενώπιον του, χωρίς να αισχύνονται. Εξίσου έντονη με την ηθοποιία, όμως, είναι και η παθοποιία, αφού συναισθήματα αποστροφής και μίσους γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθούν στους δικαστές τόσο για τον Κόνωνα όσο και για τον Σίμωνα μέσα από αυτό τον τρόπο παρουσίασής τους.

Στον επίλογο και των δύο λόγων γίνεται επίκληση στη δίκαιη κρίση του δικαστικού σώματος και παράκληση στο έλεός τους. Πρόκειται για μια πάγια τακτική, που στόχο έχει την εύνοια των δικαστών, προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή απόφαση. Σε αντίθετη περίπτωση, επισημαίνεται πως αν δικαιωθεί ο Σίμωνας, άδικα ο κατηγορούμενος θα εξοριστεί από την πατρίδα του, τη στιγμή που της έχει τόσα προσφέρει, ενώ αν αθωωθεί ο Κόνωνας, αφενός θα έχει αδικηθεί ο Αρίστωνας, που είναι θύμα ύβρεως, αφετέρου θα δοθεί το έναυσμα για τη συνέχεια ανάλογων τέτοιων ανάρμοστων συμπεριφορών.

Επιπροσθέτως, στον λόγο του Λυσία συνοψίζεται η στάση του Σίμωνα και εμφανίζεται ως εξαιρετικά φαύλος και απόλυτος υπεύθυνος που θα έπρεπε κανονικά να δικάζεται εξαιτίας των απρεπών ενεργειών του. Αντίστοιχα, στον λόγο του Δημοσθένη, πιο έντονα και σε μεγαλύτερη έκταση, επιδιώκεται η διαβολή του Κόνωνα καθώς τονίζεται η μη τέλεση λειτουργιών και η μη εκπλήρωση των υπηρεσιών του προς την πατρίδα.. Τέλος, διαπιστώνεται ότι και στους δύο λόγους τόσο ο κατηγορούμενος όσο και ο Κόνωνας, καθώς δηλώνουν ότι έχουν εκπληρώσει τις υπηρεσίες τους προς την πατρίδα, αναδεικνύονται ως ενάρετοι, συνετοί με μεγάλη αγάπη για την πατρίδα.

Το ποινικό πλαίσιο των δικανικών λόγων

Στο ρητορικό λόγο Κατά Κόνωνος, εντύπωση κάνει εξ' αρχής το γεγονός ότι ο Αρίστων καταθέτει μεν δίκη *αίκειας*, εναντίον του Κόνωνος, τονίζει, δε, ότι πρόκειται για διάπραξη *ύβρεως*, επισημαίνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη βαρύτητα του αδικήματος.

Για ν' αποδείξει, ότι δεν είχε διαπράξει το αδίκημα της σωματικής βλάβης, αλλά *ύβρη* έπρεπε να δείξει ποιο ήταν το κίνητρο και η πνευματική κατάσταση του Κόνωνα εκείνη τη στιγμή. Και εφόσον το χαρακτηριστικό γνώρισμα της ύβρεως είναι να νιώθει κανείς ευχαριστημένος με τον εαυτό του και να κομπάζει σε βάρος άλλων, δύσκολα μπορούσε να υπάρξει ήχος που ν' αποκαλύπτει περισσότερο ξεκάθαρα την «*ύβρη*» από τον ήχο τον οποίο, σύμφωνα με την περιγραφή του Αρίστωνος, έβγαζε ο Κόνων. Παρ' όλα αυτά, αν και η *ύβρις* αποτελούσε θαυμάσιο θέμα για τη ρητορική καταγγελία, οι άλλες διαδικασίες αντιμετώπισης της επίθεσης και της εξύβρισης ήταν περισσότερο ακριβείς και επικερδείς³³¹.

Αναντίρρητα, καθίσταται εναργές το νομικό πλαίσιο των αδικημάτων. Στην περίπτωση του αδικήματος της *αίκειας*, ο τραυματισμός γινόταν χωρίς τη χρήση όπλου. Ήταν απλώς σωματική βλάβη. Αντιθέτως, ο εκ προμελέτης τραυματισμός γινόταν με πέτρα ή με άλλο όπλο και θεωρείτο πιο σημαντικός στην αθηναϊκή πολιτεία.. Έτσι, οι υποθέσεις *αίκειας* δικάζονταν στο δικαστήριο της Ηλιαίας, χωρίς οι ποινικές κυρώσεις να είναι καθορισμένες, ενώ για τις υποθέσεις εσκεμμένου τραυματισμού αρμόδιο δικαστήριο ήταν ο Άρειος Πάγος, με συγκεκριμένες ποινές την εξορία και τη δήμευση της περιουσίας του δράστη.

Ωστόσο, δεν υπάρχει σαφήνεια σχετικά με το αν ένας τραυματισμός εκ προμελέτης συνιστά αυτομάτως απόπειρα φόνου. Στον λόγο «Κατά Κόνωνος» και συγκεκριμένα κατά την παράθεση των όρων δικονομίας, δε γίνεται τέτοια αναφορά. Μάλιστα δε φαίνεται να συνιστά ο φόνος απόρροια ενός εσκεμμένου τραυματισμού. Αντιθέτως, στον λόγο «Προς Σίμωνα» ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι η προμελέτη συνυπάρχει μόνο με τον φόνο. Τραυματισμός εκ προνοίας στοιχειοθετείται μόνο όταν υπάρχει πρόθεση δολοφονίας. Θεωρεί, μάλιστα ότι είναι άτοπο να γίνεται λόγος για

³³¹ Macdowel, D.M.,(2003), 204

τραυματισμό εκ προθέσεως. Ο τραυματισμός ισοδυναμεί, σύμφωνα με αυτόν, με απόπειρα φόνου που δεν τελεσφόρησε γι' αυτό και εκδικάζονται αυτές οι υποθέσεις από τη Βουλή του Αρείου Πάγου, καθώς επίσης, υπάρχουν και οι πολύ βαριές ποινικές κυρώσεις. Άλλωστε, σύμφωνα με τον κατηγορούμενο είτε πραγματοποιήθηκε ο φόνος είτε όχι, ο φόνος θεωρείται συντελεσμένος.

Αδιαμφισβήτητα, ένας τραυματισμός εκ προθέσεως συνιστά πολύ πιο σοβαρή κατηγορία από τον απλό τραυματισμό. Θα μπορούσε να οδηγήσει σε φόνο.

Συνεπάγεται, όμως αυτόματα και τον φόνο;

Είναι γεγονός ότι, σύμφωνα με τον νόμο περί ανθρωποκτονίας, ο φόνος εκ προνοίας απαιτούσε αυτός που ενεργεί να σκοπεύει μόνο στην πράξη, όχι στον θάνατο που προκύπτει³³². Παρ' όλα αυτά, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι, αυτός που διενεργεί τον εκ προμελέτης τραυματισμό, αποδέχεται όχι τη βεβαιότητα αλλά την πιθανότητα ενός φόνου, στον οποίον αυτός ενδέχεται να οδηγήσει.

³³² Phillips, D.D., (2007),86

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Biscardi, A.,(2005), *Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδήμα
2. Baltrusch, E., (2004), *Σπάρτη -Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης*, Αθήνα, Εκδόσεις Δ. Ν. Παπαδήμα
3. Carey, C., (1989), *Lysias Selected Speeches*, United Kingdom, Cambridge University Press
4. Carey, C., (1997), *Trials From Classical Athens*, London, Routledge
5. Carey, C., Reid, R. A., (2000) *Selected private speeches / Demosthenes*, New York , Cambridge University Press
6. Dover, K.J.,(1990), *Η Ομοφυλοφιλία Στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα, Π.Χιωτέλη
7. Edwards,M.,(2002), *Οι Αττικοί Ρήτορες*, Αθήνα, Ινστιτούτο Του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα
8. Gagarin,M.,(1997), *Antiphon, The Speeches*, Cambridge, University Press
9. Gagarin,M.,(2011), *Γραφή και Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο*, Αθήνα, Ινστιτούτο Του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα
10. Gagarin,M.,(2011), *Speeches From Athenian Law*, University of Texas Press
11. Ηλιού,Ηλ.,(1980), *Αριστοτέλης : Ρητορική*, τομ.1, Αθήνα, Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος
12. Kennedy,G., (2005), *Ιστορία Της Κλασικής Ρητορικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Καρδαμίτσα
13. Κυριαζής, Γ.,(1993), *Λυσίας Άπαντα*, 1^{ος} τόμος, Αθήνα, Κάκτος
14. Κυριακόπουλος, Π., *Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο*, Αθήνα, Σύγχρονη Εκδοτική
15. Λιακόπουλου, Ι., (1999), *Η Νομοθεσία Της Αρχαίας Αθηναϊκής Πολιτείας*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Κυρόμανος
16. Λεντάκης, Β., (2015), *Υπέρ του Ερατοσθένους Φόνου Απολογία – Προς Σίμωνα* , Αθήνα, Εκδόσεις Στιγμή
17. Macdowel, D.M.,(2003),*Το δίκαιο στην Αθήνα Των Κλασικών Χρόνων*, Αθήνα, Εκδόσεις Δ. Ν. Παπαδήμα
18. Μανδηλαράς, Β.,(1994), *Δημοσθένης Άπαντα*, Αθήνα, Κάκτος

19. Phillips , D.D., (2007), “ Trauma ek Pronoias in Athenian Law” , *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 127 , pp. 74-105
20. Ράπτης, Γ.,(2004), *Λυσίας Οι Πανηγυρικοί Του Λόγοι*, 3^{ος} τόμος, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Ζήτηρος
21. Weil,H., (1975), *Δημοσθένους Λόγοι*, Αθήνα, Πάπυρος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

1. Χατζηλάμπρου , Ρ., Η Δικανική Ρητορική Στο Μικροσκόπιο
<<https://www.scribd.com/doc/22149610/>>
2. Perseus Digital Library <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper>>